

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK
AARBOG
FOR THISTED AMT

1939

Indhold.

<i>S. C. Sortfeldt</i> : De gamle Vandmøller i Thy.....	163
<i>A. C. Svalgaard</i> : Fattigforsørgelse i Nors-Tved i sidste Halvdel af det 18. Aarh.	172
<i>Aug. F. Schmidt</i> : Nogle Oplysninger om Johan Skjoldborgs Slægt	183
<i>Henr. Laursen</i> : Ydby Kirkes Brand og Genopbyggelse	197
<i>H. A. Riis Olesen</i> : Digteren og Geografen Malthe Conrad Bruun	211
<i>A. Sørensen</i> : Fjerritslev Grandebrev 1716	224
<i>Johan Hvidtfeldt</i> : Bidrag til Tistedes Handelshistorie i det 17. Aarh.	231
<i>N. Sodborg</i> : Præsterne i Tømmerby-Lild i den ældre Tid	240
<i>H. Billeskov Jansen</i> : Tvorup og Sjørind Runestene.....	255
<i>A. Sørensen</i> : Et Skelbrev for Klim Sogn	262
” Han Herredernes Tinghus	265
<i>Henr. Laursen</i> : Et Stokkenævn 1528 om Grænsen mellem Thy og Harsyssel	268
<i>J. Sloth Odgaard</i> : Gravgaard	270
<i>Henr. Laursen</i> : Hassing Markskel.....	278
<i>Redaktionen</i> : C. K. Bunch	283
” Historisk Samfund	285
Nye Medlemmer. Bestyrelse. Repræsentantskab	286
Regnskabsoversigt 1938	286

Historisk Samfund.

I Foreningsanliggender bedes man henvende sig til Formanden, Sygehuslæge T o f t, Vestervig, eller Kassereren, Redaktør L u s t r u p, Thisted.

Om Bidrag til Aarbogen eller Sager vedrørende denne henvender man sig til Redaktøren, Viceinspektør P. L. H a l d, Thisted.

Tidsskrifter, Bøger o. s. v. bedes sendt under Adr. Thisted Museum, Thisted.

HISTORISK AARBOG

FOR THISTED AMT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR
THY OG HAN HERRED

1939

P. HAASE & SØN - KØBENHAVN

Vestermølle i Klitmøller, som faldt sammen i Efteraaret 1938.

De gamle Vandmøller i Thy.

Efterladt Manuskript af S. C. SORTFELDT.

HVOR længe det er siden, de første Møller blev byggede her i Landet, ved vi ikke. Haandkværnene er vel nok de ældste. I Følge Japetus Steenstrup skal de første Vandmøller være anlagt her i Landet umiddelbart efter Danskernes Erobring af England (i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede). Munke Mølle ved Odense skal være anlagt 1135.

I Valdemar Sejrs Jordebog 1231 nævnes Ukar Mølle i Aars Herred (Himmerland, Skivum Sogn?), og i Jyske Lov 1241 er der i Kapitel 57 Bestemmelser om, at ingen maa anlægge ny Vandmøller, som kan være til Skade for de gamle Møller, der har staaet

fra Arilds Tid, eller være skadelige for nogens Ager og Eng. I den sjællandske Aarbog 1356 hedder det, at Valdemar Atterdag har paabudt, at der skulde opføres mange ny Vandmøller i Landet. „Han vilde ikke, at Aærne skulde løbe i Stranden uden først at have gjort Landegavn“. Baade Kongen og Stormændene byggede Møller, og muligvis har adskillige af Thylands Vandmøller deres Oprindelse i hin fjerne Tid.

1561 udsendes der dog en kgl. Befaling til Provster, Præster og Bønder i Thy, Salling og Mors, at da disse havde bygget mange ny Vejrmøller, hvorved Kronens og Adelens Vandmøller og de gamle Vejrmøller ødelægges, forbydes det alle ufri herefter at bygge Vejrmøller i disse Lande under Tab af Bygningen og al Bekostning.

Tolv Aar senere, 1573, paabydes det Bønderne, at de skal lade deres Korn og Malt male paa Kronens Møller og ikke selv bygge Skvatmøller eller Hestemøller, da Mølleren ellers ikke kan svare sin Landgilde, thi baade Regering og Herremænd opdagede snart, at de privilegerede Møller var gode Skatteobjekter. 1553 skal hver Mølle paa Grund af Krigen i Tyskland give 1 Jochumsdaler i Skat, men Møllere, som bor ved Kongens Gaarde, skal være fri. Det er dog først ved Matriklerne 1664 og 1688, at den bestandige Skatteydelse af Møllerne blev nærmere bestemt.

Ifølge Danske Lov maatte de saakaldte *Græsmøllers* Brugere ikke stemme op for Vandet fra Maj til Høstens Slutning eller lade Vandet flyde paa Landevej, Naboens Skovvej eller Kirkevej. I samme Lov hedder det ogsaa, at Bøndernes *Skvatmøller* (de

mindste Vandmøller) skal afskaffes, hvis der er brugelige Landgildemøller indenfor en Mils Omkreds, med mindre der har været svaret Landgilde af Skvatmøllerne. Møllernæringen var derfor et privilegeret Hverv, og dette Privilegium blev først hævet $\frac{1}{1}$ 1862.

Skvatmøllerne forsvandt dog først lidt efter lidt, og særlig heroppe, saa langt borte fra Hovedstaden, kan man godt tænke sig, at den ulovlige Møllervirksomhed kunde holde sig i længere Tid.

Grunden til, at de gamle Vandmøller blev øde eller blev nedlagt, var for mange Møllers Vedkommende den om sig gribende Sandflugt, som fyldte Vandmølledammen og spærrede Vandtilløbet. Ogsaa Jordskælvne i Thy har været til Skade for Vandmøllerne. Som Følge af disse har Vandløbene forandret Retning. Endelig var der det kongelige Paa-bud om, at de smaa Møller skulde nedlægges, fordi det skadede de privilegerede Møllers Indtægter og Skatteevne. I den nyere Tid er det især Udtørningsarbejder, Vandstandsreguleringer, der er Skyld i, at Vandmøllerne har maattet nedlægges, og nu er der ikke flere brugelige Vandmøller tilbage i Thy. I V. Han Herred er Søndermølle i Tømmerby endnu i Brug. De mange Motorer, Vind- og Kraftmotorer, bevirker, at de fleste Vejrmøller ogsaa har maattet indstille deres Virksomhed, som ikke længere var indbringende eller rentabel.

Som Betaling for at male maatte Møllerne tage Told: 1 Pot af hver Skæppe, og da Korn efter Tidens Forhold var i en høj Pris, blev Møllerne ofte velhavende Folk, og Rigdom giver Anseelse. Den rige Møller er en Benævnelse, som stammer fra gammel

Tid, og hvor der er Rigdom til Huse, vil der fremstaa Misundere. Derfor har man ogsaa enkelte Talemaader, der ikke er til Møllerens Ros, f. Eks.: „Mølleren er aldrig saa fuld, at han skulde glemme at tolde“, men denne Udgydelse synes at stamme fra en forholdsvis ny Tid.

De mange Klager, vi i det følgende træffer over Møllernes Brøstfældighed og ringe Søgning, er vel nok paa en Maade Udtryk for Tidens Fattigdom og Nød; men vi maa heller ikke glemme, at det er Indberetninger til Skatteudskrivninger, der danner Grundlaget for dette Arbejde. For at undgaa de ikke yndede Skattepaalæg har vedkommende sikkert søgt at fremstille den økonomiske Stilling saa ugunstig som mulig.

Møllegæsterne, der kom langvejs fra, blev altid beværtede baade med Mad og diverse Snapse, og særlig det sidstnævnte Nydelsesmiddel blev udskænket med rund Haand til alle og enhver, der kom i Møllerens Hus.

Naar der i det følgende nævnes 1662, er det Matriklens, der er benyttet, 1688 er Modelbogen, og 1708 er en senere Kopi af Matriklen. Ansættelsen til Skat er sket efter Skøn ifl. Instruks af $\frac{24}{3}$ 1683, revideret efter kgl. Befaling $\frac{3}{4}$ 1686. I Jylland skete Ansættelsen af Møllernes Hartkorn samtidig med den alm. Matrikulering. Paa Øerne blev Møllerne ansat ved en særlig Matrikulering.

Vandmøllernes Drivhjul var under Hensyn til Forholdene paa Stedet konstrueret paa forskellig Maade. Der var f. Eks. *Overfaldshjul*, som modtog Vandet foroven fra en Rende med Stigbord. Skovlene har Kasseform. Oversiden af Hjulet, der ikke

maatte naa ned i Bagvandet, bevægede sig bort fra Tilløbsrenden. *Underfaldshjulet* benyttedes mest, fordi det ikke krævede noget højt Fald af Vandet, der her virker ved sit Stød mod de radiære Skovle. Det er den ældste Form for Vandhjul. Der er ogsaa *Ryghjul* og *Brysthjul*, som modtager Vandet paa Midten ved Akselen.

1662 var der 35 Vandmøller i Virksomhed i Thy og 7 i Han Herred. Desuden fandtes der en Stampmølle i Todbøl. Ved denne Tid var der allerede gaaet 8 Vandmøller til Grunde (blevet øde), men det blev værre i Tiden efter 1662. 1688 er der kun 21 Vandmøller i Thy, idet der siden 1662 er blevet 14 Vandmøller øde. I den første Halvdel af det 18. Aarhundrede synes det, at der er anlagt 2 nye Vandmøller, nemlig i Thisted og Gaardhus Mølle i Vestervig, og en Del af de øde Møller er mulig blevet restaureret eller opbygget paany. 1662 var der 11 Vejrmøller i Thy og 20 Vejrmøller (deraf 8 meget smaa) i V. Han Herred. Kun 5 af Thyvandmøllerne havde 2 Kværne hver, nemlig Hansted, Bromølle, Faddersbøl, Morup og Mellemmølle (Vestervig). Ingen af V. Han Herreds Møllerne havde 2 Kværne.

Efterfølgende Redegørelse er ret mangelfuld, da Kilderne er faa og kun lidet oplysende. Der har været Møller i de fleste Sogne, men en Del af disse Møller var smaa og ret ubetydelige.

I. Der nævnes 8 thylandske Vandmøller, som blev øde før 1662, nemlig *Ladegaard*, *Tvorup Klit*, *Vang Klit I*, *Vang Klit II*, *Fald i Skjoldborg*, *Løgstrup i Lodbjerg*, *Toftum i Heltborg* og *Hurup Præstegaards Vandmølle*.

1. *Ladegaards Vandmølle i Sjørrind.*

I Aagaards Beskrivelse af Thy meddeles, at ved Sjørrind Sø, nær ved Ladegaard, har der i gamle Dage været en *Vandmølle*; men om denne Mølle har jeg ikke fundet nogen Oplysning hverken i Matriklerne eller i Ørum Slots Lensregnskaber fra Slutningen af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede.

2. *Tvorup Klits Vandmølle.*

Langt ude ved den saakaldte Bøgsted Rende har der engang været en Vandmølle, og af denne Mølle har man for et halvt Hundrede Aar siden fundet Spor.

I „Thisted Amtsavis“ for $25/10$ 1882 meddeles, at der i Tvorup Klit i Nærheden af det lille Vandløb, som nu kaldes Bøgsted Rende, ca. 2000 Alen fra Havet har Vinden blæst Flyvesandet bort og derved blottet 2 Møllesten og nogle Stykker Egetømmer samt et Stykke Fyrretømmer af en Mølle, som engang maa have staaet her, før Flyvesandet lagde den øde. Det har rimeligvis været en Vandmølle, da Bøgsted Rende, der danner Afløbet for den saakaldte Vestersø, i sin Tid maa have været et langt større Vandløb end nu. Det nuværende Vandløb gaar ikke ganske paa det Sted, hvor Møllelevningerne fandtes, men er af Sandflugten tvunget noget sydligere. Den største af Stenene, hvis Radius er 32 Tommer, var sønderbrudt, hvorimod den mindre med Radius 29 Tommer er hel. Disse Sten er ikke Sandsten, saaledes som de nu brugelige, men er af Granit, og Tænderne har aldrig været ophugne, men har slidt sig selv skarpe, idet Kvantstriberne er haardere end

Feltspatstriberne. Der fandtes ogsaa Spor af en Dæmning af sandblandet Muld. Møllestenen har været lagt i en Blanding af Rødler og Hvidler, hvilke ellers ikke findes i Klitterne. I den ene Stens Midthul var det sædvanlige Jernbeslag, der endnu saa ud som helt, men ved første Berøring smuldrede aldeles bort. Endvidere var der en mindre Sten med et Taphul, hvilket ved Brugen var slidt næsten helt igennem, saa at man har maattet bore et andet Hul ved Siden af. Hvornaar denne Mølle har været brugt og er bleven forladt, vides ikke. At det ikke er saa ganske nylig, fremgaar af, at en næsten 90-aarig Mand der paa Egnen fortæller, at hans Fader og en anden Mand har fundet Tømmer i Sandet og hugget sig en Undervogn deraf.

Om denne gamle Vandmølle har jeg muligvis i Ørum Lens Regnskaber fundet en Meddelelse fra Aaret 1580, men det kan ogsaa være en anden Vandmølle, som er ødelagt af Flyvesand, Meddelelsen beretter om. Den lyder saaledes: Item en Mølle, som haver været bygget udi Havklitten, kaldet „Palstens Mølle“, gav til Landgilde 8 Tdr. Byg, og Mølle-dammen og Aagangen er nu efterløben med Sand og er nu tør, saa den kan ikke bygges igen, og der ikke heller bjerges saa nogen Landgilde. Man ved af Beretninger fra andre Steder, at Sandflugten ved denne Tid været særlig slem. Navnet Palsten kendes heller ikke andet Steds fra, men under Thylands mægtige Klitformation kan der være gemt mange glemte Stednavne.

3. *Den ene Vandmølle i Vang Klit.*

Fra Vang Sø og ud til Havet har der i gamle Dage været et Udløb, som nu er fuldstændig sandet til. Ved

dette Vandløb har der indtil Slutningen af det 16. Aarhundrede været to Vandmøller.

Om den ene hedder det i Ørum Lens Regnskaber fra 1580: Aff enn vanngs kliittmøll, som er bøgitt vdi haffue klitten — viij(8)tner biugh, som Jørgenn holst skall hold ferdig. Och end Aallgaardt vaar bøgitt paa same møllj frerd. Aall.

1630 nævnes denne Mølle. Der skal da afkortes 8 Tdr. Byg i Landgilden, rimeligvis paa Grund af Sandflugtens Ødelæggelser. I Matriklen 1662 nævnes den ikke.

4. *Den anden Vandmølle i Vang Klit.*

1580 hedder det i Lensregnskaberne om denne Mølle: Ennd 1 Klittmøll, som niels perssenn ij Clostergaardt haffuer stedt, skylder $\frac{1}{2}$ Lest biugh. Denn er øde aff sanndt, saa Aann er forfalt mett sanndt.

1630 afkortes der 12 Tdr. Mel i Skylden. Møllen har i langsommelig Tid været øde.

5. *Skjoldborg Sogns Vandmøller.*

1571 nævner Præsten Hr. Jens, at der er to smaa Møller i Sognet, men dem faar han intet af.

I Gejstlig Jordebog for Hundborg Herred 1596 nævnes, at „der er bygget en liden Mølle paa Præstegaardens Ejendom, som kaldes *Fall*, og er Dammen nu tilgroet og bærer Hø“.

Denne Vandmølle er altsaa bleven øde i Slutningen af det 16. Aarhundrede.

Om den anden har jeg ikke fundet yderligere Oplysninger.

6. *Løgstrup Vandmølle i Lodbjerg Sogn.*

Ifølge Kancelliets Brevbøger beretter Niels Frandsen i Løgstrup 1592, at han til sin Gaard har haft en Vandmølle, der nu er bleven ødelagt af Sand og er nedbrudt, hvilket har medført, at de med stor Besværing maa køre deres Korn en lang Vej til Mølle, og da Beboerne i Forening med Niels Frandsen har ansøgt om, at han maa lade opføre en lille Vejrmølle, hvilket de mener vil være dem alle til Hjælp, skal Ludvig Munk undersøge, om Vejrmøllen kan opføres der uden Skade for Kronen og være dem til Hjælp og sende Regeringsraadet Besked derom, for at det siden kan forordnes, hvad efter Lejligheden findes gavnligt.

Om Niels Frandsen fik Lov til at opføre en Vejrmølle i Løgstrup, vides ikke.

7. *Toftum Hovedgaards Vandmølle.*

Ved Toftum Hovedgaard skal der have været en Vandmølle, men omtrent 1630 er den allerede øde. 1688 er hverken Mølle eller Møllested at finde, og er heller ikke nogen Plads der, som er bekvem til at bygge en Mølle paa igen.

8. *Hurup Præstegaards Vandmølle.*

Denne Mølle nævnes i Præsteindberetningen 1555. Der kan maales paa denne Mølle, naar der er stort Vandløb.

Den nævnes ikke senere.

(Fortsættes i næste Aarbog).

Fattigforsørgelse i Nors og Tveds i sidste Halvdel af det 18. Aarh.

Ved A. C. SVALGAARD.

I EN PROTOKOL i Nors-Tveds Sognearkiv findes nedenstaaende om Forsørgelse af Fattige, Gamle og Svage, i de paagældende Sogne, og er sandsynligvis det ældste bevarede Minde fra en Tid, da de Fattige kun lige blev taalt, og kun modtog det aller nødtørf-tige for at opretholde en kummerlig Tilværelse.

Protokollen er smukt ført af de forskellige Præster, især Bent Nielsen Curtz' Haandskrift er smuk og karakteristisk.

Tveds Sogn havde 1757 kun 3 Fattige, og den 1. Januar nævnte Aar „blef i Overværelse af de respective Inspecteurer over de Fattiges Væsen“, følgende anført og Almisse tillagt indtil samme Aars Udgang, nemlig:

No. 1. Christen Rimme, over 70 Aar: 32 Fdk. Meel, 10 Fdk. Malt, 3 Fdk. Gryn og 64 Skill.

Nr. 2. hans Kone, Maren Kiær, som slet intett kand fortiene, og er 79 Aar gl.: 64 Fdk. Meel, 20 Fdk. Malt, 16 Fdk. Gryn og 128 Skill.

No. 3. Inger Gasberg, der er taabelig, omgaaer sin sædvanlige Tuur i Sognet at nyde sin Kost, som hun forhen har nydt i mange Aar.

Christen Rimme nyder da sin $\frac{1}{2}$ part hos 33 navngivne i Tveds Sogn, 4re Gange om Aaret, og

Maren Kiar nyder da 4re Gange om Aaret 1 fuld Part hos disse“ (her nævnes 48 navngivne Mænd i Tveds S.) — Ubegribeligt, at en Kvinde, tilmed „taabelig“, har kunnet traske rundt i Sognet til 48 Gaard- og Husmænd for at faa sin daglige Føde, og vel ofte i ondt Vejr; en lidet misundelsesværdig Tilværelse, og Maren var 79 Aar gl.!

I Nors Sogn var der 1757 fire Fattige, som underholdtes af Sognet:

„No. 1. Maren Gade, Vanfør paa Hænder og Føeder og slet intet kand fortjene, er tillagt 1 part“.

„No. 2. Maren Pedersdatter er 70 Aar og kand spinde noget, 1/2 part“.

„No. 3. Poul Steffensøn gaar omkring i Kost udi Sognet, item No. 4, Anders Pedersøn, saa fremt hand ej anden steds betler“.

No. 1, Maren Gade, skulde omgaa hos 39 Mænd i Nors fire Gange om Aaret, og No. 2, Maren Pedersdatter, ligeledes hos 18 Mænd, foruden at disse ogsaa skulde yde hver sin Part af Mel, Malt og Gryn m. m.

„Da huus-Mændene hverken giver Kost eller anden ædende Vahre, saa er det billigt de contribuierer til den gl. og skrøbelige Poul Steffensøns Klæder og deres Vedligeholdelse, og er da anført følgende billigt“, her nævnes: „Peder Blach, 2 Skill., Michel foged 3 Skill. og Chr. Mouridsøn“, alle tre Afbyggere af Søgaard, endvidere nævnes 19 Husmænd, som vel hver maatte yde 2 a 3 Skill.

„Peder Holm, frimand, begge de gamle lever“.

„Kirsten Michelsdatter syer noget paa hans Klæder naar hand omgaar i Nørby; Chr Smed skaffer ham hans Skiorter toet mens hand omgaar i Nors by“.

„Niels thraae lader sye paa hans Klæder, mens

hand omgaar i Hinding; Niels Baarsøn lader ham faae sine Skiorter toet, mens hand omgaar i Hinding“.

„Chr. Jellersøn skaffer syet paa hans Klæder i hans Omgang i Vording, og Maren Salmonsdatter toer hans Skiorter i Omgangen i Vording“.

— Poul Steffensøn og Anders Pedersøn maatte omgaa i Kost hos 27 Mænd i Nors, 13 i Vorring og 2 i Hinding; enkelte skulde bispise dem i 3 Dage, medens andre slap med henholdsvis 2 og 1 Dag. Niels Steffensen i Vorring maatte huse den ene, form. Poul Steffensen.

Videre skriver Pastor Begtrup: „Da Inger Gasberg i Tved Sogn, som er taabelig, og i mange Aar har omgaaet i Sognet og faaet sin Kost, men nu nægtes samme af en og anden, saa var den Taxation foretaget giort af os Undertegnede, for at faae hende Conserveret med dend Nødtørftige Ophold fra 1ste Janv. 1757 indtil Aarets Udgang for det første, og siden længere om hun lever: I Ballerum hos 11 navngivne Mænd i 31 Dage, i Sønderbye Sogn hos 13, og i Nørbye hos 8 Mænd i 24 Dage“.

„Sogne Mændene i et hvert Sogn efter billighed og en god Samvittighed blev til de respective Inspecteurs nærmere approbation taxerede for dend Almisse som hver bør give fra 1. Janv. 1757 indtil Aarets Udgang“.

J. C. H. Begtrup.

Nors.

for Tveds Sogn:
Frands Sørensen.
Anders Smed.
Christen pedersøn.
Christen Jepsøn.*)

for Nors Sogn:
Niels Christensøn.
Jens Ollufsen.**)
Jens Povelson Bunch.
Anders Christensøn Hare.
Christen Povlsøn Vilsbøl.

*) Oldermænd i Tveds. **) Oldermænd i Nors.

Hans Christian Begtrup, Sognepræst til Nors-Tveds 1733—59, efterfulgtes i Embedet af Bent Nielsen Curtz (1759—80). Han havde som omtalt en sjælden smuk Haandskrift og giver ved sin Tiltrædelse i Embedet en Oversigt over Fattigvæsenets Tilstand, som han betegner som upaaklagelig.

Protokollen, som havde været under „Forseigling“ siden den afgangne Pastor Begtrups Tid, begynder han saaledes:

„Ved Embedets Tiltrædelse udj Nors og Tveed som skeede d. 10. Junij 1759, da Jeg efter 25ve Aars Møy somlig, dog Velsigned Kirke-Tienestes Arbeyde i Thyestad og Schinnerup af Guds Naade og eftter Min Konges Villie udj Min Alders 55de Aar, som dend 4de Sognepræst fra Schinnerup til Nors herhen var kaldet d. 23. Marty 1759, forefandt Jeg de Fattiges Væsen udj Nors og Tveds Sogner saaleedes: — her nævnes hvad han forefandt af Penge i de to Sognekasser, — „men hvortil de ere brugte, er mig ubekjendt“. Endvidere nævnes hvor mange Almissemlemmer der endnu var levende, og hvor mange, der var døde, og om en af disse, Anders Johansøn, som blev begravet den 20. Febr. 1760, 30 Aar gl., skriver Præsten: „efterlod sig Ralter og Klude, derhos Gield paa 5 Mark for Klæder, Linned og Uldent at skiule sit usle Legeme med“. Han forsikrer: „at denne deres tillagte Almisse, hvormed de ere og Skald være fornøede, har de hidindtil faaet forsvarlig og Upaaklagelig, og skal og skee fremdeles om Gud vil, saa at der i dend Henseende udj min Leve Tiid i Nors, med unyttige angivelser eller Klage Maal over Sogen Mændene, aldrig skal blive graverede“.

Der var lidt Kludder i Pengesagerne, da Bent

Curtz overtog Embedet, og han havde lidt Besvær med at inddrive forskellige Restancer fra Begtrups Tid, bl. a. laa Oldemanden Chr. Nors Vestergaard med 8 Mark 12 Skill., men der resterede endnu 3 Mark 7 Skill., som „dend største Deel af Sognets Beboere sagde de vilde vel betale, men dend gamle Restance for 1757 vilde de først see, om dend blef hos Vedkommende inddreven“.

Endnu i 1761 var der 5 Rdl., som ikke var berigtigede, idet de efter Indberetning fra de tre Fattigforstandere, Christen Pedersøn af Ballerum, Frands Søfrensen og Anders Smed af Sønderby, indestod i Pastor Begtrups „Stervboe“ og var idømt Kristen Rimme, den yngre, paa Ballerum af Sognepræsten, fordi han havde huset omløbende Betlere.

En af Fattiglemmerne, Maren Gade, blev begravet d. 1. Maj 1763, 72 Aar gl.; hendes Efterladenskaber bestod af „Pialter og Ralter“, og de 14 Mark, hendes Begravelse kostede, blev, skriver Præsten, „udlagde af mine egne Penge, ei paatvivlende, de io af Herreds Cassen blive mig godtgiorde“; vi har for Nærværende Tiid :| Velsignet være Herren :| inu 2de almissee Lemmer i Nors Sogn, nemlig Maren Smed, som i nogle Aar har nydt Een halv portion, og dend 2den Maren Pedersdatter, som er gammel og taabelig, og nu paa een Tiid af 2 Aar ved Omgang har faaet sin Kaast, men nu nægtes samme af Een og Anden, ej allene nægtes, men hun og paa nogle Stæder haanlig afviises, ret som de gode Herrer havde Magt at behandle dend Fattige som de lyster, og da det er bekiendt, at Eet skabbed Faar kand i een Hast befænge og forderve Een heel Hiord, saa er denne Taxation foretagen og giordt for at see hende con-

serveret med dend daglig nødtørftig Ophold“. (Hun skulde gaa paa Omgang i Nors hos 29 Familier og i Vorning hos 12.)

„Ao 1763 d. 13de February blev begravet Een fattig omløbende Kvinde person udj Nors Kirke Gaard, hvis Navn, Alder og Føde Stæd er os her ube-kiendt — d. 5te Febr. mod Aften kom hun til Eet huus i Nors, bad indstændigt, at hun der en føie Tiid maatte opvarme sine, i dend haarde Vinter forfrosne og næsten døde Lemmer. Da Manden i huuset mærkede hendes ynkværdige Tilstand, og saare mange modige Taarer trille ned paa Kinderne, var det saa langt fra hand kunde udjage hende paa Gaden, at hand io maae af Kristen Medlidenhed overlade hende en Seng dend Nat var.

Morgenen derefter døde hun paa Sengen i Nogles Overværelse. Een Liigkiste til hendes Legeme, og Liiglagen og andet Linned, betalte ieg med 14 Mark 8 Skill.“.

De Beboere i Nors og Tveds, som „haanlig afviiste“ den gamle, taabelige Maren Smed, er nok alligevel blevne indberettede til højere Vedkommende, thi 18. Decbr. 1764 skrev Amtsforvalter Fog i Thisted og Provst Riber i Agerholm til Præsten, at det maatte „behage ham at melde sig, og derudj at nafngive hvo saadanne ere og hvad de mishandlet haver, til forventende Asfistence og Comodering“. Om det har hjulpet, og hvilken Straf, der vankede, ses ikke, men at der har været nogen Stædighed eller vaagnende Selvstændighed hos de Nors Bønder, synes at fremgaa af flere Ting:

„1765 den 28. Janv., skriver Præsten, leverede Chergiant Schiersing mig 5 Mark til Tveds Sogns

Fattige, og 2 Mark til Nors Sogns, som ved Execur-tion bleve in Januario inddrevne til Straf for nogle af Sognemændene som vare befalede at kiøre Konge Kiørsel med Gevæhr til Østerild den første Søndag efter Hellig Tre Kongers Dag; nogle kunde ei antage Kiørselen for Veiens Vanskelighed og Veirets Usta-dighed, nogle resolverede dertil, og bleve pantede og exequerede“.

1769 havde Nors Sogn, „velsignet være Gud“, kun én Almisselem, nemlig Maren Smed i Vorring. Tveds Sogn havde paa samme Tid mindst 5, dels i Nørby og dels paa Ballerum. Bl. a. havde Tveds den gamle 83-aarige Peder Tromslager og hans 81-aarige Hustru at forsørge. Trods det, at han var blind, maatte de gaa paa Omgang baade i Nørby, Sønderby og paa Ballerum.

At Sognet ogsaa kunde faa uforudsete Udgifter, ses af, at „Anno 1770 den 2den May, Kl. 8te For Mid-dag blev funden paa Søegaards haure Land af Pløye-folkene en fattig fremmed gammel Mand liggende i saa stoer af-Magt, at hand ej kunde tale, hand blev strax paa en Vogn bragt til nærmeste Huus, hvor hand samme Dag døde Kl. 5 over Middag; af hands ringe Efterladenskab, som bestod i 3 Syle, nogle Risper, en liden Hammer og pialtede Klæder, som ved Auction beløb sig til 12 Skill. giettes, at hand maatte være Skoe Fliker eller Sadelmager, fandtes der foruden hos ham reede Penge, 1 Mark 2 Skill“. Ligkiste og Lagen bekostede Sognet, medens „Skiorte, Hue og Halsklud blev Liget skienket“. Det blev en Udgift til Sognet paa 11 Mark 10 Skill.

Foruden den sædvanlige Fattigskat i Naturalier, Sognenes Beboere skulde udrede, blev der opkrævet

„Herreds Casse Penge“, som indsendtes til Amtstuen i Thisted. Ofte maatte Restancer inddrives ved Exekution, saaledes i 1772, da der blev udpantet for den svimlende Sum af 27 Skill.

For Nors og Tveds Sogne udgjorde Herredskasse-Pengene 2 à 3 Rdl., men, skriver Præsten: „udj aarene 1772 og 73 bleve staaende hos mig Herreds Casse Penge 20 Rdl. 3 Mark 9 Skill., som ey bleve nedlagte i Cassen, thi det var ey brugeligt udj Velbyrdige Hr. Cammer-Raad og Amtsforvalter Lunds Tiid (Just Mikael Lund 1770—1774) at medbringe Cassen til Commisionen.“

1775 begyndte de Nors Bønder at rejse de dukkede Nakker og vilde vide, hvad disse Penge skulde bruges til. Præsten skriver herom: „For indeværende Aar ere af Nors og Tveds Sogner indsamlede Herreds Casse Penge, 10 Mark 4 Skill., og da nogle af Sogne Mændene ere begiærlige efter at vide, hvorfor de skal svare Casse Penge, og hvortil disse Penge anvendes, var det at ynske, at dend Høyste Respective Commission ville engang give dem saadan Svar, at Mundene kunde tilstoppes, og de kunde fremdeles holde inde med slige forvirrede Spørgsmaal.“

At Herredskasse Pengene ikke altid kunde anvendes i en snæver Vending, viser følgende Tilfælde: „1775 d. 20. Aug. blev begravet en fattig huus Mand af Hinding Bye, navnlig Søren Aggerholm, hvis Omstændigheder vare saa slette og ringe, at det afsiælede Legeme kunde ey blive iordet, før ieg af egne Penge maatte betale 2 Rdl. for en Liigkiste og et Lagen, dertil ieg og var villig, ej paatvivlende Pengene i Dag af Herreds Cassen blive mig godtgiorte.“

I December samme Aar holdt „den høirespective

Commission“ Forsamling i Thisted, og her bestemtes, „at da befales den Afdødes Hosbond, som skal være Eierne af Kiølbygaard, at betale bem. 2 Rdl., thi da samme ey haver bekommet Almisse, vedkommer han ey heller Herredskassen.“

Samme Forsamling havde erfaret, at Nors og Tveds Sognemænd forlanger at vide, hvortil Herredskassepengene bliver brugte, „hvilket bedst faaes at vide, naar efterlæses hans Maytts. Love og Forordninger“.

Commissionen underskriver sig:

H. Hauch
(Amtmand Frederik
Hauch)
1755—1780

Paa Hr. Justitz Raad
og Amtsforv. Bruuns

Vegen:
Vilh. Jensenius

N. Raaeg.

Fuldm.
(A. C. Bruun 1774—
1784)

Tjenestekarlene maatte ogsaa yde deres Tribut til Herredskassen, 1 à 2 Skill. hver, men i 1777 var der en Mængde Karle, nogle Piger samt Mad'me Kleins Dreng, som stod i Restance til et Beløb af 2 Mark 2 Skill. Dog, Bent Curtz lovede dem ikke for godt, idet han skriver: „Disse Selv Raadige gratulerer ieg med militair auction, at de maae faae at vide, her er Øvrighed i Landet, thi skal slig Egen Villie og Egensindighed holdes dem tilgode, vil det aarligen drage skadelige Følger med sig for Herredskassen“.

Pastor Bent Curtz skriver sidste Gang i Protokollen d. 6. Jan. 1779 og bemærker da: „De Fattiges Væsen udj begge Sogner, staaer endnu paa dend forrige Foed, saa ingen Forandring derudj er skeet.

d. 1ste January blev begravet eet fremmed Nye fød Pige-Barn, som d. 27de Xbris (Decbr.) forhen under Guds Tienstens Forretning i Tveds Kirke blev funden død paa Kirke-Gaarden, ilde medhandlet, begge beene og dend Høyer Arm knuset, beskadiget af Stien paa Hovedet. Mörderen, eller Morderinden har icke været at opdage. Dette ynkverdige Barns Liig-Kiste er betalt med 4 Mark, for Graven at kaste, og siden hen forsiunet med Græs Tørve, 12 Skill“.

Til Vitterlighed undertegne Vi som Medhielpere:

Jens Bunk. Frans Sørensen. Christen Vestergaard.
Christen Tøgersøn.

Anders Erichsen Hvass skriver ved sin Tiltrædelse som Sognepræst: „Ved min Andkomst til Embedet i Nors og Tveds Sogne, efter 21 Aars møy somelig, dog velsigned Kirke-Tienistes Forretning i Snedsted, som skeede d. 3. May 1781, forefandt ieg de fattiges Væsen i Sognerne i god Forfatning, og hvorudi ingen Forandring er forventende til kommende aar“. Herredskassepengene var 11 Mark 5 Skill., „deraf taget 1 Mark til dend blinde og gl. Maren Sørensdt. i Tved Sogn“, — den skulde hun saavist ikke blive fed af.

17. Decbr. 1782 skriver Hvass: „In Februario 5: a. døde Almissee-Lem Lars Rimmer i Tved Sogn, hvis usle Efterladenskab beløb sig ved auction til 3 Mark 11 Sk. Hans Liig-kiste maatte ieg efter nøyeste accordt betale med 10 Mark 8 Sk.; dend Almissee portion hand hafde, er tillagt dend gl: og paa Krykker gaaende Niels Langgaard i Nørbye. I Nors Sogn ere vi endnu f: T: D: frie for aabenbare Almissee-Lemer, men hvor længe i disse dyre Tider?“

12. Jan. 1784 blev „i Overværelse af Medhielperne

og de fleste af Sogne-Mændene, en almisse-Ligning fastsat i Nors Sogn, til lige Deeling imellem 2de fattige og høyttrængende Pige-Børn i Vording, Jens Olufsøns Datt., vanvittig, og Gad-huusmand Jens Skinnerups daatter, hvis legeme er befængt med en Salt-flod, begge kand intet fortiene“.

En gammel Betler fra Vendsyssel, „der døde her i Sognet“, maatte man koste 2 Rd. paa til en Kiste. Denne ekstra Udgift kunde Kassen ikke bestride, saa Provst Hvass maatte tilskyde 4 Mark 4 Sk. af sin egen Lomme, men som han dog 2 Dage senere fik godtgjort af Amtmanden, B. Hauch i Thisted.

Foruden ovennævnte Betlers Jordefærd havde man endnu 2, baade i 1785 og 1786, saa Nors Sogn maa have været særlig eftertragtet af saadanne og som dér kunde lægge de trætte Ben til Hvile.

— „dend ælendige og i en jammerfuld Tilstand liggende Inger Mariager“ døde „in Martio 1789; til hendes Jordefærd maatte ieg udlægge 2 Rd., hvilke ieg venter mig betalt af Cassen“, skriver Provsten 23. Novbr. 1789, og det var vel ogsaa det bedste, der kunde times den gamle Inger, da hun laa i en saa jammerfuld Tilstand.

— Fra 1789 til 1803 ses intet særligt at være passeret; dog maatte i dette Tidsrum 11 af Nors og Tveds Sogns Fattige begive sig paa den sidste Rejse, hjulpet afsted paa denne i en „Liig Kiste“, hvortil Præsten udlagde Pengene. Om næsten dem alle hedder det: — døde dend ældgamle, dend blinde, dend vanvittige, dend skrøbelige, den veneriske, o. s. v., saa Rejsen har sikkert været til Lettelse for saavel Sognet som den stakkels Fattige.

Nogle Oplysninger om Johan Skjoldborgs Slægt

samt Randbemærkninger til hans Erindringer I.

Af AUGUST F. SCHMIDT.

JOHAN SKJOLDBORG har i sin Digtning udnyttet Slægtserindringer, ligesom han i første Del af sine Memoirer: „*Min Mindebog*“, *Barndommens Dage* (1934) har meddel en saare smuk Skildring af sit Barndomshjem og sine Forældre. Men da hans Mindebog i det store og hele er bygget paa Hukommelsesstof, vil man forstaa, at der kan være et og andet at fremdrage, der kan supplere forskellige Afsnit af Digterens Erindringsbøger, idet enkelte af de følgende Bemærkninger ogsaa har Tilknytning til „*Min Mindebog*“ II (1935), der omhandler Skjoldborgs Ungdomstid og Manddoms Aar.

Som bekendt stammede hans Fædreneslægt fra *Skjoldborg Sogn* (Hundborg Herred) Syd for Thisted. Han var derfor altid meget interesseret i dette Sogns Historie, til hvilket han har ydet et smukt Bidrag i sin Ud-gave af en Beskrivelse fra 1683 vedrørende Skjoldborg Sogns daværende Tilstand og Beskaffenhed¹). Her i Stamsognet viste der sig tid-

---

¹) Samlinger til jydsk Historie og Topografi 2. Rk. II (1889—90), 257 f.

ligt Tegn paa Underklassens sociale Bevidsthed¹⁾, hvad naturligvis ikke har undgaaet Husmandsdigterens Opmærksomhed.

Johan Skjoldborgs *Tiptipoldeforældre* var:

I. *Mikkel Nielsen* og Hustru *Maren Sørensdatter* i *Nørby* (o: Nørre Skjoldborg). Dette Ægtepar fik en Søn, der blev døbt $10/_{12}$ 1727 i Skjoldborg Kirke.

II. Han fik Navnet *Hans Mikkelsen*. Faddere ved Daaben var Clemens Povelsen, Peder Madtzen, Peder Mouridtzen, Maren Berthelsdatter, Ane Jensdatter og Karen Nielsdatter (muligvis en Faster til Hans Mikkelsen). Johan Skjoldborgs *Tipoldefader* blev Husmand i Nørre Skjoldborg. Han var gift 2 Gange, anden Gang med *Birte Christophersdatter*, født 1729.

I 1801 var han død, og Enken sad som Aftægtskone hos Sønnen Mikkel Hansen, der havde overtaget Faderens lille Ejendom.

III. *Oldefaderen*, Husmand *Mikkel Hansen*, blev født 1769 i Nørre Skjoldborg. Hans Hustru, *Inger Nielsdatter Røjkjær*, var født 1767. Foruden Husmandsstedet passede Mikkel Hansen ogsaa sin Tømmerprofession. 1791 kom han ind at ligge som Kyrasser ved 4. Eskadron af Slesvigske Kyrasserregiment, der laa i *Horsens*. Den $30/6$ 1795 blev han kasseret for en Skade, han havde paadraget sig ved et Fald med Hesten under Tjenesten. Det vides, at han i Soldatertiden hverken blev straffet eller blev indkaldt som Vidne.

IV. *Bedstefaderen*, *Hans Mikkelsen*, blev født i

---

¹⁾ Affære med Fattigvæsenet og med en drikfældig Degn, se Thisted Amts historiske Aarbog 1908, 10 ff., 16 ff.

Skjoldborg $3/9$, 1798, døbt i Skjoldborg Kirke 18. Søndag efter Trinitatis. Faddere var Christen Jensen af Aarup [o: Arup paa Hannæs], Peder Andersen Midholm [stammer sikkert fra Gaarden Midholm i SkjoldborgSogn], — og af Slægten Røjkjær: Jens Christian Røjkjær og Jens Pedersen Røjkjærs Kone Kirsten fra Gaarden Støvring¹). — 13 Aar gammel kom Hans Mikkelsen ud at tjene. I Sjørring havde han Plads 1814. Han kom derefter i Tømrerlære hos Faderen. Den $31/10$ 1819 blev han i Skjoldborg gift med *Johanne Malene Andersdatter*, født 1794. Paa dette Tidspunkt var han Tømrersvend i Thisted, medens Johanne Malene før Brylluppet havde været i Huset hos Husmand Christen Vesløs i Skjoldborg, der rimeligvis var hendes Broder og identisk med den Indsidder Christen Andersen, hvis Hustru hed Maren Sørensdaughter, der — som vi senere skal se — var til Stede i 1831 ved Christian Peder Skjoldborgs Daab. I 1820 flyttede Hans Mikkelsen til *Vesløs*. Efter at være udskrevet fra Thisted Amts 34. Lægd, Løbenummer 134, mødte han $1/7$ 1821 ved 2. jyske Infanteriregiments 1. Kompagni. Kaldtes *Nr. 104 Skjoldborg (derfra stammer Slægtens Navn)*, og afgik til Reserven 1829. 2. jyske Infanteriregiment laa i 1821 indkvarteret i et Pakhus i Store Kongensgade 83, *Christianshavn*, den senere Wildersgades Kaserne. Det nævnte Infanteriregiment er nuværende 9. Bataillon. Hans Mikkelsen var altsaa *Infanterist*

1) Jens Pedersen Røjkjær og muligvis ogsaa Chr. Jensen omtales i Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1909, 29. Se endvidere J. C. la Cour: Danske Gaarde III₂, S. 592. Røjkjærerne har været store Gaardmænd, saa Mikkel Hansen har derfor næppe været uden social Position.

og ikke Kyrasser. Digteren har her forvekslet Bedstefaderen med Oldefaderen¹⁾). I Vesløs findes *Hans Mikkelsen Skjoldborg* nævnt til 1826, bl. a. ¹⁷/₇ 1825 i et Skøde i en Skifteprotokol paa et Hus i Vesløs. 1830 og 1833 findes han omtalt som boende i Øsløs, hvor han døde i 1830'erne. Han blev i sit Ægteskab med Johanne Malene Fader til fire Sønner. Af disse blev de to Skippere i Thisted, en blev Spillemand paa Hannæs og en blev Skomager, nemlig Digterens V. Fader *Niels Christian Hansen Skjoldborg*, født 1827 i Øsløs. Da han naaede Soldateralderen, skulde han have mødt ved Rekrutskolen i Aalborg, men paa Grund af 3 Aars-Krigens Udbrud var Skolen blevet flyttet til København, hvor han mødte ¹⁵/₅ 1849 ved 5te Rekrutskole. Han maa imidlertid have vist sig kassabel af en vigtig Grund, da han allerede 14 Dage efter Mødedagen, ³⁰/₅ 1849, blev kasseret for al Krigstjeneste. Naar Johan Skjoldborg i „Min Mindebog“ I, 70 fortæller, at hans Fader havde været Underkorporal i Treaarskrigen, passer dette altsaa ikke. Muligvis har den gamle Skjoldborg gerne villet prale lidt med sin korte Soldatertid. Blandt Veteranererne fra Vesløs-Øsløs Sogne fra Treaarskrigen var Husmand og Murer *Gregers Pedersen*, f. ¹⁷/₆ 1823 (Nr. 164 i 9. Batt.s 1. Komp.), boende i Vesløs. Han var Niels Chr. Skjoldborgs Soldaterkammerat, og muligvis var det ham, der fik Skjoldborg til at købe Huset i *Skippergade* i *Øsløs* Sogn. Gregers Murer er omtalt i „Min Mindebog“ I, 29 f.

Niels Chr. Skjoldborg blev gift med *Sidsel Kir-*

---

¹⁾ Johan Skjoldborg: *Min Mindebog I* (1934) 105. K. K. Nicolaisen: *Johan Skjoldborg* (1918), 6.

stine Thomasdatter fra *Vesløs*, født 1821. Hendes Broder, Hans Thomsen, f. $10/4$ 1827, var ogsaa Veteran fra 1848—50. En anden Broder, Jeppe Thomsen, boede i Rolsgaard (Lild Sogn). En Søster, Anne Elsebeth Thomasdatter, havde sin Bopæl i *Vesløs*.

Niels Skjoldborg havde en god Forretning. Paa Værkstedet var der altid een eller to Svende, en Tid bl. a. Sønnen Thomas, et stille og ejegodt Menneske, der blev uddannet til Skomager. I den forholdsvis lange Tid, det tog at faa *Vejlerne* udtørrede, var der endog hele fem Svende i Arbejde hos Skomageren i Skippergade. I Hjemmet her kom mange af Byens Folk for at høre og for at fortælle Nyheder. Blandt Husets Gæster kan nævnes *Himmelstrupperne*, der boede i *Øsløs*, der just med Skippergade blev forbundet med sin Landingsplads ved æ Fyvr. Det første kendte Navn i Himmelstrupslægten er *Georg Himmelstrup*, født $22/6$ 1850 i *Øsløs*, senere Forstander for Galtrup og Skamlingsbankens Højskoler (død 1932), Fader til Politikeren *Otto Himmelstrup* og Filosoffen, Dr. *Jens Himmelstrup*.

Ogsaa med Præsten talte Niels Skjoldborg ofte, men da han ikke var Gaardmand, blev han altid holdt lidt paa Afstand af Pastoren. Det fortælles, at Præsten i *Øsløs* en Gang havde taget et Par Faar i Hus af Niels Skjoldborgs. Han vilde ikke udlevere dem til Skomageren, uden at han skulde betale en Krone i Løsesum; men Kronen skulde i Bøssen og gemmes til de fattige. Da tog Niels Skjoldborg 50 Øre op og gav Præsten, idet han sagde: „Saa lad os to dele Kronen, der er vist ingen, der trænger haardere end vi to“¹⁾.

---

¹⁾ Meddelt af Jens Rolighed i Morsø Folkeblad $23/12$ 1938.

Skomager Skjoldborgs Selvstændighedsfølelse og Frihedstrang var en Arv fra *Haandværkerne* i hans Slægt¹⁾, idet — som vi nu véd — hans Forfædre mere var Haandværkere end Husmænd. Det er i denne Forbindelse iøvrigt værd at gøre opmærksom paa, at *Husmandsbevægelsen* ikke udgik fra de egentlige Husmænd, men fra dem, der som Haandværkere dels havde rigeligere Indtægt end de øvrige Husmænd, dels kendt Byforhold fra deres Læretid, saa de derved havde tilegnet sig et friere og mere trodsigt Livssyn end de andre Kolleger inden for Landbo-standens Underklasse.

I Johan Skjoldborgs Barndom var Husmandsstanden iøvrigt begyndt at arbejde sig frem til bedre Kaar. Betingelsen for Husmændenes Fremskridt i social Henseende var Flid og Nøjsomhed. Skjoldborg fortæller selv („Min Mindebog“ I, 91—92) et smukt Træk om en vindskibelig Husmand *Søren Kjær*, der ved stor Udholdenhed fik et Stykke Fællesjord med Lergrave i Udkanten af Øsløs opdyrket og beplantet. Det er uden Tvivl denne Mand, Digteren har tænkt paa, da han skrev sin smukke Sang om „mit og Marens Hjem: „Min Plet af Fødelandets Jord“, optrykt i *Dynæs Digte* (1915), 29. Ogsaa i Novellen „Paa Grund“ er der Oplysninger om Søren Kjærs Virksomhed (jfr. min Bog om Johan Skjoldborg 1938, 17 f.).

Skomager Skjoldborg var en klog Mand, der havde opdaget, at det var meget lettere for ham ikke selv at dyrke sin lille Jordlod, men lade andre besørge Arbejdet og saa betale med Skomagerarbejde. Ved

---

¹⁾ Jfr. at Johs. V. Jensens Bedstefader var Væver, ikke simpel Husmand.

denne Fremgangsmaade fik han sin Jord saaledes forbedret (Muld kørt ned fra Bakken paa en Sig), at han fik flere Præmier som dygtig Husmand¹). Naar Johan Skjoldborg godt vilde gøre sig til af, at han var Søn af en Præmiehusmand, er dette altsaa saa som saa. —

Skjoldborgs Hjem i Skippergade, Øslos.

Skomager Niels Skjoldborg og Hustru fik fire Sønner:

Hans Christian Nielsen Skjoldborg, f. 1853.

Thomas Nielsen Skjoldborg, f. 1855.

Søren Christian Nielsen Skjoldborg, f. 1858.

VI. *Johan Martinus Nielsen Skjoldborg* (²⁷/₄ 1861—²²/₂ 1936). Med Johan Skjoldborg er vi ved Slægtens 6. Led; den er ikke blevet ført videre af Digteren, da begge hans Ægteskaber var barnløse (i 2. Ægteskab en Adoptivdatter).

¹) Min Mindebog I, 92—94.

Skjoldborgs Biografi skal naturligvis ikke meddeles her, men et Par Oplysninger, der maaske ikke vil være helt uden Interesse, skal dog fremsættes i det følgende.

I det foranstaaende er meddelt Bidrag til Forstaaelse af Faderens Karakter, hvorved man indirekte faar noget Kendskab ogsaa til Sønnens Psyke.

Den velbegavede Skomager havde faaet sin Indstilling overfor Samfundsproblemerne tidlig udviklet, fremelsket under en haard Eksistenskamp, som hans Faders tidlige Død var Aarsag i. Skomagerens *sociale Syn* prægede Johan Skjoldborg allerede som Dreng. *Slægtsarven fra Haandværkere* og Husmænd foldede sig herlig ud i den senere Digtets Sind. Faderens trange Kaar efter Bedstefaderens Død — i Forbindelse med Ærgerrighed og Evner — fik ham til at føle sig mindre tilfreds med sine Kaar. Sønnen skulde give Skomagerens Tale og Tanker Vinger. Bemærkelsesværdigt hos Johan Skjoldborg er det, at han altid var saa stærkt optaget af Mennesker og deres Kaar, at der ikke blev Tid til for ham at inddrage f. Eks. naturhistoriske Elementer i sin Digtning. Der er underligt lidt om det mærkelige Naturliv i hans storlinede Barndomsegn. Saaledes har han næsten ingen Bemærkninger om det rige Fugleliv i Vejlerne, Lokalteter, han som Hyrdedreng ellers var blevet saa godt kendt med. —

En anden Side af Skjoldborgs Sindelag — den naive og inderlige *Følelsesfuldhed* — har næppe heller udviklet sig uden Forbindelse med det Milieu, hvori han voksede op. I det 18. Aarhundrede gik der nemlig med *Klim* som Arnested en herrnhutisk Vækkelsesbevægelse hen over Vester Han Herred.

Herrnhutismens Følelsesfuldhed og Sentimentalitet satte et Præg paa Befolkningens Sind — et Præg, der ikke var udvisket i Skjoldborgs Barndom, tværtimod, og det aandelige Liv, Herrnhutismen vakte, var medvirkende til, at Grundtvigianismen netop i disse Egne vandt saa mange Tilhængere¹⁾. Skjoldborg var iøvrigt selv en Tid knyttet til Frimenigheden i Klim, og i hans Digtning findes værdifulde Enkeltheder om det grundtvigske Liv i Han Herrederne²⁾.

Endelig skal nævnes, at da Johan Skjoldborg i 16—17 Aars Alderen hjemme forberedte sig til at blive optaget paa Ranum Seminarium, var det ham, der bragte Nyt til Hjemmet. Allerede den Gang skrev han en Mængde Digte og Historier, Skæmt og Alvor, og læste det op i Hjemmet for dem, der vilde høre. Og det var noget, der havde Tilhørernes Interesse. Tit kunde Klokkeren blive hen ved 2 om Natten, før man brød op. Brudstykker af det læste blev siddende i Hukommelsen. En af de gamle, der har kendt Skjoldborg og hans Barndomshjem, har til Friskolelærer *Jens Rolighed* i Klim citeret følgende Stump af et Digt fra hin omtalte Tid:

„Jeg staar over Hulbaks Høje,
 hvad møder mit Øje:
 Over brunende Lyng
 ser jeg Klitter i Slyng . . . .“

Og saa fulgte i Digtet en Lovprisning af Bjerget, der som en ægyptisk Pyramide hæver sig over det

---

¹⁾ Om den herrnhutiske Bevægelse i Han Herrederne se Kirkehist. Saml. 4, III, 740 ff. Hist. Aarb. f. Thisted Amt I (1906), 6 ff. 1931, 187—88. Hist. Aarb. for Mors VII, 121. Min Mindebog I, 115.

²⁾ August F. Schmidt: Johan Skjoldborg (1938), 29—31, 53.

altsammen, og af Skarreklit, der minder om et Skib, der støt kommer sejrende paa Havet¹).

Mens Johan Skjoldborg var paa Ranum Seminarium, havde han nær sat Livet til, da han i Snestorm vilde gaa hjem til Øsløs for at holde Jul. Han og to Kammerater prøvede at tage Vejen til Fods. Den ene Kammerat var fra Vesløs, den anden fra Flade paa Mors, et Menneske, Skjoldborg delte særlig meget med til hver Dag²). De arbejdede sig med stort Besvær hen over Vejlen. Men Vejret blev værre og værre i den mørke Aften. Snefoget og Kulden var ikke til at staa imod; til sidst sank de udmattede ned i Sneen. Der kunde de let have frosset ihjel. Men det var et stort Held for dem, at den lille Morsingbo var saa tyndt paaklædt; han kunde nemlig ikke holde sig varm, men maatte straks op at spanke rundt for at holde Varmen. Da fik han pludselig Øje paa et Lysskær i Snetykningen, han fik de andre to purret op, og nu gik det fremad mod Lyset. Det viste sig, at Lyset kom fra den engelske Ingeniør *Stevens*³) Bolig. Her blev de tre forkomne Mennesker vel modtaget, de fik Lov at bliver der om Natten. Og næste Dag kunde de fortsætte, saa de trods alt naar videre og kommer hjem til Jul⁴).

*

I Tilslutning til de foranstaaende Oplysninger om Slægt og Barndomshjem skal meddeles nogle Bidrag

¹) Morsø Folkeblad ²³/₁₂ 1938. Jfr. Min Mindebog I, 141.

²) Morten Christensen Rolighed (se „Min Mindebog“ II, 14, jfr. I, 70).

³) W. Stevens ledede Udtørringen af Bygholm Vejle (jfr. Fra Ribe Amt 1937, 93, om hans Venskab med Pastor Riis-Lowson). Min Mindebog I, 83.

⁴) Meddelt af Lærer Jens Rolighed i Morsø Fbl. ²³/₁₂ 1938.

til Johan Skjoldborgs Farbroders Levned, idet denne Mand har betydet en ikke ringe Del for Digteren, baade da han som Barn gik derhjemme paa Hannæs, og da han senere var paa Højden af sin Kunnen.

Christian Peter Hansen Skjoldborg, født $26/8$ 1831 i Øsløs, var en yngre Broder til Niels Chr. Skjoldborg. Ved hans Daab var til Stede Indsidder Chr. Andersens Hustru af Øsløs. Hun hed Maren Sørens-datter og var rimeligvis Svigerinde til Johanne Malene Andersdatter (Digterens Bedstemoder). Fadderne var Gaardmand Niels Andersen Broe og hans Søn Markus Nielsen Broe (bekendt Krejler¹) og Poul Jensens Hustru Dorthea Marie Christensdatter (alle af Øsløs), samt Ungkarl Niels Andersen af Vesløs. *Peter Skjoldborg* (som han altid kaldtes) opholdt sig i sin Hjemegn til 1854. Under „Slavekrigen“ 1848 var han Strandvagt ved *Feggesund*, for dér at holde Øje med de udædiske Horders Fremmarch. I Historisk Aarvog for Thisted Amt 1911, 112 ff. findes Oplysninger om Peter Skjoldborgs Vagttjeneste. Den i nævnte Aarvog S. 115 omtalte *Kristen Hokser* er identisk med hin fantastiske gamle Sømand *Kræn Hvosser*, som Johan Skjoldborg omtaler i „Min Mindebog“ I, 86 ff. Kristen Hokser var ogsaa paa Vagt ved Stranden for at møde „Slaverne“. Han var ikke ilde til denne Bestilling, da han var modig og en dygtig Jæger.

Peter Skjoldborg begyndte som ganske ung at spille, saa han med Tiden blev en af Egnens mest kendte Spillemand. Ved et Gilde paa *Vesløsgaard* spillede Peter Skjoldborg, men da han ingen Støvler

---

¹) Krejlerne kørte ikke rundt med Sild, men med Spegeaal (o: Aal, der var lagt i Salt i en Vogn).

havde paa, maatte han laane Kræn Thoudals; de var for store til ham, hvilket Folk fik at se, da han førte en Kehraus gennem Stuerne¹). Da denne Begivenhed fandt Sted, ejedes Vesløggaard af Kammerraad P. L. Kjærulf, der døde 1854, saa Peter Skjoldborg har været ganske ung dengang. Johan Skjoldborg tjente som Dreng paa Vesløggaard hos Kjærulfs Enke og hos Gaardens næste Ejer Jacob Nørgaard, der overtog den i 1871.

I 1854 skulde Peter Skjoldborg ind at springe Soldat. Den 1. Maj nævnte Aar mødte han saa i København, hvor han aftjente sin Værnepligt. I 1856 lod han sig hverve som Stillingsmand. Han opholdt sig i Hovedstaden til 1858. En Tid var han Tjener hos et Herskab. Derefter modtog han Undervisning hos en tysk Musiker, der tog sig af ham og lærte den nordenfjords Landsbyspillemand en Del, saa han derefter var dygtig nok til at spille i et Orkester i Gylde-
lund (nu Charlottenlund). Han længtes imidlertid efter sin Barndomsegn og sin Kæreste *Cathrine Mortensdatter*, der boede i *Amtoft*. Med hende har han antagelig været forlovet før sin Bortrejse 1854. I 1858 drog han saa fra Hovedstaden hjem for at besøge hende. For at komme til Amtoft fra Feggesund, som han paa Hjemrejsen havde krydset, maatte han over Bakken *Østerbjerg*, hvorfra der er Udsigt over hele Egnen. Udsigten heroppe greb ham saa stærkt, at han blev klar over, hvor det var, han skulde virke. Han besluttede nu ikke mere at vende tilbage til København.

Da Johan Skjoldborg mange Aar senere paa Vejen hjem fra Købmanden i Nibe kom til dette Sted, blev

---

¹) N. Sodborg i Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1932, 308.

han grebet af den samme Stemning og kom derved til at erindre, hvad Farbroderen havde fortalt om sin tilsvarende Oplevelse. Hjemrejsen fra København og Udsigten fra Østerbjærg har Johan Skjoldborg paa skønneste Maade udnyttet digterisk og som en dyb personlig Bekendelse i Bogen „*Spillemandens Hjemkomst*“ (1914)¹⁾, hvor Hovedpersonen bærer Navnet Jens Thonsgaard.

Chr. Peter Skjoldborg blev viet i Arup ^{27/5} 1859 til *Cathrine Mortensdatter*, født i Amtoft i Arup Sogn ^{18/11} 1831 (døbt ^{4/12} 1831). Hendes Forældre var Gaardmand Morten Jensen Kirkegaard og Inger Marie Madsdatter. Morten Jensen var Gaardmands-søn fra *Ejerslev* paa Mors. Morten Jensen har sikkert haft Brødrene Mikkil Jensen (Gaardmand og Sognefoged i *Ejerslev*, gift med Sidsel Nielsdatter fra *Ejerslev*) og Christen Jensen, ligeledes fra *Ejerslev*. Til Omgangskredsen har hørt: Ungkarl Jens Eriksen i Amtoft og Ane Nielsdatter, boende hos Lars Christian Andersen. (Brødre og Omgangskreds er anført som Faddere i Kirkebogen i Forbindelse med Daaben). — Forlovere ved Peter Skjoldborgs og Cathrine Mortensdatters Bryllup var Husmand Chr. Nielsen Møller af Vesløs og Husmand Erik Christensen af Amtoft (sikkert Søn af den foregaaende). Ægteparret tog Bopæl i Landsbyen *Feggesund* (Arup S.). Peter Skjoldborg ernærede sig Livet igennem som Landsbyspillemand og som Tømrer, i hvilken Profession han var udlært. Han var Specialist i Ligkister. Som Musiker var han særlig dygtig til at spille paa *Klarinet* (derfor Digterens Forkærlighed for dette Instrument). Han komponerede en Vals,

---

¹⁾ Jfr. min Bog: Johan Skjoldborg (1938), 42—43.

der blev meget kendt i Egnen. Peter Skjoldborg var en Person, der stod paa Grænsen mellem den fastbosiddende Mand og Eventyreren; hans Sind var meget følsomt, og han havde svært ved at hæmme sine Følelsers Udtryk. Hans sjælelige Konstitution minder altsaa stærkt om Digterens, hvem han har betydet meget for, naar det gjaldt om at skildre Slægtspersoner eller Folketyper fra Hannæsegnen. Og som vi ved, blev Peter Skjoldborg Hovedpersonen i et af Skjoldborgs bedste Arbejder. Den gamle Spillemand døde ²⁰/₂ 1914 hos sin Datter Maren, der boede i Feggesund¹).

*

I Følelsen af dyb Taknemmelighed mod Johan Skjoldborgs Gerning i vort Folk er nærværende lille Afhandling fremkommet. Den skulde tjene som et Supplement til Skjoldborgs Erindringer og forøvrigt ogsaa til min egen i 1938 udsendte Bog om Digteren fra Hannæsland, hvis Indsats er saa betydningsfuld, at det er berettiget at beskæftige sig selv med Detailler vedrørende hans Digtning og dens Forudsætninger. Det meste af Stoffet skylder jeg en i Skjoldborgslægten indgiftet for dens Historie stærkt interesseret Mand, som imidlertid ikke ønsker sit Navn fremdraget. Der kan forhaabentlig engang blive Lejlighed til at finde frem yderligere Oplysninger om Skjoldborgslægten, saa man tilsidst kunde komme til at besidde helt igennem fyldestgørende Viden om den, men dette Arbejde faar jeg næppe Stunder til at udføre.

---

¹) Om Peter Skjoldborg se ogsaa Johan Skjoldborg: Min Mindebog I, 106 ff. N. Sodborg i Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1932, 308—10. 1934, 492 (Peter Skjoldborgs Vals).

Ydby Kirkes Brand og Genopbyggelse 1742—43

Ved HENR. LAURSEN.

1742 29. November. Frue Cancellie-Raadinde Lassen til Guddumlund og Boddumbisgaard¹ agter at lade føre et lovsikkert Siuns og Tings vidne angaaende den store Ildebrand, som af Torden og Liun-Ild er overgangen Ydbye Kirke Søndag aften den 4de November sidst afvigte, saa at samme Kirke, desverre! er opbrændt og lagt i Aske, undtagen Muurene, som dog til deels af Ildens Lue er meget beskadiget, Dets aarsage hendes Velbaarenhed er beføyet at begiere endeel uvillige og derhos kyndige Dannemænd, saa vel Muurmestere, Blyetækkere som Snedkere og Smidde, af Retten udnævnet, som kand siune og besigtige samme Kirkes nu iværende væmodige og brøstfældige Tilstand, samt hvad den igien vil koste at istandsætte. Tillige indkaldes Vidner, deres Sandhed at udsige om hvis dennem om denne ulykkelige Ildsvaade er bevidst og vidende, samt i hvad Stand Kirken var, førend ermeldte Ildsvaade den overgik.

20. December. For Retten fremkom paa sit Herskab Velædle og Velbaarne Frue Cancellie-Raadinde

Lassens vegne Sr. Søren Rasmussen, Ride-Foged ved Boddumbisgaard, og fremstillede de af Retten udnævnte 8 Dannemænd, som afhjemlede deres Syn og Overslag:

Anno 1742 den 19de December indfandt vi os underskrevne Christen Eschildson af Kløvs Mølle, Christen Christensøn af Hiardemaal, begge Muurmestere og Blyetækkere, Peder Pedersøn af Hiardemaal, Tømmermand og Snedker, Jens Smid af Boddum og Jacob Smid af Ydbye, samt Peder Laursøn Tømmermand og Snedker af Refs og Christen Nielsøn Bach af Boddum, ved Ydbye Kirke efter den af Hassing Refs Herreders Ting den 13 December skeede Udmeldelse for at siune og eftersee bemeldte Ydbye Kirke, som af Liun-Ild og Torden, der nedslog i samme Kirke sidstleden 4de November, er bleven beskadiget og lagt i Aske, i hvad Tilstand samme Kirke nu befindes, og hvad den igien ongefehr vil koste at reparere og istandsætte. Og befandt vi da all Sparværket og Overet paa Taarnet, saa vel som Høy- og Lav-Kirken samt Begravelset, der over alt var betækt med Blye, ganske at være ødelagt og lagt i Aske, ligeledes Loftet og Bielkerne over alt i Kirken, Alter-Tavlen, Prædike- Skrifte- og Degnestoelen, Steen-Fonten samt Pulpituet, og alle de andre Stoele i Kirken, samt Vinduerne og Kirke-Dørene ganske ødelagt og opbrændt, saa intet af bemeldte Kirke er bleven sparet, undtagen Vaabenhuset og Klokken, som er bleven bierget, og det efter Ildebranden opsankede og af Jorden opgravede Blye, som var smeltet og løben i Klumper og bemænget med Grud² og Sand, og vi siuntes ikke at kand være og regne for synderlig meere end den 3die Part reen Blye af det,

som forhen har været paa Kirken før Ildebranden, saa og Muurene saavel paa Taarnet, som er af Brandt-Muur, Høy- og Lav-Kirken samt Begravelset, som er af huggen Steen og stoed tilbage, men dog af Ildebranden tildeels beskadiget saaledes: Paa Lav-Kirkens søndre Side ved det østerste Vindue er Muuren over Vinduet revnet med et Hull ned i Muuren ved den østerste Side, hvor det siunes, at Liun-Ilden først skal have indslaget, paa samme Lav-Kirkens østere Ende ved Syndere side befandtes en Revne i Muuren fra det øverste til det nederste, og ligeledes en Refvn paa Høy-Kirkens østere Ende ved Syndere side, hvor endeel af de hugne Steen vil nedtages og igien af nye opsættes, ligesaa vil og en stor deel af de hugne Steen ved det øverste af Muurene, saa vel paa Høy- og Lav-Kirken som Begravelset, hvor ved Kalken er forbrændt og Steenene ligeledes beskadiget, nedtages og igien i nye Kalk indsættes, samt med nye Muursteen forbedres, og Muurene over alt indvendig i Kirken (da de hugne Steen findes af Ilden forbrændt og ganske skalleret, som skal afhugges) vil med nye Kalk udspækkes. Taarnet befandt vi indvendig, fornemmelig ved det øverste, endeel af Stenene forbrænd og beskadiget, og ligeledes Taarnets østere Side, som vender til Høy-Kirken, endeel af Muursteenene forbrændt, som vil udhugges, og ligeledes Gavlene, saa vel som og Gavlene paa Høy- og Lav-Kirken, som med nye Muursteene vil forbedres. Saa befandtes og Kirke-Gulv-Steenene ganske istykker og spoleret, som igien med nye Muursteen vil belegges. Og vil da bemeldte Ydbye Kirke, efter vores beste Skiønsomhed og nøyeste Overveiende, koste at reparere og istandsætte . . . . Summa 1936 Rd. 14 Sk., undtagen hvad

der udj Summen kand afgaae fra det efter Ildebranden opsamlede Blye.

Dernest Sr. Søren Rasmussen for at opliuse og med Vidner beviise, hvad brøstfældig Tilstand Ydbye Kirke var udj, da hans Velbaarne Herskab i Aaret 1735 samme blev ejende, og hvor anseelig store Reparationer siden paa den er anvendt og bekostet, jtem naar og hvorledes omrørte Ildsvaade har rejst og tildraget sig, derom at vidne fremstillede Laurs Laursøn Led og Jens Sveigaard, begge af Ydbye, som aflagde deres Eed med oprakte Fingre efter Loven med Formaning at udsige Sandhed og svarede paa Spørgsmaal, at de boede i Ydbye ongefehr 2 agre fra Kirken, at de erindrede, at det var ongefehr 7 Aar siden Velbr: Frue Cancellie-Raadinde Lassen og hendes Sl: Mand blev Ejere af Ydbye Kirke tillige med Boddum Bisgaard og Bøndergods, og at Kirken den tid var meget brøstfældig, men at Frue Cancellie-Raadinden i 1739 og 40 ved Muurmestere, Blytækkere og Tømmermænd lod Kirkens Brøstfældighed reparere, og Kirken var i god og forsvarlig Stand. — Det var om Natten imellem den 5 og 6te November sidst, at de saae Ilden og Kirken stoed i Brand, hvorpaa de begge strax forføyede sig til Kirken, og da var den heele øverste Deel af Kirken falden og opbrændt, og siden de fornam ingen ved Kirken, opraabte de Grander og næste Naboer ved Kirken. Paa Spørsmaalet, hvoraf de meente Ilden var kommen, og om det ikke er fast formodentlig, at samme er kommen af det store Guds haarde Veirligt, som kom over heele Landet med Torden og Liun-Ild Søndagen den 4de November sidstleden først paa Aftenen, svarede de, at det kunde de ikke sige til visse, men sluttede dog,

at samme Torden og Liun-Ild var aarsag til den Ildebrand; der var en Revne over det østerste Vindue paa Lav-Kirken og et hull i den østerste side af samme Vindue ned i Muuren, saa stor at man kand stoppe en Næve udj, og noget større, og meente de, at Liun-Ilden er der igiennem kommen, og maae Ilden have lagt og mulmed i Kirken og omsider kommed den i Brand; dets uden forklarede de, at der ligeledes fandtes en Revne i den øster Ende paa Lav-Kirken imod Sønden, som de ikke, tillige med den Revne over Vinduet, havde seet tilforn. Og var der ingen Raad eller Redning for haande til at faae Ilden betids slukt og dempet, formedelst det var om Natten og Ilden havde taget alt for stor Overhaand, uden alleene at de med største Fare brød Vaaben-Huus Døren ned, og hull paa Taget, hvor ved Ilden blev saaledes qvalt med Vand, som de slog der paa, saa Vaabenhuset, som ellers havde bleven lagt i Aske, blev reddet, og videre vidste de ikke var bleven reddet, uden alleene Kirke-Klokken og den eene Lig-Baare, samt Messe Haglen og Serken, tillige Alter-Bogen og Kirke-Ritualen med Kalk og Disk, som laae i en Kiste i Begravelset, over hvilket der var en mured Hvælving, og derfor saaledes frem for andet blev reddet, mens Blyetækningen over samme med all Kirkens Overdeel blev opbrændt, med øvrige indvendig af Stole, Prædike-, Skrifte-, Degne-Stoel og alle de andre Stole, saa vel som Alter-Tavlen, Fonten, Pulpituret og andet. —

„Anno 1743 den 7de Martii have vi underskrevne udj den hellige Trefoldigheds Navn sluttet og accorderet følgende Contract og det udj Overværelse af Høyædle og Velbaarne HEr Major Mol-

drup til Westervig-Closter, nemlig jeg underskrevne Søren Rasmussen paa mit Herskab Velbaarne Frue Cancellie-Raad Lassen til Gudumlund etc. Gaarder hendes vegne accordered med Velagte Jens Willadsen Bundgaard, boendes udj Schioldborg i Thye, angaaende all Snediker Arbeider at forfærdige ved den afbrændte Kirke udj Ydbye Sogn i Refs-Herred i Thye, som bestaaer udj følgende: 1. Aabne Stoele udj Kirken, der for accorderet ham à stykket Fire Mark danske. 2. Pulpitudet at forfærdige med Bielker, Gulv og Tilbehør, Fiorten Rixdaler. Dets uden for hver aaben Stoel paa bemeldte Pulpitud at giøre, Fire Mark. 3. Skrifte- og Degne-Stoelen à stykket Tre Rixdaler. 4. Tvende lukte Stoele øverst i Kirken, der for à stykket Toe Rixdaler. 5. Fire lukte Ende-Stykker ved Gangen af Kirke-Døren à stykket een Rixdaler. 6. Et Tralværk i Altergulvet³ med Skammel at knæle paa, Fire Rixdaler. 7. Prædike-Stoelen, samt Himlen der til, som hand vil giøre den meget smuk og skikkelig, derfor Tredive Rixdaler. 8. Loftet at legge, der for à Tylten toe Mark. 9. Trende Kirke-Døre, toe Rixdaler. 10. Foreskrevne Arbeide foretages det allerførste skee kand udj dette Foraar, saa snart de behøvende Materialier der til kand blive erhverved. 11. Her imod lover og tilforpligter jeg mig underskrevne Jens Willadsen paa Ære, Troe og Love, at jeg samme ovenskrevne specificerede Arbeide skal saa oprigtig og forsvarlig forrette, som jeg for Gud og Patronen agter at vil ansvare og bekiendt være. 12. Ovenmeldte Arbeide forretter jeg paa min egen Kost og Logement for mig og Folk. Westervig-Closter d: 7 Martii 1743. Paa mit Velbaarne Herskabs vegne og til hendes gun-

stige Approbations nærmere Erholdelse underskriver Søren Rasmussen. Jens Willadsen Bundgaard. At denne Accort efter nøyeste Betingende udj min Overværelse er sluttet testerer J: L: Moldrup.

Endskiønt at denne udj indbemeldte Contract anførte Snedker-Arbeids løn findes til deels temmelig sterk anført, saa dog, naar Snedkeren Jens Willadsen udj dette forestaaende Sommer forretter og fuldfører alt bemeldte Snedker-Arbeide, som anført er, og ved denne Ydbye Kirke kand forefalde, samt og tillige for den accorderede Arbeids Løn gjør en nye Crone til den gamle Alter-Tavle, som bliver anskaffet, og til rette gjør hvad ved samme ellers kand mangle, og forfærdiger en Funt af Træe, ifald en af Steen ej skulle faaes, og det saa forsvarligt, troefast, Sirlig, Smuk og skikkelig, som kand forlanges og staae for et fuld Siun, og han kand levere Arbeidet fra sig udj lovlig og forsvarlig fuldkommen god Stand ved et lovlig Siuns Tingsvidne, bliver den med ham oprettede Accordt hermed saaledes approberet. Rød-slet d: 15 Martii 1743. Anne H. Lassens“.

1743 28. November. Efter at Ydbye Kirke ved Haandværks Mesterne Sven Damgaard fra Holstedbroe, Tømmermester, Christen Christensen Bojer, Blyetækker og Muurmester af Hiardemaal, Snedker Jens Willadsen Bundgaard fra Schioldborg, Smidden Jens Nielsøn fra Boddum og Glarmesteren Henrich Sørensen fra Trankiær var opbygget og istandsat, fremlagde og afhiemlede otte upartiske, vittige og kyndige Siunsmænd for Retten deres saalydende Siun og Besigtelse:

Efter Udmeldelse af Hassing-Refs Herreds Ting sidst afvigte 21de hujus er underskrevne Dato af os

undertegnede Christen Christensøn den ældre og Christen Christensøn den yngre, begge Blyetækkere og Muurmestere, boende i Willerslef Sogn, Peder Laurson i Refs, Niels Nielsøn Kirk ibm.; Endvold Olesøn i Ettrup og Christen Bach i Boddum, som Snedkere og Tømmermænd, jtem Poul Christensøn Smid i Dover og Christen Glarmester i Sinderup, foretaget Siun og Besigtelse over Ydbye Kirke, som sidstafvigte Aar af Torden og Liunild, saavel i henseende til Overtækket som og Loft, Pulpituet, Stoele, Alteret etc: blev lagt i Aske samt Muurene til deels forbrændt og beskadiget, og da udj Overværelse paa hans Excellence Høyvelbaarne HER Stiftbefalingsmand, Baron Holcks vegne Land-Fiscalen i Aalborg Stift Sr. Peter Lybecker, og paa hans Høyærværdighed HER Biskop Brorsons vegne Velærværdige Høy lærde HER Provst Anders Winding, befandt den inden og uden med alle sine Dependentier i følgende Tilstand: 1. Blev os foreviist udj Lav-Kirken paa Sønder Side ved det østerste Vindue, at Muuren, som var sprenget og revnet, er bleven og nu sees fuldkommen repareret og i god Stand med Jern-Ankere for inden og uden bebundet. 2. Saae vi ligeledes ved øster Enden af Kirken, at den Revne og Brek, som der har været, befindes fra nederste til øverste muuret og udj god Stand med jern Ankere forsiunet. 3. Videre, at den Revne, som har været paa Høy-Kirkens øster Ende, er ej alleene opmuuret og tillukket, men endog de hugne Steene saaledes omlagt, at intet paa dets Reparation kand være at sige. 4. Over alt paa bemeldte Stæder, som udj Kirken og Begravelset, var nu ingen Stæder at see nogen Brøst, men hvor havde været, var Steenene indlagt, Muuren forbedret, kal-

ket og spækket og sat i lovlig Stand, hvor under og forstaaes Kirke-Gulvet, som nu findes ganske med nye Steen anlagt og upaaklagelig i alle maader. 5. Muuren udj Taarnet under Hvelvingen er ligeledes repareret, kalket og spækket, saa vi ey kand skønne nogen mangel der paa. 6. Forefindes et ganske got Alter og prydelig Alter-Tavle; Der nest nye Skrifte-, Degne- og Prædike Stoele, som er saa vel og smukke forfærdiget, at ingen med Billighed kand have noget til mangel at sige. Ligeledes af samme gode Beskaffenhed og i Stand befindes den giorte nye Font med Crone over, Tralverket for Alter-Gulvet, jtem Skamlerne, som der knæles paa under Communionen; ydermeere er Loftet, saa vel over Alter-Gulvet og Lav-Kirken som over den ganske Kirke, af saa got sterk og frisk Tømmer, og saa vel giort, at det berømmer sig selv. Pulpitued, bestaaende over den nederste Deel af Kirken, er iligemaade smuk og sterk oprettet med en god Trappe der til, paa hvilket findes 13 Stoele, som tillige med Stoelene i Kirken paa begge sider, fra det øverste fra Alter-Gulvet og nederst til Taarnet, findes af saa got nyt Tømmer opsat, med Sæder, Skamler og Holdstænger⁴ forsiunet, saa det kand være Meenigheden til Behag og Nytte og for alle andre til Anseelse i god Stand. Endelig befindes og af nye giort 2de Dørre imellem Alteret og Kirke-Gulvet⁵, som ey alleene er smuk udskaaren i Løv-Verk og -figurer, men endog oven paa sat 4 Billeder af Bildthuggerie⁶ og temmelig Størelse. 7. Vinduerne til Kirken, indsat og samlet i 7 Stæder eller 7 store Vinduer, bestaaende af 36 Stykker, som alle ere nye, og saaledes med jern bebunden, samt muuret Piller imellem Parterne forsiunet, at de staaer troe-

fast og sikkert. 8. Saa befandtes en nye Fur-Dør for Begravelset eller Sacristiet; Een stor nye Eege-Dør imellem Kirken og Vaabenhuuset paa den norder Side, og en stor Dør af Eege-Planker, jernbeslagen, paa den sønder Side.

Imidlertid vi saaledes vare i Kirken, blev Ridefogden Søren Rasmussen anmodet af forbemeldte paa Øvrighedens vegne at foreviise Kirkens Ornamenteer, saa vel de, som overblev fra Branden, som og de, der siden er anskaffet, som og skeede, og bestaaer i følgende udj dette Aar anskaffet nye Tøy: Et meget proper Alter-Klæde af Guldrig Tøy, grøn og hvid Bund med Guldblommer samt Guld Bontespaanne eller Kniplinger og brede Guld-Galuner rundt omkring, Een Messe-Hagel af lige sort⁷ Tøy eller Gyldenstykke med bred Bontespanne runden om, jtem et Crucifix af Massiv broderet paa bemeldte Messe-Hagel, En nye Damaskes Dug med Kniplinger om; En fiin Lerreds Messe-Skiorte; Et Haandklæde af fiint Drejel. Videre anskaffet i dette Aar til ordinair Brug En violet Alter-Klæde med Sølv-Kniplinger og Sølv Galuner omkring og paasat; En blaae Plytzes Messe-Hagel med Sølv-Bontespanne; En nye Lerreds Messe-Skiorte, En Lerreds Alter-Dug broderet og Kniplinger om. Om det gamle, som var før Branden, gjorde Rasmussen følgende Forklaring: Alter-Dugen samt Liuse-Stagerne og Tavlen blev opbrændt paa Alteret, og det da overblevne Alter-Tøy, saasom Messe-Hagelen og Messe-Skiorten var gammel og i ringe Tilstand, hvor over og Herskabet har ladet det, som saaledes ej vel kunde bruges, her fra Kirken affordre. Nok foreviiste Rasmussen en ny Tavle med Sølv-Klokke, Fløyels Pung

med Sølv Galun omkring; Kalk og Disk blev vel conserveret fra Branden, men og saa gammel og forfalden, at der imod maatte anskaffes nye, som nu blev foreviist: En Kalk og Patell⁸, bestaaende af 44 Lod $\frac{1}{2}$ quintin Sølv, og over alt med Ducat-Guld forgyldet, En Sølv-Daase til Oblater af nye anskaffet; Et Messing-Bekken i Funten.

Da dette saaledes var siunet og efterseet i Kirken, begav vi os paa Kirkens Loft og besaae Sparer, Haandbielker, Skiærstokker⁹, Krydsbaand og Lægter med videre, som af Tykkelse, Størrelse og af Materiens Godhed ere i alle maader saaledes, at ingen med Ret og Billighed kand have noget der paa at sige eller udsætte. Der fra forføyede vi os for at besee og siune Taarnet indvendig og oven for Hvelvingen, og da forefaldt først i Øyesiun den til Opgangen giorte sterke nye Trappe af tykke Furtræer og Planker med dertil hørende Opbiugning, som Trappen hviler paa, og hvor for en nye Dør er gjort til at sætte Laas for. Udj Taarnet i henseende til Muur-Arbejdet, da saae vi nu ingen Brek eller Feil, saasom alt det, der ved Ilden har været forbrændt og beskadiget, befindes nu muuret spækket og repareret. Angaaende Træværket, da befindes det her ligesom paa andre Stæder her ved Kirken at være frisk og got Tømmer, gode forsvarlig Furbielker, indtil man kommer til KlokkeVerket, som er stærk og frisk Eeg; Oven for ere gode Furbielker og Sparer samt gode Boer¹⁰ i stæden for Lægter, hvor paa Blyet er lagt; altsammen er da saaledes, at det kand staae for et fuldkommen Siun.

Følger nu vores Siun udvendig paa Kirken: Taarnet fra Grunden og indtil Sparværket vedtager¹¹ er paa alle Sider saa vel opmuuret med mange Jern-

Ankere bebundet, saa der paa er intet at sige eller udsætte, ej heller nogen Stæd runden om den ganske Kirke samt Begravelset eller Sacristiet nogen Feil at see paa Muuren, som i alt er i god Stand og fuldkommen repareret og styrket med Jern-Ankere. Tækket anbelangende: Laukirken befindes paa begge Sider betækt med Blye, ligeledes Biugningen¹² paa Taarnet tækket med Blye paa begge Sider; jtem 16 heele og 9 halve Tavler paa Sacristiet; Paa sønder Side af Høykirken nest ind til Taarnet i Vandløbet er 4 Tavler og paa nørre Side 1 Tavle, og endelig over Døren til Opgangen til Klokverket 7½ Tavle. Høykirken fra Laukirken og indtil Taarnet er tækket med nye røde Tagsteen og siunes vel lagt, baade i henseende til Arbeidet i sig selv, som og Gesemsten med mange Jern-Ankere styrket, hvilken Gesemst tillige med Mønningen er og saaledes lagt, at det staaer i lige Siun og giver god Anseende. Sacristiet eller Begravelset er paa ligemaade tækket med nye røde Tagsteen, undtagen paa søndre Ende er lagt endeel Blye, som ovenskrevet staaer¹³. Vaabenhuset er i god Stand og med Tagsteen betækt, og saaledes er den Skade, som samme for en deel tog ved Branden, igien oprettet og repareret.

Til Slutning tilstaaer vi ligesom foranført er, at Kirken nu, naar den kand blive prydet indvortes med Maling og faaer de behøvende Liuse-Stager til Alteret¹⁴, kand baade inden og uden passere og ansees for at være upaaklagelig og i alle maader i god Stand. Det vi og ydermeere paa sit Stæd agter at bekræfte.

Ydbye Kirke den 23de Novembr: 1743.

(Underskrifter).

Sr Søren Rasmussen fremlagde derefter Herskabets General-Regning over Udgifterne og nævnede blandt andre Poster Kalk og Disk omgiødet, Prædike-Stoelen med Krone 30 Rd., Tralværket i Alteret 4 Rd., en Krone til Funten 2 Rd., 4 Billeder over Brixdøren med underste sammested udskaaren i Løvverk, Alter-Tavlen, som er kjøbt af HEr Major Moltrup, viser for sig selv at være meget meere værd; til de 36 Vinduer var anvendt 5 Lispund Bly og 6½ Pund Tin. At der var oplagt Tagsteene saa vidt det gamle Blye ej kunde forslaae, dertil havdes Hans Kongl: Majts: allernaadigste Bevilgning. Han reputerede Regningens Udgift 1913 Rixdaler, og hans Herskab kunde have anført med all Ret og Billighed og Beviis endnu ongefehr 100 Rixdaler og meere. Nok er det, hendes Velbaarenheds Bekostninger ere saaledes over Toe Tusinde Rixdr., hvor imod hun tid efter anden efter Kongl: allernaadigst Bevilgning af Danmarks Kirker har oppebaaret 15 à 1600 Rixd. i høyeste, som er all den Hielp hun faaer, og derfor fast haaber, at ingen honet Mand eller Sandheds Elskere vil og kand beskyldte hendes Velbaarenhed som den, der ved saadan allernaadigste Tillæg har profiteret at oplegge een Skilling, saa meget meere har tillagt og maae tillegge end nogen ordinair Reparation kand koste.

Noter.

- 1) Kancelliraadinde Anne Lassen til Gudumlund og Boddum Bisgaard, Enke efter Kancelliraad Peder Thøgersen Lassen til Rødslet († 1737), ejede ogsaa Ydby Kirke.
- 2) *Grud, Grus.*
- 3) *Altergulvet, Koret, Tralværket, Alterskranken.*

- 4) *Holdstænger*, Ryglæn.
  - 5) *Kirkegulvet*, Kirkens Skib.
  - 6) De fire Billeder, et Krucifiks med en Kvinde hvilende ved Korsets Fod og Johannes og Maria ved Siderne, er nu opsatte paa Skibets Nordvæg.
  - 7) *lige sort*, samme Slags.
  - 8) *Patell, Disk*. Kalken har denne Indskrift: Er Denne Iche en Brand Der er Reddet af Ilden, Zach: 3 Cap: V 2. Ildens Magt Der Kierchen Brendte Wed Guds Hielp mig iche Skiendte. 1743 A sal: L (o: Anne salig Lassens).
  - 9) *Skiærstokker*, Stivebjælker mellem Spærene og Loftsbjælkerne.
  - 10) *Boer*, Brædder.
  - 11) *vedtager*, begynder.
  - 12) *Biugningen*, Overdelen.
  - 13) Da Sakristiet har været blytækket paa den Ende, der stødte op til Kirken, „i Vandløbet“ (ligesom Højkirken, hvor den stødte op til Taarnet), har det altsaa ligget ved Kirkens Nordside.
  - 14) Kancelliraadinden synes at have hjulpen sig med et Par gamle Alterstager andenstedsfra. Stagerne bærer Aars-tallet 1655 og Navnene S PVG og A L med to utydelige Vaabenskjolde nedenunder.
-

Digteren og Geografen

Malthe Conrad Bruun

Ved H. A. RIIS OLESEN.

DENNE berømte Digter og Geograf fødtes i Thisted den 12. Aug. 1775 som Søn af Justitsraad, Amtsforvalter Adolph Christian Bruun. Moderen, Anna Christine Hoff, var Datter af Major Sehested von Hoff. Justitsraad Bruun var Aaret før Malthes Fødsel blevet udnævnt til Amtsforvalter over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter. Straks efter Ankomsten til Egnen købte han en Gaard beliggende i Storegade. Det er paa denne Grund, der er indsat en Mindetavle over Malthe C. Bruun.

Slægten Bruun stammer fra Mors, idet Malthes Oldefader var Præsten Peder Jacobsen Brunov i Dragstrup. Dennes Søn Oluf Bruun blev i 1733 Huslærer hos Konferentsraad Frederik Rostgaards Datter paa Tybjerggaard, Konradine Sofie Rostgaard, som i en ung Alder var blevet Enke. Til stor Overraskelse fik Fr. Rostgaard i 1736 Bud om, at Datteren havde indgaaet Ægteskab med Oluf Bruun. Harmfuld over dette for ham utilgivelige Skridt frakendte han Conradine alle Arverettigheder og fratog hende Børnene af første Ægteskab. Oluf Bruun be-

klædte med stor Dygtighed adskillige gode Stillinger og døde som Byfoged i København 1767.

Amtsforvalter Bruun var en retsindig og dygtig Mand, dog noget konservativt indstillet. Medens Oluf Bruun havde en varm Interesse for Stavnsbaandets Løsning og blev indvalgt i en Kommission, som skulde undersøge Mulighederne for at fremme Landbrugets Kaar, var A. C. Bruun bange for Konsekvenserne af Ophævelsen af Stavnsbaandet og var blandt Underskriverne af en Klageadresse fra Herremænd og Proprietærer til Kronprinsen. I 10 Aar røgtede han sit Arbejde med Flid og Paapasselighed, men maatte paa Grund af Svagelighed tage sin Afsked, kun 43 Aar gl. Familien følte sig saa godt hjemme i Thy, at A. C. Bruun i 1783 købte Herregaarden „Ulstrup“ i Hundborg Sogn, som han ejede til sin Død i Aaret 1800.

Malthe var en meget fremmelig og opvakt Dreng; allerede som 5-aarig blev han i Hjemmet undervist af Rasmus Fog, den senere Domprovst i Viborg. Ved et Middagsselskab i Hjemmet proklamerede han sin politiske Indstilling med Udraabet: „Hvor vilde jeg gerne engang stille mig ved P. A. Heibergs Side“. I en meget ung Alder rejste han til København og tog sin Studentereksamen med Udmærkelse, knap 15 Aar gammel. Han blev af Faderen opfordret til at studere Teologi, fordi denne havde Besættelsesret til et Præstekald her i Thy. Efter at have fulgt flere Forelæsninger opgav han det teologiske Studium under Paavirkning af den rationalistiske Otto Horrow. Dette Skridt bedrøvede Forældrene meget, særlig da Malthe i de følgende Aar i stærk Grad paavirkes i fritænkerisk Retning. Han prøvede da Jura,

men opgav ogsaa dette. Det var lige i den urolige Periode efter den franske Revolution, og de yderliggaaende Frihedsideer faldt i god Jordbund i Malthe C. Bruuns letfængelige Sjæl. Han begejstredes for de nye Tanker, og i „Dreyers Klub“ samledes en Del ligesindede, som i Taler, Sange og Viser lovpriste Republiken som den eneste rigtige Regeringsform.

Efterhaanden stod det ham klart, at han vilde være Digter og Journalist, og gennem Artikler, Digte og Pjecer angreb hanskaanselsløst den bestaaende Styreform og fremhævede den franske som det ideelle

Forbillede. Mange af hans lyriske Digte fra den Tid er skønne Perler i den danske Litteratur. Man maa ikke dømme Malthe C. Bruun for haardt, han var jo som mange andre unge præget af Tidens Tanker, men han var i Besiddelse af et ungdommeligt Overmod, som blev misforstaaet af Samtiden. Den kendte Digter Knud Lyhne Rahbek skriver om ham, at han var Elskværdigheden selv og besjælet af Varme for alt ædelt og godt.

MALTHE CONRAD BRUUN
(*efter Birkedahl-Barfods Bog*)

Kun 19 Aar gammel udgiver han i Aug. 1794 et Skrift under Navnet „Vækkeren“, som vakte Opmærksomhed derved, at det — uden Grund — blev draget til Ansvar for nogle Spektakler, der fandt Sted paa den Tid i København. Bruun maatte standse Udgivelsen af Bladet og idømtes en Bøde. Senere begyndte han Udgivelsen af et Blad med Titlen „Patrioten“, som dog kun fik en lille Læsekreds paa Grund af det noget vanskeligt tilgængelige Stof. Da alt dette mislykkedes, forsøgte han nye Veje, idet han skrev en Samfundssatire i Lighed med Ludv. Holbergs: Niels Klim, den udkom med Overskriften: „Jerusalems Skomagere Rejse til Maanen“, og den er en camoufleret Skildring af vore hjemlige Forhold paa Baggrund af Frankrigs frie Styre. Den maskerede Spot opdagede Regeringen, som anlagde Proces mod Malthe C. Bruun, der dog vandt denne.

Det Samarbejde, han ønskede med P. A. Heiberg, kom aldrig i Stand. Selv om de begge blev landsforvist, var de saa vidt forskellige, at de helst undgik hinanden, men det kunde ikke undgaas, at de trods dette fik alvorlige Sammenstød. Den saakaldte „Dyvekefejde“ tjente kun til at gøre dem endnu mere bitre overfor hinanden. Malthe C. Bruuns stærkt republikansk prægede Artikler og Pjecer skaffede ham mange Fjender, og efter Udgivelsen af: „Aristokraternes Katekismus“ — en politisk „Katekismus“ — rejstes en Storm af Vrede mod ham. Biskop Balle angav Bogen, ikke for dens blasfemiske Indhold, thi Bibelen forsvarer sig selv, men for dens Angreb paa det danske Kongehus og Adelen.

Da turde han ikke opholde sig i Danmark længere, og efter en eventyrlig og dramatisk Flugt landede han paa den svenske Ø i Øresund, Hveen. En stor Del af hans Venner forstod ham ikke, men man maa jo betænke, at han paa det Tidspunkt kun var 21 Aar gl. Forældrene her i Thy var meget ulykkelige over Sønnens Adfærd, hvilket fremgaar af et Par Breve stilet til Professor Nyerup fra Faderen, Godsejer A. C. Bruun. Brevene findes paa det kong. Bibliotek og har følgende Ordlyd:

Ulstrup, d. 6. Maj 1796.

Pro Memoria!

Det vil forundre Dem fra en ganske fremmed Haand at modtage disse Linier og beder Dem tilgive mig denne tagende Frihed.

Jeg er Fader til den formedelst Ulydighed ulykkelige M. C. Bruun. Da jeg ej haver hverken Ven eller Venners Ven i København, som kunde give mig sand Oplysning om denne Sags rette Sammenhæng og fra hvad Synspunkt sammes baade nu og i Tiden kan betragtes fra, eftersom jeg saavel ved fordums Breve fra denne ulykkelige Søn som ved mundtlig Samtale med ham afvigte Aar har erfaret, at De har værdiget ham Deres Bekjendtskab og Venskab, haaber jeg, De tillader mig at udbede Underretning om følgende: Er den af ham ulykkelig skrevne Pjeces Indhold saa enorm, at den ved en streng og dog billig Retfærdighed ej kan forsvares? Tror De ham at være i fuld Persons Sikkerhed der, hvor han er? Jeg frygter, at han for at stille vedkommendes Hævnerrighed kunde vorde reklameret, og da det i hans nærværende Ulykke vil blive en absolut Nødvendighed for ham rent at afsige og forglemme sit Fædreland, beder jeg paa det indstændigste tilraade ham et bedre Tilflugtssted, da jeg saa nærmere, i Haab om De bærer mig med Svar, skal forklare mig. Herom beder en inderlig bedrøvet Fader og en til Døden parat Moder, som denne ulykkelige for tidlig lægger i Graven.

Ærbødigst

A. C. Bruun,
Justitsraad.

Svaret fra Professor Nyerup har jeg ikke kunnet skaffe, men et senere Brev fra Justitsraad Bruun til Nyerup viser, at dette har være beroligende og fyldestgørende.

Ærbødigst Pro Memoria!

Uagtet jeg siden Deres Velbaarenheds meget ærede Skrivelse af 14. Maj, hvorfor jeg paa det forbindtligste takker, ej har hørt eller set det mindste Ord fra min ulykkelige Søn, saa dog, da jeg af hans yngre Broder, som i disse Dage er hjemkommen fra Sjælland, erfarer, at han i Henseende Linned og Klæder skal være ilde faren, har jeg ved en i Gaar sig visende Skibsløjlighed ufortøvet afsendt noget lidet hjemmевirket, hvormed han for det første kunde hjælpe sig i dette Tøj indsyet i en Maatte, har jeg taget mig den Frihed under Mærket R. N. at adressere til Deres Velbyrdighed med ærbødigst Begæring, saavel at tilgive mig denne tagende Frihed, som ogsaa paa bedst mulig Maade at faa sammes tilsendt, hvortil jeg endnu maa føje den Begæring, at 1. Stk. ligeledes hjemmевirket staaigræa Klæde 6½ Alen, som er beliggende hos hans Vært N. Giellerup i Breedgaden, og som ej kom til København for den for ham ulykkelige Tidspunkt, ligeledes maatte rekommenderes til Deres Velbyrdigheds gode Forsørgelse, da jeg frygter for at samme ellers kunde geraade i Forglemmelse. — —.

Hvad ham personlig angaar, da tvivler jeg paa, at han nogensinde tilstædes at komme tilbage til sit Fædreland, i det mindste saa længe dette System varer, naar man ej engang vil tilstæde ham den groveste Misdæders Ret. Dette faar og skal være mig ligegyldig, naar han kun vil lægge sig en fast Plan for og lade Fornuft og Sindighed raade, saa er Verden stor, han ved jeg har elsket ham, maaske for meget. Men, uagtet hans Ubesindighed har forvoldet mig Gram, saa er han dog mit Barn, og dette maa jeg indstændigt anmode Deres Velbaarenhed om, ved Skrivelse at indprente ham, ingenlunde at vove at sætte sin Fod i Danmark, da jeg altfor vel ser, hvad Følgerne blev heraf, nemlig hans Frihedstab —. Ja, han haver endog udenlands at agte paa sine Skridt, da gjort Gerning, hvad enten sket ved Vold

eller List er efter disse Tidens Tænkemaade halvforvaret.

Forlad at jeg saa aabenhjertig skriver til Dem og forulejliger; Deres Venskab til min Søn og at De selv som Fader vil forstaa det forbindende Baand, lader mig haabe, at De ej vil lade ham mangle Deres gode Raad, og at han med al hans Fornuft dog ikke vil slaa Gud og Religion bort, fra Slægten vel engang udstyret.

Tør jeg anmode Deres Velbaarenhed ved Lejlighed at formelde Proffessor Horneman min Agtelse og forbindtligst Tak for givne Forsikring om min Søn. Vil han opfylde mine Ønsker og for Eftertiden være varsom i sine Handlinger, skal jeg efter ringe Evne ikke slaa Haanden af ham, men han kender sine Forældres Omstændigheder og ved, at De ikke alene kan hjælpe ham. Havde jeg ham kun bort fra Hveen.

Med Højagtelse haver jeg den Ære at forblive Deres Velbaarenheds ærbødigst forbundne Tjener.

Ulstrup, d. 26. Juni 1796.

A. C. Bruun.

Bruun kedede sig paa Hveen, men Vennerne opmuntrede ved Breve og gentagne Besøg; flere satte endog Livet til, da de i en Jolle roede over til Øen. Man faar et glimrende Billede af Situationen ved at læse de talrige Breve, som Malthe C. Bruun modtog i denne Periode. Disse findes i det Bruunske Familiearkiv, som velvilligst er udlaant mig af Hr. Kommandørkaptajn Malthe Bruun, Klampenborg, der er Sønesøn af Malthe C. Bruuns yngste Broder. Det var en meget omfattende Korrespondance, Bruun førte, og ikke saa faa af Datidens kendte Personligheder brevvekslede med ham.

Da indtraf en Begivenhed, som skaffede ham den gyldne Frihed tilbage for en kort Tid. Udenrigsministeren, den afholdte A. P. Bernstoff, døde, og i den Anledning skrev M. C. Bruun et Sørgedigt, hvis Indhold var saa hjertegribende og smukt, at

Kongen efter indgiven Ansøgning gav ham Tilladelse til at vende tilbage. Begyndelsesstroferne lyder saadan:

Højt toner Herthas Hal af dyb og ængstelig Klage,
og Fjeldets Marmorhal den sukker hult tilbage,
og Genlyd svarer den fra Dannerkongens Borg.
Sorg i den gyldne Sal, Sorg i de dunkle Hytter,
hvor Taarne knejser stolt, hvor Hyrden Telte flytter
hvor Bølger bruser vildt, er idel, idel Sorg.

Ved sin Hjemkomst til København fik han en begejstret Modtagelse, og for en Tid var hans Navn paa alles Læber. Han havde udgivet sine Digte under Titlen: Poetisk Forsøg I, nu udkom II. Del, og mange af disse Digte blev højt skattet af hans Samtid. Men den varmblodede Yngling kunde ikke afholde sig fra Indblanding i en Afskedigelsessag, hvor Bruun mente, Regeringen havde forbrudt sig paa det groveste. Han tager til Genmæle i Skriftet: *Tria juncta in uno* (Tre forenede i eet), og i skarpe Sætninger fordømmer han Regeringens Fremgangsmaade. Der forekommer Sætninger som: „En saadan Regering opfordrer til Opstand“ — „Vil den ikke høre Grunde, saa bør og maa man bruge Kugler og Dolke“. Selv om Malthe C. Bruun prøvede at begrunde sine Paastande, skaffede de ham atter en Forvisning, som denne Gang var uigenkaldelig. Retserklæringen havde følgende Ordlyd:

„Student Malthe Conrad Bruun bør for sine for-mastelige Udtryk i samtlige under denne Sag paa-klagede Skrifter forvises fra Kongens Riger og Lande“.

Selv om han var forberedt paa Afgørelsen, var det alligevel et haardt Slag; han elskede sit Fædre-

land og var stolt over at være Danmarks Søn. Forklædt som Tjener flygtede han til Sverrig, hvor han med stor Dygtighed erhvervede sig Indsigt i svensk Kultur og Digtning. At det har været smaat med Indtægter, fremgaar af et Brev fra Faderen, Justitsraad Bruun:

Min kjære Søn!

Din Skrivelse af 12. Juli haver jeg ved Hr. Winther rigtig bekommet og glæder mig over at erfare, at du er ved Helsen, — at du ej har faaet mit Brev, hvori jeg meldte dig min kummerlige Forfatning med at have faaet en Art Rørelse, der endnu for en Del vedvarer og nægter mig den fuldkomne Brug af den højre Haand, hvorved jeg kiædes ved selv at skrive og duer saare lidet til at dictere andre — og fra dig min Søn har jeg ej heller seet Brev siden 23. Dec., saa at jeg i ald den Tid og indtil nu har været i aldeles Uvished om din Skæbne. — — — Mit kjære Barn, hvad har du forrettet og hvad forretter du i din Landflygtigheds Stand. Jeg ved meget vel, at du ikke er ledig men det gjælder om, at du retskaffent bruger din Tid. Jeg synes ikke, at jeg vilde have smaa Arbejder fra dig, men betydelige Skrivter og endnu ønskede jeg allerhelst du havde gaaet en Tidlang paa Rejser. — — Jeg ser en Plan fra dig, som ogsaa kan være god nok, naar du kund kan være bestandig den nemlig Landvæsenet og hertil forlanger du Pengehjælp. Jeg skal ogsaa være villig, naar det kan have nogen Hensand, i det mindste til Snapsting ad Aare. Da skal du, enten jeg lever eller dør faa 500 Rigsdaler. — — — — Er det kun ej min Søn en Flyvelyst som næppe et Aar om fortrydes igen. Jeg maa tale (din ældste Søster har været i Aar til Confirmation, og om end hun gaaer nu først i hendes 14. Aar, saa er hun fuldvoksen og næsten paa min Højde, spiller skikkelig paa Claveer, knipler med mere, men allerkærest læser, naar hun kan faa Tid) alvorlig med dig — om endskønt du aldrig har skrevet mig noget derom, saa har dog Kærlighed fængslet dit Hjerte, det er det, der gør du nødigt forlader Egnen. Det er den, som gør dig at pønse

paa et aarligt Udkomme, og da du ikke kan komme til Danmark, vælger du Skaane. Men det er et Hovedspørgsmaal om din elskede vil og kan finde sig deri, om hun vil deele Skæbne med dig — — du er aldeles uerfaren — var det ikke bedre at finde noget andet — — eller og paa nogle Aar rejse ud og derved panssere dig og komme saa med gloér tilbage. O! tænk paa den tilkommende Tid. Tag i det mindste andre fornuftige i Raad med dig, saa længe jeg lever kan du vente nogen Hjælp fra mig, men naar jeg er død, saa er alting forbi, du ved selv efter Ordsproget, Brødkurven er hængt højt for mig, og jeg har mange at forsørge. Nu Gud bevare dig min Søn, tænk dog paa dine Forældre, vidste du kuns, hvor meget de elsker dig. Din Moder og Søs-kende hilse kærligt.

Ulstrup d. 4. Aug. (Aarstal mangler.) Bruun.

Malthe C. Bruun fik ogsaa den Ydmygelse at blive udvist af Sverrig, og efter forgæves at have søgt om Indrejsetilladelse i Danmark, forlod han Norden for aldrig mere at gense de hjemlige Kyster. Det maa have været svært, kun 24 Aar at skulle skilles fra det Land, han elskede.

Over Tyskland rejste han til Paris, den By, hans Længsler higede efter. Her skabte han under de skiftende politiske Forhold en god Position i Samfundet. Som Medarbejder ved Bladene „Journal de l'Empire“ og „Journal des Debats“ skrev han en Række ypperlige Artikler, som gjorde hans Navn berømt i Frankrig. Det er dog navnlig hans Indsats i Geografien, der skaffede ham et Navn blandt Verdens mest kendte Videnskabsmænd. Han udgav i mange Aar et geografisk Tidsskrift, men Værket, som skaffede ham Verdensberømmelse, var: „Precise de la Geographie“ i 8 store Bind. Han var Medstifter af Verdens første geografiske Selskab og

beklædte med Dygtighed Hovedsekretærposten til sin Død.

Han følte sig forladt af Venner i Danmark, hvilket fremgaar af nedenstaaende Brev til Moderen:

Kjære Moder!

(Ingen Aarstal!)

Jeg havde foresat mig for en fire Aar siden aldrig mere at skrive nogen Linie til Danmark, jeg var saa inderliggen forbitret, ikke imod Regeringen, men mod mine Venner og Slægtninge, som ikke have taget sig af mig med den tilbørlige Varme, som ikke have vist mig saa megen Tillid, at jeg for dem kunne aabenbare de Planer jeg undertiden har fattet.

Jeg har derfor i nogle Aar ikke beskæftiget mig med noget andet end forskaffe mig i Frankrig en saadan Anseelse, at jeg kan ved mine Skrifter fortjene saa meget jeg behøver. Jeg har for Tiden to Indtægtskilder: jeg er Translater ved den bekjendte Journal de l'Empire, det giver mig 4800 Franker om Aaret, og jeg udgiver et geografisk Maanedskrift Annales des voyages, som indbringer mig 5000 Fr., det bliver 2100 Rigsdaler i klingende Mønt. Man har tilbudt mig Pladser som Professor ved forskellige Universiteter saavel her som i Rusland. Man har tilbudt mig at blive Professor i Historie i Vilna med en Gage af 6000 Frc. om Aaret og frit Hus, men jeg skjætter ikke om at begrave mig i et saa afliggende Land.

Det vigtigste er, at jeg er blevet gift med en meget simpel, huuslig og gudsfrygtig Kone, ved hende er jeg blevet Fader til Søn, som hedder Conrad og som er sund og frisk og ligner mig meget. — — —

Kærligst og ærbødigst Hilsen til alle

fra Malte Conrad Bruun.

I 1813 skriver han i et Brev til Moderen, at han er aldeles overhængt af Arbejde, men han lever i en forunderlig Sindstilstand: evigt Arbejde, Uro og Ærgelse over, at han ikke i Aaret 1800 var rejst til Amerika eller England, de eneste Lande han mente

at kunne aande frit. Men, skriver han, kan Ros og Penge gøre Mennesker lykkelige, saa kan jeg ikke klage.

Efter Justitsraad Bruuns Død overtog Sønnen Jacob Ulstrup, men han satte den desværre over Styr. I et Brev til denne fra 1820 omtaler Malte-Brun (som han nu kalder sig) disse ulykkelige Forhold og tilbyder ham et Arvebeløb til Hjælp i den økonomisk vanskelige Tid. Til sidst, efter at have omtalt det daarlige danske Korn, skriver M. C. Bruun: „Skriv lidt om Ulstrups Tilstand. Jeg erindrer hvert Huus, hver Stald, hver Lade, hver Høj og Dam og Aae“. Mange andre Eksempler kunde anføres for at vise, at han midt i sin Travlhed ofte sendte længselsfulde og venlige Tanker til Thy.

Som Aarene gik, blev Ønsket om Ophævelsen af Dommen stærkere, og efter at have afsendt et ydmygt og smukt Brev til Kongen modtog han Benaadning den 18. Jan. 1826. Men han fik aldrig Brug for den. Utrættelighed i Arbejdet havde tyndslidt hans Sundhed, og en tiltagende Lammelse gjorde Ende paa hans virksomme Liv den 14. Dec. 1826. Ved Begravelsen paa den verdensberømte Kirkegaard Pere Lachaise udtalte den fungerende Hovedsekretær: Han var paa een Gang Danmarks og Frankrigs Stolthed. Det er interessant at lægge Mærke til, at Paris har hædret ham ved at kalde en Gade: Avenue de le Malte-Bruun.

Mon ikke vor Interesse og Kærlighed til denne betydelige Geograf og vor Egns berømte Søn trænger til en gennemgribende Revision. Han var en Ideens Mand, som kunde gløde af Begejstring over

det, han fandt ædelt og skønt, og han har skabt sig et Navn af Verdensformat inden for Geografernes Rækker. Hans Navn har siden levet i Skyggen af en Landsforvisning, og det fortjener at blive kendt og agtet af enhver Dansk. I en Overgangstid, hvor alt var i Smeltediglen, kæmpede han med skarpe Klinger mod det, han fandt falsk og forlorent, hvorfor han fik Straffen, medens andre høstede Frugten. Ved sin Indsats som Geograf har han tegnet sit Navn med gyldne Bogstaver blandt Videnskabens Stormænd.

K I L D E R:

Fr. Birkedahl-Barfod: Malthe C. Bruun, Breve fra det kongelige Bibliotek, Nekrolog i Dansk Litt. Tidende, 1827, H. Schwanenflügel: M. C. Bruun, K. L. Rahbech: Om M. C. Bruun som Dramaturg, Østs Arkiv VII 1827, Danske Samling 1865—66, Fr. Bajer: Nordens politiske Digtning, J. P. Mynster: Medd. om mit Levned (1854), Frenzels Doktordisputats om M. C. Bruun som Europas betydeligste Geograf i Beg. af 19. Aarh. (1908), Rask Morskabslæsning 1841, Bricka: Dansk biograf. Leksikon, Brevsamlinger og efterladte Papirer fra Slægten Bruun, Malthe C. Bruuns litterære Arbejder, Précis de la Geographie universelle af M. C. B., og forskellige Artikler i Aviser og Tidsskrifter.

Fjerritslev Grandebrev 1716.

Ved ANDERS SØRENSEN.

Grandebref udi Fierridsleuf bye i Westerhanherredt, med meenige Granders Samtycke og detz tilliggendes nytte, og til meenige Roelighed og gafn.

1. Alle diger og ledder skal være oplagt og tillugt til hvert aars 1te May som forsvarlig kand være, hvem det icke efterlever med diger og leder, bøde derfor 8 Sk. til granderne første gang, og hvoe som icke holder sine Diger og leder Sommeren igiennem og der bliver skaade paa nogen mands og hand derom bliver advaret og icke strax inden Soelens nedgang oplegger, bøder der for første gang til granderne 8 Sk. og dobbelt om det sker anden gang, baade ved march, Enge og Kierdiger.
2. huis løesse Svin som findes i Marchen efter 1te May, da bøede af hver 1te gang 1 Sk. anden gang 2 Sk., og Findes nogen med fri Villie at indlade sine Svin i Marchen, og det dennem kan overbeviises, bøder 1te gang for hver 4 Sk. anden gang 8 Sk.
3. Hvoe der lader deres Kalve gaae løese i Marchen, eller nogen tyrer over paa anden Mands Baarer, bøder til Granderne for hver høvet lidet eller Stort 4 Sk.

4. Maa ingen slaa deres Creaturer Løesse om høsten lidet eller stort førend Kornet bliver afført, hvo herimod gjør bøde 8 Sk. og der foruden at betale Kornskaden til dend Kornet Ejer.
5. Granderne skal Samtlig Møde paa Grandstefne hver Søndag eller deres visse bud, Viiderne Kand opskrives og Ledder og digerne at besiune om der ved ligeholdes, og hvem som igiennem fingre med hinanden seer, skal bøde for hver af disse poster til granderne 4 Sk.
6. Ingen maa Sætte sine Følhopper ved anden Mands Koren paa det føllerne ey skal gjøre hannem skade. Hvoe herimod gjør bøder 8 Sk. derforuden at betale Kornschaden efter Wurdering.
7. Hvis Creaturer som gjør een anden Mand schade udi sit Koren eller Eng, schal hand strax lade det besiune hvad skade der er giort, hvad heller Creaturet bliver i Huus taget eller iche, om det Kand bevislig gøres, pandtes for Skaden af Samtlig Granderne, om hannem iche maa bedages, efter Wurdering, som schaden Kand være stor til og derforuden til granderne bødes 8 Sk.
8. Hvoe som driver med løess Hiord i Gravens Kiær eller ved Synderaae og i Landbechen og Mølkrogen bøder første gang til granderne 1 Mk. og skeer det fleere gange bøde for hver gang 1 Mk., det samme er og om nogen tyrer med Villie paa anden Mands Eng.
9. Ingen maa slaae Høe i Nørreengen førend de samtlige følges ad, hvem herimod gjør bøede 3 Mk. til granderne, undtagen de Sandskifter østen for halfengen, de maa slaa den naar de løster.
10. Ingen maa slaa Deres øeg løesse i Nør Enge før høet bliver afført under 1 Mk. strax til gran-

- derne, Christen Nielsen maa slaae høe over hans vej i Hans Eng, som det tilforn haver været 2 Karle Slet og iche meere under Pandtning 3 Mk.
11. Men dersom Brøndum og Kollerup Creaturer Kommer i Nør Enge førend høet bliver afført, da skal granderne samtlig være følgagtige at tage det i huus om de iche haver Engehiorde, under straf 1 Mk. og tage af hvert Høved endten øeg eller fæe 2 Sk. til granderne, Men dersom nogen tager det for dennem self og granderne iche er med, da beholder de pengene som det antræffer.
  12. Skal granderne opskiare Skyveret igiennem Rafnhofs skifter som tilforn haver været hver for sine Skifter naar det paa grandstefne bliver berammet, Hvoe som iche gjør sit færdig bøde derfor 1 Mk.
  13. Ingen maa slaae græs i Pøtmoesen eller i Kieret uden med Grandernes Villie og Samtyche, under første gangs straf 3 Mk. anden gang Een Rixdaler.
  14. Skal Granderne give deres hiorde løn i Rette tide og hvoe som iche betaler, da schal granderne være følgagtige at Pandte for Hyrdens løn og der foruden bøde 8 Sk. til granderne, og ingen maa drive deres til tægt, med mindre de betaler Hiordelønnen af dennem der i byen.
  15. Skal Fierredsleuf Mænd saa mange som haver paa Aarup biere at lade steen sætte imellem Agger og Eng, paa det at Engen iche henpløyes, schal de som haver Engeskifter samtlig at være dertil følgagtig, og hvoe som iche møeder naar det bliver berammet, bøede derfor 3 Mk. og derforuden straffes efter Loulig medfart, om der henpløyes af nogen deres Enge.

16. Giver vi samtlig Grander Anders Nielsen i Fierredsleuf fort forlof at slaa hans Sandskifte naar hand løster og derforuden at drive hans faar .....
21. Ingen maa give nogen granderne uskichelige Ord med ..... andet paa grandstefne, eller naar pandtes, bøder derfor 1 Mk.
22. Giør nogen Modstand naar de bliver Pandted, endten ord eller gierninger ..... som Skal Pandte, hvøe her imod giør schal der straffes som hand begi..... Vold i Anden Mands Gaard.
23. Ingen maa ligge nogen usædvan..... Vej over nogen Mands March eller Eng, videre end tilforn haver været, ... rette Alveje fra deres Jord, og ellers Kiører eller træcher med deres Kiør ..... over nogen Mands agger og iche Kommer Ræt alvejen som Sagt er, bøde derfor 4 Mk.
24. Dend vej som ligger over Rugfaldet østen for Bierget, maa ingen Kiøre eller Ride over mens Kornet er i Jorden, og dend vej som ligger over det fald fra øster Ende af bierget og til Koldbach, maa ingen endten Kiøre eller Ride over eller træche med Creaturer paa Kobel, bøde hver gang det sker. 4 Sk. om det dennem loufligen over beviises Kand, og schal Marchmanden nyde af hver løst høvet som findes i Kornet 1 Sk.
25. Hvis Svin som iche er Ringet om Vaardagen naar det paa grandstefne bliver advaret bøder for hver Svin 1 Sk.
26. Og maa Samtlige Granderne grave Fire læs tørve i grønkiær for hvær tønde Hartkorn, og hver

- gaadehuus 2 læs, og da at møde paa een dag naar det skal berammes, hvor som graver fleere end forindførte bøder første gang 3 Mk. for hver læs, anden gang 1 Rdl. og siden dobbelt.
27. Ellers Hvis andet som Byemændene Kand Siunes at være til Byens gafn og nytte og som herudi iche findes indført, da det at paalegge efter samtlige Grandernes Samtyche.
  28. Ingen maa leie sin tørvegrøft bort af grønkier til andre, under 1 Mk. første Gang anden gang 2 Mk.
  29. Hvor Fierredsleufs Enge findes maa ingen løsse hiord overdrives under 1 Mk. Straf 1te gang anden gang 2 Mk.
  30. udi grønkier maa ingen have flere fæmon end een af hver tønne Hartkorn under 2 Mk. straf.

Dette Grandebref saaledes at Skulle holdes i alle sine Puncter vidner vi underskrefne med Egen hænder undertegnede og End ydermere dersom noget herudi er forgiæt, og siden optænkes kand, til March og Engs Drift og grøfts nytte og gafn og Hosbondens jord og Ejendom til god vedligeholdelse, da schal samtlige det saavel ovenschrefne Poster samtyche, underskrive og Rædelig holde, saa og være dend beskichede Grandfoged hørig og lydlig uden smæld ord, Sværger Skienderi og opsætsighed, i alt det paa Byens gafn af grandelavet foretages, under een Dalers bøder til straf til de fattige i Sognet af de herimod giørende, dette stadfæster vi alle underskrefne, Fierridsleuf dend 29 July 1716.

P, S. Jngen maa tage nogen græsleie af hinandens fæ iche heller tage noget Fremmet Creaturer paa Kiæret under straf 2 Mk. Hvis Giæs som kan flye

eller flagre opad nogen Mands Diger, bøde for hver
hiord 4 Sk.

Christen Christensen. Svenning Clemmensen.

E. I. S. M. L. S. Simon Jørgensen.

Jens Christensen. Jens Poulsen.

Hans Jacobsen Degn. Peder Madsen. M. N. S.

Bertel Kierulf. Niels Christensen. Niels Andersen.

A. N. S. N. O. S. Niels Tyesen. K. N. S. C. M. S.

Niels Gregersen Persbech. C. M. S. A. I. S.

J. P. S. bonde K. I. S. M. H. C. I. S. H. L. S.

Læst for Rættten paa Han Herredsting dend 1.
Aug. 1716 Testerer

Niels Emmichesen. M. Farum.

Dette Grandebrev at være Rigtig udsadt efter
dend Rette Original, som næsten var forslidt. Testerer

Olluf Jensen Vestergaard. Severin Bruun.

Degnen Bertel Kierulf. Bertel Andersen.

Lars Nielsen. Christen Christensen.

Christen Clemmensen. Iver Christensen.

Jens Svenningsen. Christen Christensen.

Christen Jensen. Jens Sørensen. Christen Gertsen.

Niels Michelsen. Søren Christensen.

Gregers Nielsen Pedersbech.

Jacob Christensen Dromshaug.

Læst paa Øster og Wester Hanherreders ting dend
4 Iuny 1746 Testerer

Severin Bruun.

Naar Grandebrevet, der findes indført i Hanherredernes Justitsprotokol 1743—53, Blad 499, ikke er fuldstændigt, skyldes det, at Protokollen er en Del medtaget, idet alle Bladenes øverste Kant er borte. Det er ganske vist læst paa Tinget allerede 1. August 1716, men slaar man op i Justitsprotokollen under denne Dato bliver man skuffet, thi der staar nok saa flot: „Det oprettede Grandebref Jmellem Fierridtsløf Grander og i Dag er Lest og paaschreffuit er Meldende som følger“, men det, der følger, er to blanke Sider. Intet Under, at Stiftamtmanden ved Herredsskriver Farums Afsked 1728 beklagede: „at Landet nu i nogle og tredive Aar har været plaget med ham“ (C. Klitgaard: Herredsfogder og Tingskrivere i Vendsyssel, Side 137).

Bidrag til Tisted's Handelshistorie i det 17. Aarhundrede.

Ved Arkivar JOHAN HVIDTFELDT.

HVIS de danske købstæders toldregnskaber var bevaret fuldstændigt fra fortiden, vilde vi deri have et materiale til aar for aar i de mindste enkeltheder at kunne følge den danske handels udvikling. Men fortiden havde ingen forstaaelse af dette materiales historiske værdi. Haardhændede kassationer tilintetgjorde næsten alt. Kun enkelte antegnelser, ekstrakter og lignende er bevaret.

Hertil kommer, at en stor del af de varer, der importeredes til eller eksporteredes fra Tisted — alle de, der blev sejlet til eller fra byen — skulde fortoldes i Aalborg. Tolderen i byen fik egentlig kun at gøre med den saakaldte skudehandel, udvekslingen af varer — især korn og tømmer — mellem Jyllands vestkyst og Norges sydkyst. Da denne handel udførligt er behandlet andetsteds, skal der ikke nærmere gaaes ind herpaa¹⁾.

Tisted handel i det 17. aarhundrede maa ses i sammenhæng med Aalborg, thi denne By dominerede fuldstændigt heroppe i Limfjorden og generede sine konkurrenter paa det alvorligste. Dens købmænd

---

¹⁾ Jyske samlinger 5. række, 2. bind 29 ff. og der anført litteratur.

købte bøndernes varer op og leverede dem, hvad de skulde bruge. Gang paa gang blev der klaget. Gang paa gang førtes der retssager, uden at forholdene af den grund synes at være blevet bedre. Af disse sammenstød kan nævnes det i 1619, der begyndte med, at Aalborg by den 30. juli 1619 klagede til Manderup Parsbjerg, der var lensmand i Aalborg: Mange af borgerskabet havde beklaget sig over, „ . . . hvorledes borgmester og raad udi Tisted vilde formene dem at købe, sælge eller handle med nogen af dem, som bo og bygge paa fire mils vej nær omkring deres by, saavel som bønderne, som og bor paa fire mile nær Tisted, at maa købe med borgerne her udi Aalborg eller andre steder udi frie markeder; deslige vilde de og forbyde Aalborg borgere at levere bønderne udi Fæggesund (som ligger paa Hannæs udi Aalborg slots len), hvis gods, humle, staa, salt og andre varer, de dem til deres hus' behov solgt har. Saa og vil formene vores borgere igen at indtage udi fornævnte sund, hvis korn de udi læster og halve læster af bønderne købt og dem tilforhandlet har, denne by, saavel som bønderne, til stor mærkelig skade, endog som vi formener, at de af Tisted ikke skal føre saa meget gods og varer til deres by, som de kan forsørge adelen, præster og bønder med, der saa vidt er omkring liggende, ej heller, at de skulde kunne til deres by alene købe og tilforhandle dem adelens, præsters, fogders og bøndernes korn, øxen, smør og andre varer, som de har at sælge og aflade, hvilken frihed de understaar den efter salig højlovelig ihukommelse kong Frederiks konfirmats, at de skulde nyde Viborg privilegier og friheder, som formelder, at ingen udkommen købmand skal købe eller sælge paa landsbyerne, paa fire mile nær om-

kring Viborg by, hvilket vi formene, borgerne udi Tisted med vrang undervisning og beretning at have forhvervet, efterdi Nykøbing Mors ligger udi samme deres frihed, som de dem efter forskrevne konfirmats tilholder, og er tre smaa mile nær Tisted, og de tilholder dem fire mile efter Viborg privilegier. Og efterdi eders fromhed hidindtil og altid har været os gunstig og „tilgeneget“ at forfremme os og denne fattige bys næring, saa er endnu til eders fromhed vores ganske ydmygelige fortrøstning, bøn og begæring, baade paa vores og menige borgeres vegne, at eders fromhed som vores gunstige her lensmand vilde tilforhjulpe hos kongelige majestæt, vores allernaadigste herre, at saadanne deres privilegier og store friheder, vores fattige by til stor afbræk og skade paa vores næring og „biering“ maatte naadigst blive anset og, om muligt er, afskaffet, efterdi vi ulige højere baade skatter og giver til kongelig majestæt og kronen end de udi Tisted, uanset at vi har hverken ager eller eng at bruge til vores by, men alene skal nære os af vores købmandsskab og haandtering . . .“.

Faa dage efter, den 2. august, skrev Manderup Parsbjerg til kansleren Chr. Friis til Kragerup og anbefalede Aalborg borgernes anmodning, idet han blandt andet paapegede, at Tisted bys privilegier kunde komme til at betyde et faktisk monopol og derved influere paa priserne „borger og bønder til stor skade“¹⁾. Regeringen fulgte lensmandens indstilling og udstedte den 16. september samme aar et brev om, at borgerne fra Aalborg maatte handle i Fegge-

¹⁾ Manderup Parsbjergs brev og kopi af Aalborgs klage findes i: Indkomne Breve til Danske Kancelli 1619 ²/_s (i Rigsarkivet).

sund og andre steder¹⁾). Megen fornøjelse fik disse dog ikke af brevet, thi allerede den 7. januar 1620 udstedtes et kongeligt brev om, at borgmester og raad snarest muligt skulde indsende det til kongens kancelli, da hele spørgsmaalet var indstevnet for retten og endnu ikke afgjort²⁾). I randen af brevbogen bemærkes det da ogsaa, at brevet i oktober 1620 atter indleveredes i kancelliet. I forbindelse hermed staar sikkert den sag, som i 1620 procederedes for Viborg landsting, og hvori en borger fra Aalborg beskyldtes for at have drevet forprang med bønderne i Feggesund, hvilket borgerne i Tisted mente var imod deres privilegier og den kontrakt, som i 1581 var blevet sluttet mellem de to byer, og hvorved Aalborg havde forpligtet sig til ikke at drive forprang i Tistedes frihed³⁾).

Selvom toldmaterialet som nævnt er saa knapt, er det dog muligt derigennem at kaste lidt lys over forholdet mellem de to byer; thi fra 1668 findes der i toldregnskabet bevaret en „specifikation paa hvis købmandsvarer, som fra Aalborg toldsted hid til byen er opført og enten der eller paa andre toldsteder her i riget fortoldet og frigjort, hvorfor her fri passerer og det som følger . . .“. Da alle skibe jo maatte passere Aalborg, vil det altsaa sige, at vi her har en fortegnelse over alt, hvad der ad vandvejen er indført til Tisted⁴⁾). Ialt nævnes der 20

---

1) A. V. Secher: Corpus Const. Daniæ III 590.

2) Kancelliets Brevbøger 1616—1620, 759.

3) Jyske Samlinger 5. række, 2. bind 34.

4) Fortegnelsen findes imellem Tistedes toldregnskaber i Rigsarkivet. Om den fortegnelse, der sammesteds findes over varer, der er indført fra Norge, se Jyske Samlinger 5. række 2. bind 78.

skippere, som har indført varer til byen, heraf var 9 hjemmehørende i Tisted, 6 i Aalborg, 2 i Nykøbing Mors, 1 paa Læsø, 1 i København og 1 i Nørre Sundby. At tistedskippere nævnes 9 gange, betyder ikke, at der paa denne tid har været saa mange skibe i byen. Tallet af skibe, hjemmehørende i Tisted, synes at have været seks, som førtes af følgende: Jep Jensen, Morten Thomsen, Chr. Jensen, Gravers Lausen, Mikkel Erlandsen og Jesper Christensen. De to sidstes skibe var paa henholdsvis 18 og 10 læster. Tyve aar senere har vi en fuldstændig indberetning fra tolderen i Tisted angaaende skibene i hans distrikt. Foruden de skibe, der hørte hjemme paa vestkysten, og hvoraf fire ejedes af tistedborgere, fandtes der følgende skibe i byen: 1 paa 13 læster, 1 paa 9, 1 paa 5, 1 paa 4 og 2 paa 3 læster. Skippersnes (eller muligvis redernes) navne var: Mikkel Erlandsen, Peder Nielsen, Laurids Jacobsen, Laurids Pedersen, Mads Jørgensen og Tommes Madsen¹⁾. Det var altsaa ingen anselig handelsflaade, Tisted kunde mønstre i 1688. Den samlede drægtighed var paa 37 læster eller ca. 74 tons, men mange byer havde den mindre, for ikke at tale om dem, der slet ingen havde paa dette tidspunkt.

Medens skibsfarten i 1668 især var paa Tistedes og Aalborgs hænder, var forholdet med hensyn til handelen et helt andet; af de 20 skibsladninger, der her er tale om, kom de 12 fra Aalborg, 3 fra København, 4 fra Lübeck og 1 fra Odense²⁾. Varerne

---

1) Rtk. Diverse Sager Told- og Konsumtionsvæsnet vedk. E. [1670]—1759.

2) I to tilfælde, hvor der intet skipper er nævnt foran navnet, er der regnet med, at varerne er indført over land. I december maatte nogle varer fra Lübeck, som

synes altsaa først og fremmest at være kommet fra Aalborg, men da ladningerne langt fra var lige store, er det nødvendigt at belyse spørgsmaalet nærmere.

Den følgende tabel giver en oversigt over de vigtigste af de indførte varer og viser, hvorledes de fordeler sig paa de forskellige steder. Hvad angaar de varer, der opføres som indført fra Norge, maa det bemærkes, at de ikke er indført gennem Limfjorden, men til vestkysten. De er medtaget for at give et indtryk af, hvad det var sandskuderne havde i lasten foruden tømmer. Hvormange af disse varer, der er ført til Tisted, er det ikke muligt at oplyse noget om.

	Fra Koben- havn	Fra Lübeck	Fra Aalborg	Heraf tilh. Aalborgs borgere	Fra Norge
Tønder salt	108	56	319 $\frac{1}{2}$	133	76
Lispund hør	15	640	151+10 stk.	71+2 Stk.	
Lispund blaar		25	1 stk.		12 $\frac{1}{2}$
Lispund humle		988	56+92 td.	16+12 td.	3
Tønder tjære		28	8	2	6 $\frac{1}{4}$
Skippund jærn		34	11 $\frac{1}{2}$ +16 St.	4	5
Skippund hamp		10	1 $\frac{12}{30}$ +1 Stk.	1 $\frac{7}{10}$	
Tønder sæbe	37 $\frac{1}{4}$		2 $\frac{1}{4}$		
Kister glas		2 $\frac{1}{2}$	1 td.		
Pund tobak		160	130+8 $\frac{1}{2}$ ks.	80+4 kasser.	612
Skippund klumpbly		7			
Ankre brændevin			2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	17 $\frac{1}{2}$
Tønder kringler		28	5		
Pund Urtekram- varer ¹⁾		292			20

var indført paa skib til Aalborg, føres til Tisted paa vogn paa grund af vinterens strengthed. Denne ladning er dog beregnet som skibsladning fra Lübeck.

1) Hertil er regnet: Ingefær, svedsker, mandler, figner, risengryn, korender, rosiner og peber.

Foruden disse mere almindelige og til en vis grad nødvendige og uundværlige varer indførtes der ogsaa en del mere specielle varer, tøj af forskellig art og oprindelse som lybsk lærred, „frissey“, brandenborgsk klæde, skotsk „kierssey“ m. m., desuden forskellige farvestoffer, olie, staal, papir m. m., kort sagt alle de varer, som gav datidens krambod et mangeartet og spændende udseende og en særegen duft, og som maa have haft en dragende magt paa de ikke særlig forvænte bønder, som kom ind til byen fra omegnen. Næsten alle disse varer toges hjem direkte fra Lübeck. Fra Norge indførtes foruden de i tabellen specificerede varer følgende: 56 td. norsk aske, 96 pund krudt, 54 barkede huder, 69 td. bark, 25 td. mos, 18 norske hopper, 3 skippund norske kakkelovne, 1 kakkelovn, 16 lispund gammelt kobber, 2 norske heste og 2 køer, 7 tørre laks og en pakke, 2 td. tran, 8 slibestene, 120 oksehoveder vin, 70 pund sukker, 1 fjerding bondepeberkager, 2 td. malurt, 1 stk. engelsk baj og 4 par uldkarter.

Foruden de specielle norske varer som aske og bark er der altsaa ogsaa ad denne vej kommet urtekramvarer, som selvfølgelig ikke kan være produceret i Norge, men først maa være indført dertil og saa atter udført.

Tabellens oversigt over indførte varer taler sit tydelige sprog. Danmarks hovedstad København betyder paa dette tidspunkt intet økonomisk, af danske byer er det alene Aalborg, der har nogen betydning, om end denne ikke tilnærmelsesvis er saa stor, som man skulde tro ved en betragtning af ladningernes fordeling paa de forskellige byer. Derimod faar vi gennem fortegnelsen et stærkt indtryk af, i hvor høj grad Lübeck stadig dominerer i de mindre dan-

ske provinsbyer. Dog kun hvad handelen angaar. Skibsfarten var udelukkende i hænderne paa de danske undersaatter. Dette er et forhold, som ikke er enestaaende for Tisted, men som har gyldighed for de fleste mindre købstæder, i hvert fald i Jylland.

I en særlig rubrik er der gjort rede for, hvilke af tabellens varer, der i regnskabet omtales som tilhørende Aalborgs borgere. Den er medtaget, fordi den viser, at disse har sendt deres agenter og skippere til Tisted og vel ogsaa til de andre limfjordsbyer. Fra skibet er varerne saa blevet forhandlet; dog maa det antages, at aalborgenserne kun har maattet sælge til købmændene i Tisted og ikke til de øvrige borgere, altsaa en gros, ikke en detail, ellers vilde der jo være tale om et eklatant brud paa privilegierne. Selvom det i og for sig ikke er saa store varemængder, der er tale om, vidner det dog om en stærk økonomisk aktivitet fra aalborgensernes side i den vestlige del af Limfjorden.

I flere tilfælde fortælles det om skipperne, at de agter at losse varerne her oppe i fjorden, i et enkelt tilfælde siges det om den paagældende, der var fra Nykøbing Mors, at han havde forhandlet en del af varerne i Tisted og agtede at losse resten andre steder. Hvad toldereren mener hermed er ikke ganske klart. Muligt er det, at der tænkes paa andre af Limfjordens købstæder, men tænkes kan det ogsaa, at dette aalborgegods er blevet forhandlet direkte til bønderne; thi der er næppe grund til at antage, at aalborgenserne paa dette tidspunkt, ligesaa lidt som tidligere, skulde have respekteret Tistedes rettig-heder.

Desværre gør materialet det ikke muligt at sige noget om, hvordan forholdet har været med hensyn

til eksporten. Denne har saa at sige udelukkende bestaaet af landbrugsprodukter, som især er udført til Norge, dels fra vestkysten, dels gennem Limfjorden. Ogsaa i Lübeck var der endnu et marked for danske landbrugsprodukter. Skibene skulde jo derned og hente kramvarer, og det var derfor af betydning for ejerne eller chartererne af skibene, at de ikke behøvede at gaa derned i ballast. Foruden korn var det især huder og skind, en del flæsk og noget Smør, som udførtes dertil¹⁾.

Det er ikke formaalet her at følge forholdet mellem Aalborg og Tisted gennem tiderne. Kun skal det nævnes, at forordningen af 28. januar 1682, der begrænsede retten til udenrigshandel til nogle faa byer, var en stor økonomisk fordel for Aalborg, som var den eneste af limfjordsbyerne, der fik denne ret, hvilket betød, at de øvrige nu næsten var tvunget til at hente deres kramvarer her²⁾). Aalborg laa heller ikke paa den lade side, men søgte 1685 at faa gennemført, at skibene ikke maatte losse andre steder i Limfjorden end i Aalborg. Det lykkedes dog ikke for byen at faa sin stabelret anerkendt. Tværtimod fik stiftsbefalingsmanden nogle aar efter ordre til at hjælpe tistedborgerne mod overgreb fra Nibe, Løgstør og Aalborg³⁾.

---

1) Se Tisted bys toldregnskaber 1668 og original rentekammerresolution 1663 ⁸/₃.

2) Om forordningen af 1682 og dens forløbere se: Vejle Amts Aarbøger 1935, 82 f.

3) C. Klitgaard: Aalborg Handelsstands Historie 77; L. Fogtmann: Kgl. Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve II 557.

Præsterne i Tømmerby-Lild i den ældre Tid.

Ved N. SODBORG.

LIDT nord for den smukke og stolte Tømmerby Kirke paa Hannæs i Vester Han Herred ligger Kærup Præstegaard, hvor Præsterne til Tømmerby-Lild sikkert har haft deres Bopæl gennem adskillige Aarhundreder.

Jeg vil nu her prøve paa at drage lidt frem om disse Præster fra en svunden Tid; det bliver vel nok kun Brudstykker, da det ikke er let at finde noget om, hvordan de har levet og virket i deres Kald som Ordets Forkyndere, om de har sat Spor gennem deres Virke og været til Velsignelse for deres Menigheder. Men i alle Tilfælde kan man dog maaske faa et lille Indblik i deres Kaar og Stilling, saa selv om det ikke bliver egentlig Historie saa dog et lille kulturhistorisk Bidrag.

Der begyndes med de Præster før Reformationen, som det har været muligt at finde. Den første hed *Jesper Lauridsen* og nævnes d. 18. Decbr. 1453. Han var da tillige med Præsten Niels Hansen i Lødderup paa Mors i Dueholm Klosters Stue og vidnede, at de var Biskop Jeps Kanslere af Vendsyssel, og at de

begge ogsaa havde været afgangne Biskop Gerts Kanslere i 5 Aar og havde hans Indsegl og Sekret (vistnok Biskoppens personlige Signet) hos sig alle Tider, og det var dem ikke vitterlig i nogen Maade, at fornævnte hæderlige Fader Biskop Gert i den Tid gav sit Brev og Indsegl ud for noget Pant vedkommende hans Arvegods, der var hans Slægtninges, enten Erik Erichsøn, hans Søstersøn eller nogen anden i alle de Tider, de var i hans Tjeneste.¹⁾

I 1440erne nævnes en Hr. Palle, eller Palle Sonezen (Sunesen) som Præst for baade Mors og Han Herred²⁾; han ejede adskilligt Gods paa Hannæs, bl. a. en Gaard kaldet Kolsgaard, som nævnes flere Gange og skal have ligget lige neden for og vest for Bjerget Bakke.

1460 nævnes tre Præster som Tingmænd paa Hannæs el. Næsbo Ting, nemlig: Torben Madsen, Klim, Mikkel Juel og Kjeld Sørensen, Præster paa Hannæs; af dem er *Mikkel Juel* vist Præst i Tømmerby og Kjeld Sørensen i Øsløs.³⁾

Men 1465 d. 10. Maj nævnes som Tingsvidne paa Hannæs Ting *Per Jensen*, Præst i Tømmerby-Lild.⁴⁾ Han nævnes flere Gange som Tingmand, f. Eks. i 1468; da angaar det en Sag mellem Maren Pedersdatter i Wost (Vust), som klagede over, at Mads Madsen i Vust havde brudt hendes Hus ned og borttaget Tømmeret, og Dommen kom da ogsaa til at lyde paa, at „Mads havde gjort Maren Uret“.⁵⁾ Per Jensen nævnes igen 1470 og 71, sidste Gang som Tingsvidne i en Sag med Jes Troelsen, Vesløgsgaard, ang. nogle øde Gaarde i Lund.

Desuden nævnes endnu 1479 Sone Jensen og 1481 Peder Nielsen som Præster paa Hannæs, men hvem

af dem, der var Præst i Tømmerby eller Øsløs, det kan ikke ses.

— — —
Som den første Præst i Tømmerby-Lild efter Reformationen nævnes:

1. *Niels Madsen*. Han nævnes ogsaa med Efternavnet Mouritsen, men Madsen er sikkert hans rette Navn. Fra 1548—53 var Oluf Chrysostomus Biskop over Vendelbo (Aalborg) Stift; han lod holde Mandtal over hver enkelt Præsts Bøger, og „Libri dni. Nicolai Mathiæ, Cherupiani“, o: „Hr. Niels Madsens Bøger i Kærup“, udgjorde siger og skriver ialt 5 Bøger⁷⁾; deraf er et dansk Nyt Testamente, en Salmebog, Kirkeordinansen og en Katekismus. I Kirkeordinansen af 1537 var det iøvrigt forordnet, at Præsterne først af alle skulde have „den hellige Bibel som en Kilde til retsindig Gudelighed“, dernæst Morten Luthers Postil over Evangelierne og hans lille Kathekismus samt Kirkeordinansen. Men det kneb med at faa Præsterne til at anskaffe de lovbefaledede Bøger, som vel sagtens var dyre, og Læselysten var maaske heller ikke ret stor.

Niels Madsen havde adskillige Bryderier at drages med, særlig om en Gaard paa Bjerget, som skulde høre til Præstegaarden. I 1546 lyder det f. Eks. saaledes: „Hr. Niels Madsen haver standet i 3 samfulde Ting hvert Aar, siden han kom til Kærup, baade paa Snapsting og andet Ting, og givet Last og Kære paa, at hans Præstegaard udi Lille (Lild) Sogn forholdtes hannem⁸⁾. Samme Aar fik han saaledes otte „lovfaste Dannemænd“ til at vidne paa Tro og Sanden og med oprakte Fingre og Helgens Ed at have hørt, nogle i 70 Aar, andre i 60 og somme i 50 Aar, at

den Gaard, som Anders Persen paa Bjerget nu ibor, skulde være Præstegaard i Lild Sogn.

Aaret efter maatte Niels Madsen igen have otte Mænd som Vidne paa, at han havde Lov til at bruge Græsset paa baade Tømmerby og Lild Kirkegaarde.

I 1557 er det galt igen, og den stakkels Præstemand maatte atter gaa Rettens Vej; han fik da tolv Mænd til at vidne paa, at Anders Persens Gaard paa Bjerget rettelig var Præstegaardens, og de vidnede med deres Insegl. Men Aaret efter har han igen Genvordigheder. Præstegaarden i Kærup skulde nemlig forhen svare til Vestervig Kloster 15 Pund Byg (1 Pd. Byg = 2 Tdr.), 1 Skovsvin og holde en aaben Kælder med mere, men var nu fritaget derfor⁹). Men saa kommer Adelsmanden Knud Gyldenstjerne og gør Vrøvl og siger, at han i Vestervig Klosters Jordebog har fundet, at Niels Madsens Præstegaard endnu med Rette hører til Vestervig Kloster, og selv om han var fri for de 15 Pd. Byg, skulde han dog svare 2 Læster Korn og holde aaben Kælder. Niels Madsen henviser til det kngl. Brev, som giver ham „kvit for al anden Vestervig Klosters Tyngde“, og Kongen holdt med Præsten. — Hvornaar Niels Madsen døde, vides ikke.

2. *Kjeld Nielsen* (1571—91) skal have været den næste Præst i Tømmerby-Lild. Om denne Præst vides desværre ikke ret meget. Han beklager i 1571, at han ingen Annekspræstegaard har i Lild, saa hans Forgængers store Bestræbelser for at opnaa et Resultat i den Henseende, synes altsaa ikke at have virket. Han har ogsaa en Del Vrøvl, særlig om en Ager, som han har mageskiftet sig til med Anna Podebusk til Lerbæk; denne Dame ejede nemlig en

Gaard i Kærup, som beboedes af Anna Pedersdatter. Som Vederlag gav Præsten en Ager, „liggende næst norden til den synderst Ager i Toften“. Den Ager, Hr. Kjeld fik, laa „næst sønden op til Præstegaardens Gaarddige, hvor han vilde bygge et Ladehus“¹⁰).

Kjeld Nielsens Navn findes dog i en Fortegnelse over Præsterne i Jyllands fire Stifter 1584. Præsterne i Han Herred var nemlig samlede i Kettrup Præstegaard d. 20. Febr. for at bemyndige Mænd af deres Midte til at møde i Viborg d. 15. Juni 1584 og paa egne og hjemmeblevnes Vegne at hylde den syv-aarige Kongesøn som deres fremtidige Konge¹¹).

3. *Selgen Christensen* (1591—94). Om denne Præst vides der næsten intet ikke engang om hans Navn er der Enighed; nogle kalder ham Segen i Stedet for Selgen med Efternavn Christensen Aalborg¹²), men hans rette Navn er dog vist Selgen Christensen.

4. *Anders Pedersen (Morsing)* (1594—1636). Han var Søn af Præstefolkene i Tødsø paa Mors Peder Pedersen (Harre) og Hustru Ane Nielsdatter; hans Hustru hed Kirsten Christensdatter. Anders Pedersen havde en Broder Niels Pedersen (Morsing), som var Præst i Ræhr, Hansted, Vigsø¹³.

I de Indberetninger, som Præsterne i 1625 skulde indgive, har Anders Pedersen givet en ret udførlig Skildring af Forholdene i sit Pastorat, hvoraf her gengives noget¹⁴). Særlig er det galt med Sandflugt. Han skriver: „... og tre Byer, som kaldes Myrup, Nørklit og Bulbjerg Klit haver i 32 Aar ingen Korn-tiende givet for disse, ... og de er aldeles af Sand fordærvede. Alligevel ære de dog Præsten, somme med Smør, somme med Fisk, 2½ Pd. eller stundom mere eller mindre. Og i samme Sogn er der endnu

to smaa Byer, som f. Eks. yder i Kvægtiende „Lam 4, stundom flere, stundom mindre, som Faarene løbe til“. I hans Præstekald er der jo kun „jen jenneste Præstegaard“; Jorden dertil er for en Del kun brugt til Tying.

Han fortæller endvidere: „Denne Præstegaard ligger ved en farlig Vejle, udi hvilke mange er faren ilde, og jen Part fordruknet (o: druknet), og ikke uden lang Omkøren kan de Godtfolk i Thy, Morsø, Harsyssel eller Himmersyssel være (vist: komme), at de jo efter Lejlighed kommer her over, og af denne Aarsag skal udi denne Præstegaard mange Godtfolk, ædel og uædel, lozimenteres, saa den meget er besværet med godt fremmed Vandringsfolks Gæsteri, som jeg gerne lader dette ind til Gud og min Samvitighed, og alle de mange, ædel og uædel, i Harsyssel, Thy og Morsø og andre i Vendsyssel, Hanherred og Himmersyssel herom at vinde (o: vidne). Vi koster og paa vore Børn til Skole og er tilslagen stor Ulykke med Ildsvaade; tre skjønne Ralinger er forbrændt for os, og meget andet som den farlig og sørgelige Tid fører med sig. Gud formilde sin Vrede over os og forbarme sig over os for Jesu Christi vor Herres Skyld.

Kjærup Præstegaard, d. 4. Maj, Aar 1625.

Anders Pedersen, med egen Haand.“

Det var i Kirkeordinansen befalet, at Præsterne skulde holde Skriftemaal i Kirkerne om Lørdagen, hver anden Lørdag i hvert Sogn, men der forefaldt undertiden Spektakler ved Kirken, som var til Hinder derfor. Dette var saaledes Tilfældet i Saltum Kirke i Vendsyssel, men ogsaa ved Tømmerby Kirke

var det galt. Der siges, „at ved Tømmerby Kirke holdtes Ting og undertiden inde i Vaabenhuset, hvor med Bulder og blodige Eder saa rumores (laver Alarm), at Præsten kan ikke i Rolighed skrifte“. Lensmanden kunde nok forhindre det, men har dog endnu ikke villet raade Bod derpaa, skrives der¹⁵).

Hr. Anders maa i Præstegæsteri, en Slags Skat, som Herredsprovsten skal indkræve og levere til Kngl. Maj.s Lensmand, yde 9 Mark 5 Sk. 1 Ort¹⁶).

Præstefolkene havde en Datter, Mette, som i 1617 blev gift med Præsten Jacob Jacobsen (Holm), Nykøbing, Mors. Desuden nævnes ved Skiftet efter Hr. Anders en Datter Johan Andersdatter og en Søn Peder Andersen¹⁷), som 1656 boede ved Aggersund.

Det ser ud til, at Hr. Anders's Hustru, som overlevede sin Mand i flere Aar og skal have været meget fattig, boede i Torup i nogle Aar. Der siges nemlig om hende, „at nu i nogle Aar har salig Hr. Anders's Efterleverske Kirsten Christensdatter i Torup ikke brugt det Agerjord eller Eng, som ligger til det Versted i Torup, hun ibor, men andre har det brugt og bortført, og at hun ikke har en levende Hoved uden nogle Høns“¹⁸). Hun døde 1651.

I de Kall'ske Samlinger (494 I p. 89) nævnes en *Peder Sørensen (Helsingør)* i Præsterækken for Tømmerby-Lild, og det ser ud til, at denne Mand en kort Tid har været Præst eller snarere Capellan her og er bleven gift med Anders Pedersens Datter Johan Andersdatter. Han er imidlertid død før 1636, for i Registreringen af Boet dette Aar¹⁹) kaldes han salig Hr. Peder Sørensen. Han efterlod sig en lille Dreng, Peder Pedersen, som blev hos hæderlig Mand Hr. Peder Christensen, som lovede at beholde ham, til

han blev 16 Aar; denne Peder Christensen er sikkert den efterfølgende Præst. Efter Hannæs Tingbog d. 20/2 1638 ser det nemlig ud til, at Enken Johan Andersdatter er bleven gift med sin Faders Efterfølger Peder Christensen Grindsted, for da sluttes der en Contrakt mellem Anders Pedersens Arvinger, og der nævnes Peder Grindsted paa Hustrus Vegne. Hun er imidlertid død før 1649, da der i Tingbogen findes Skifte efter hende.

Anders Pedersen (Morsing) døde d. 26. Maj 1636.

5. *Peder Christensen Grindsted* (1636—1665) var den næste Præst. Maaske var han født i Grindsted i Vendsyssel; han var Student fra Aalborg 1631. Han var to Gange gift; hans første Hustru var sikkert, som allerede nævnt, Anders Pedersens Datter Enken Johan Andersdatter, men 1650 blev han gift med Karen Thomasdatter Galschiødt af Hammer i Kær Herred. Denne Dame var nu ikke en helt almindelig Præstekvinde; der fortælles nemlig om hende, at hun befattede sig med at laane Penge ud, og at hun ejede flere Huse. Saaledes forstrakte hun Kjeld Nielsen, Vesløgsgaard, og Hustru Maren Nielsdatter med Laan i en for dem vanskelig Tid. Maren Nielsdatter, som nævnes som Enke 1663, skal med Dygtighed have samlet Vesløgsgaard, som i Svenskekrigen var kommet paa flere Hænder, og 1667 udstedes Gælds brev til Præstefruen for 188 Rdl.²⁰⁾ og pantsætter Gaarden Oddersbøl i Hjørdemaal, som da hørte til Vesløgsgaard. 1671 faar den ihærdige Frue Pantebrev fra Anne Arenfeldt, salig Claus Porse's til Ullerupgaard, paa 35 Rdl.²¹⁾. Og i Følge Matriklen af 1688 ejede hun 3 Huse i Kærup. Hun døde 1788.

Hr. Peder klager sig over de daarlige Tider og store Udgifter. I Matriklen af 1662 staar der: „Præstegaarden, hvorudi bor Hr. Peder Christensen, giver til Aalborg Slot 2 Rdl. 1 M. 5 S. 1 Alb. i Gæsteriskat; er ganske ringe Uddrift ej heller Tørveskær eller nogen anden Herlighed til“.

Endvidere skriver han: „²²) 1. Er mit Hus paa en alfar Vej af Svenske i deres første Indtog ganske nogle Gange udplyndret og siden idelig besværet. 2. Mine Sogne fremfor andre i denne Tid svarlig forarmede. 3. Gaarden, jeg paabor, er ringe, synderlig Eng, Ildebrand og Græsning anlangende, og haver jeg ingen Annexpræstegaard. 4. Ellers udgivet 2 Gange Rostjeneste samt Korn, Proviant og Pengeskat“.

Peder Christensen Grindsted døde „Dom. misericordiæ“, 5: d. 19. April 1665, og efterlod Embedet til sin Søn,

6. *Anders Pedersen Grindsted (1665—1673).*

Denne Præst var født 1638 og blev Student fra Aalborg 1660. Han var gift med Kirsten Pedersdatter Galschiødt fra Kornumgaard i Vendsyssel.

Disse Præstefolk oplevede en meget uhyggelig Begivenhed i Kærup Præstegaard, idet de i Sommeren 1667 mistede begge deres Tjenestepiger paa en saare drastisk Maade. Denne Begivenhed har gaaet som et Sagn blandt Sognets Folk, men det viser sig, at det var Virkelighed²³). Derom fortælles i Hannæs Birks Tingbog, hvoraf her skal gengives lidt²⁴).

Dommeren for Hannæs Birk, Jørgen Christensen, Vust, havde udnævnt otte Doms mænd, nemlig: „Gregers Andersen, Nørklit, Anders Larsen i Vust, Poul Madsen, ibidem (sammesteds), Niels Christensen,

den østerst, Niels Christensen, den vesterst, ibidem, Poul Nielsen, Hollom (vist Holme), Jørgen Christensen i Arup og Laurs Christensen, den nordest i forskrevne Arup“. De var samlede paa Tingstedet, maaske ved Tømmerby Kirke, Lørdagen d. 22. Juli for at fælde Dom over Mordersken Karen Bertelsdatter, barnefødt paa Heden i Tømmerby. Der var tilskikket flere Vidner, og blandt andet fremstod flg. Mænd, nemlig: Christen Sørensen i Kærup, Chr. Nielsen i Vabbesgaard, Niels Laursen i Kærup, Jens Jensen Gaarddal, ibidem, og Jens Gravesen i Tømmerby, som vidnede, „at de paa Vorherres Himmelfartsdag næstforleden, efter at Gudstjeneren var endt i Kirken, da var de udi en Kaalhave, som ligger norden for Hr. Anders Pedersens Raling i Kiørup. De saa da, at af en Kilde (Brønd) i samme Have blev optagen en død Quindemenneske ved Navn Maren Jensdatter, som havde tjent i forskrevne Præstegaard. Samme Lig var blodstempt under hendes ganske Ansigt, og hendes Haar paa hendes Hoved saavel som hvis (hvad) Linklæder, hun havde haft paa Hovedet, det hængte tilsammen bagi hendes Nakke, sammenfæstet i Haaret. Det afsagde de for et fuldt Syn“.

Saa fremstod Karen Bertelsdatter og bekendte, „at eftersom forskrevne Maren Jensdatter havde tilforn før Vorherres Himmelfartsdag næst forleden med hende og mellem dennem haft Tvistigheder og Trætte saavel som samme Dag om Morgenen, nemlig Vorherres Himmelfartsdag ved Solens Opgang, da de var ved forskrevne Kilde at hente Vand, og der de havde baaret to Saaefulde Vand ind og skulde hente den tredie, da dukked Maren Jensdatter sig

neder til Kielden at opøse Vand i Saaen, da stødte forskrevne Karen Bertelsdatter til Maren Jensdatter mellem hendes Skuldre med hendes højre Haand, saa forskrevne Maren Jensdatter styrtede hovedkulds neder i Kielden og blev død der samme Tid. Og der det var gjort, undviges' Karen Bertelsdatter og fra hende, som var i Kielden, hvilken hendes Bekjendelse hun ledig og løs tilstod og bekjendte . . .“

Dommen lød paa, at hun efter „Guds og verslige Lov skulde straffes paa hendes Liv og miste hendes Hoved for slig hendes morderske Gerning. Og hun blev henrettet samme Dag, vistnok lidt sydøst for Tømmerby Kirke paa en Høj, som kaldtes Galgebakken, som nu er udjævnet, men hvor man før skal have fundet Menneskeknogler.

Det har været en saare trist og sørgelig Begivenhed for Pigernes Forældre, men ogsaa for Præstefolkene i Kærup Præstegaard. — Anders Pedersen Grindsted døde 3. Paaskedag 1673.

7. *Urban Pedersen Bruun (1673—1695).*

Denne Mand var født 1647 i Aalborg, hvor Faderen Peder Nielsen var Købmand, Moderen hed Anna eller Johanne Urbansdatter Brunow. Han blev Student fra Aalborg 1666 og blev i 1673 gift med Helvig Jacobsdatter Poulin fra Aalborg.

I Præsternes Indberetninger fra 1690 fortæller han en Del om sine Forhold²⁵). Han skriver f. Eks., at der af halve og hele Gaarde og Huse er ialt 108, som skal yde Tiende. I forrige Tider, da Bønderne var ved Magt, var det nogenlunde, men efter deres forarmede Tilstand nu samt Afgrødens Beskaffenhed, maa han „lade sig nøje med at tage sin Andel paa Kjærve“. Desforuden er der nogle Gadehuse,

som ikke avle eller tiende, men enhver Person gør Præsten aarlig en Høstdag eller lidt i Penge. Hans Kvægtiende udgør 10 Lam, 6 Gæs, 2 Grise og 3 Sletdaler. Højtidsoffer paa hver Offerdag 15 Sldr., St. Hansrente 16 Pund Ost, Paaskerente 17 Pund Brød.

Han beskriver derefter Præstegaarden, som „bestaar udi 7 Huse, nemlig et Ralingshus norden i Gaarden, som Præsten selv bebor, nok et Hus vesterst i Gaarden, som de afdøde Præsteenker i Kaldet havde nydt deres Værelse udi, en Lade, en Stald, et Fæhus, et Herberghus tillige med Vognhus midt i Gaarden, et Hus østen i Gaarden til adskillig Brugelighed.“

Der er ingen ordentlig Engbjerring ved Præstegaarden, „og et andet lidet Stykke for Hall (vist Hald), som bruges til Tying for Præstens Heste; tvende liden Græshaver, som ere indkastede af Kjæret, hvorpaa ilde nok kan græsse 2—3 Køer. Til Præstegaarden er og et lidet Hus i Lild, som skulde give aarlig 2 Dlr., men intet deraf bekommes, da Besidderen er forarmet. Han fortæller endvidere, at „Lild Sogn mesten Del overalt af Sandflugt er fordærvet, og Tømmerby Sogn formedelst store Udgifter og Besværligheder samt anden paakommen Skade med Misvækst ligesaa mærkelig aftager og forsvækkes, saa Præsten udi sin Tiende og anden sin Indkomst ikke ringe Skade og Afbræk tilføjes . . .“

I 1677 siges dog andetsteds, at Hr. Urban Pedersen har ialt 7 Ildsteder, 7 Heste og Hopper og 6 Køer, en Besætning lignende de andre Præsters paa Engen, og yder i Skat 8 Rdl. 2 Ort.²⁶).

Samme Aar faar han „Pantebrev paa 42 Rdl. 4 Mk., som Mikkil Nielsen, Vohnhafter i Kierup Præstegaard, er blevet ham skyldig for Fortæring,

Kammer og Seng og pantsætter et Versted i Højstrup²⁷). Hvem denne Mikkel Nielsen er, fortælles der intet om, men han maa jo have boet hos Præstefolkene.

I 1682 nævnes deres Børn²⁸), nemlig: Peder, Else, Jacob og Johanne Urbansdatter samt Else Christensdatter, og deres Tjenestefolk: Søren Jørgensen, Christen Nielsen og Maren Pedersdatter. Deres Besætning: 4 Heste og Hopper til Arbejde, 2 Foler under 2 Aar, 4 Køer, 2 Stude, 6 Ungnød og Kalve, 10 Faar og Lam og 3 Bistokke.

Af deres Børn blev Peder Urbansen Bruun 1700 Præst i Ferslev, Dal og Volsted, Fleskum Herred, Aalborg Amt, og 1705 blev Sønnen Jacob Præst i Tømmerby-Lild.

Peder Urbansen Bruun døde 1695.

8. *Alexander Nielsen Chrystalsin (1695—1705)* var ogsaa en Købmandssøn; han var født 1657 i Nykøbing Sj., hvor Forældrene var Købmandsfolk. Han blev Student fra Roskilde 1678 og Aaret efter Hører ved Nykøbing Skole, Sj., blev Candidat og Magister 1683 og samme Aar Hører i Kallundborg; derefter personel Capellan, først i Asnæs og i 1685 i Aversi.

I Maj 1689 var han Skibspræst paa Skibet „Grønne Drage“, ført af Kaptajn Boomvelt²⁹) og var vist der, til han i 1695 blev Præst i Tømmerby-Lild, og samme Aar blev han gift med Karen Hansdatter Wivild; i Ægteskabet blev 4 Sønner, hvoraf kun een overlevede sin Fader.

Den 23. Juli 1699 var Biskop Jens Bircherod paa Visitats i Tømmerby og skriver derom i sin Dagbog³⁰): „Om Aftenen gik jeg omkring paa Tømmerby

Kirkegaard og besaae nogle ibidem forefundne antiquiteter, nemlig adskillige udi underlige Figurer udgravne Stene, som i Kirkens Muur ved dens første Opbyggelse ere indsatte, hvorom Folket der paa Steden haver adskillige og besynderlige Traditioner. Siden pernocterede (ø: overnattede) jeg udi Kærup Præstegaard“, men vi faar desværre intet at vide om, hvordan Præsten var som Ordets Forkynder.

Han beskyldes for, at han var meget haard mod besovede Kvinder, og der siges, at de maatte bære røde Huer, saa man kunde kende dem. Desuden gav han deres Børn de underligste Navne; et skal han f. Eks. have kaldt „Hoppe paa Fod“, og længe efter skal saadanne stakkels Kvinder være bleven betragtet med større Foragt i Tømmerby-Lild end i andre Sogne.

Han døde i Januar Md. 1705. Der er Epitafium over ham i Tømmerby Kirke ³¹⁾, hvor han, hans tre Sønner og en Brodersøn³²⁾ hviler.

Kilder og Henvisninger.

1. Dueholm Diplomatarium, p. 120.
2. De ældste danske Arkivregistraturer, 5. Bd. p. 736.
3. Repertorium Diplomaticum 2. Rk., 2. Bd. p. 371.
4. Do. do. p. 617.
5. Do. 2. Rk., 2. Bd. p. 97.
6. De Kall'ske Samlinger (det kgl. Bibliotek) 495,4^o p. 199.
7. Kirkehist. Samlinger 3. Rk. I Bd. p. 199 ff.
8. Saml. til „Jydsk Hist. og Topografi“ 2. Rk. 2. Bd. p. 232 ff.
9. D. H. Wulff: Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. p. 182 ff.
10. Som Punkt 8.
11. Kirkehist. Samlinger 3. Rk. 2. Bd. p. 201.

12. De Kall'ske Samlinger 494, 4° p. 89.
  13. Hist. Aarbog for Thisted Amt 1938 p. 19.
  14. Se Punkt 9.
  15. Kirkehist. Samlinger 3. Rk. 2. Bd. p. 104.
  16. Aalborghus Jordebog 1604—05.
  17. Han Herreds Tingbog d. 1°/₉ 1636.
  18. Do. d. 2°/₉ 1651.
  19. Han Herreds Tingbog, 1°/₉ 1636.
  20. Landstingets Pantebog, 1667 ⁶/₁₁.
  21. Do. 1671 ⁸/₁₁.
  22. Kirkehist. Samlinger 5. Rk. 3. Bd. p. 536.
  23. Hist. Aarbog for Thisted Amt 1912 p. 39.
  24. Hannæs Birks Tingbog 1667, Blad 72 ff.
  25. D. H. Wulff: Statistiske Bidrag til Aalborg Stifts Historie . . . p. 160—61.
  26. Aalborg. Amt. 1677. Præsternes Ildsted- og Kvægskat.
  27. Landstingets Panteb. d. 1⁷/₃ 1679.
  28. Kop- og Kvægskatteudt. 1682.
  29. Kirkehist. Samlinger, 5 Rk. 4. Bd. p. 671.
  30. Biskop Jens Birckerods Dagbog . . . p. 365.
  31. Se „Hist. Aarb. for Thisted Amt“ 1923 p. 467.
  32. Ny kngl. Samlinger Nr. 745 a, p. 288 ff.
Desuden Wiberg: Præstehistorie.
-

Tvorup og Sjørind Runestene.

Ved H. BILLESKOV JANSEN.

BEGGE disse to Stene, der viser en forbavsende Overensstemmelse i Ordlyden og er fra ca. 1000, er da ogsaa rimeligvis begge satte af en og samme Kvinde, Aase, den ene over hendes Fader, den anden over hendes Mand. Tvorup-Stenen har følgende Indskrift:

„Aase satte denne Sten efter Ankiliir (?) sin gode Fader, som blev dræbt paa Ove-Hede og var saka Jutis Hirdmand.“

Sjørind-Stenen:

„Aase satte denne Sten efter sin Mand og Ægtefælle Aamunde, som var Finulfs Hirdmand.“

Stenenes omtumlede Skæbne er følgende:

Tvorup-Stenen var imellem de af det kgl. Rente-kammer 1652 — til Pladsen ved Runde Taarn i København — paabudt indsendte Runestene, men kom aldrig derover. Heldigvis havde imidlertid Worm i 1627 sendt sin betroede Tegner, Jonas Skonvig, ud for at aftegne mange Runestene, derimellem Tvorup; den henstod i Kirken, som altsaa den Gang endnu existerede. Skonvigs Indberetning og Originaltegning af Stenen er bevaret paa Universitetsbiblioteket, og ifølge Præste-Indberetning fra 1638 til Worm existerede den stadig i Tvorup Kirke, men ligesom Søren

Abildgaard forgæves eftersøgte den 1760, foreligger der siden 1638 ingen Meddelelse om den og er — i mangfoldige Aar — anset for „forsvunden“.

Sjørind-Stenen forsvandt ogsaa, men blev 1841 fundet, henstaaende ved Sjørind Kirkegaardsdige, blev købt af Pastor Madelung for en Specie og af ham ført til sin Kirke, Vang Kirke (Annex til Tvorup), hvor den staar den Dag i Dag. Stenene er — ialt Fald — altsaa rejste i umiddelbar Nærhed af hinanden.

Saaledes er det aldeles notoriske Grundlag for, hvad jeg nedenfor vil anføre.

Jeg skal ganske lade ligge den Discussion, som en ret bekendt Runolog, Lektor Fr. Orluf, Vejle, har rejst ved i „Danske Studier“ 1926 pag. 21—40 at fremsætte den overraskende, paa Grund af Overensstemmelsen i Ordlyden, Paastand: at Tvorup- og Sjørind-Stenene er identiske, paa hvilket Med-Udgiver af det nye store Runeværk Erik Moltke svarede i Aarb. for nord. Oldkyndighed 1936 pag. 243—44 med fuldstændig Benægtelse deraf. Jeg gaar — i denne Afhandling — altsaa ud fra, at Tvorup-Stenen er forskellig fra Sjørind-Stenen og det saa meget mere, som jeg — naar jeg paa Universitetsbiblioteket med væbnet Kritik og under stærk Lup — har studeret Skonvigs Blyantstegning af 1627 til Worm, maa sige, at den gør et stærkt Indtryk paa mig af: at Skonvig — uden Famlen — har kunnet læse hele Inskriptionen. Alene Aases Faders Navn — Ankiliir? — og første Rune derefter, hvilken dog sikkert er f, første Rune i fathur, har maaske voldt ham noget Besvær. Aarsagen hertil er — maaske —, at Faderens Navn er det eneste Stykke

paa Stenen med Binderuner. Jeg maa derfor anse Skonvigs Gengivelse for paalidelig paa alle væsentlige Punkter.

Samtidig med, at Skonvig i Tvorup Kirkes

Sjørind-Stenen¹⁾.

Vaabenhus tegner Stenen af til Worm, tilskriver han ham — bl. a. — følgende Sagn, som han hørte derude i Tvorup og som E. Moltke paa citerede Sted gengiver saaledes:

„Stenen var rejst over en Konge, som var fri-

¹⁾ Billedet til Clicheen er velvilligst stillet til Raadighed af Redaktionen af det nye danske Runeværk, Fru Dr. Lis Jacobsen og cand. mag. E. Moltke.

bytter; han havde til huse paa Fersborg, hvis ruiner endnu saas lige øst for kirken paa en lille holm i et lidet vand, hvortil man i gamle dage kunde løbe ind med Skibe.“

Naar Moltke — noget haardhændet synes jeg — henretter Lektor Orlufs nævnte Paastand, vil jeg have Lov til at sige, at han ikke er inde i Thy's topografiske Intimiteter som vi Gamle fra Thisted Museum. Han oplyser ikke, at „Fersborg“ maa være „Færgeborg“, hvis Ruiner (Voldbanke) ligger den Dag i Dag *ganske som Skonvig saa dem i 1627*. Om Identiteten kan der iøvrigt være saa meget mindre Tvivl, som Skonvig — i nævnte Indberetning til Worm — oplyser, at den nærliggende Proprietær-gaard: „Færgeborg“ (der eksisterer som Proprietær-gaard den Dag i Dag) — har faaet sit Navn efter det gamle „Færgeborg“ og at der var fundet:

„baade anchor, blocke af kaaber og andet skibsredskab —.“

Nogen Vægt som Kilde kan Sagn nu godt have, men især da, naar Talen er om en saa isoleret Landsdel som Thy og den Trofasthed Befolkningen deroppe udviser ved Minders Bevarelse.

Som gammel Thybo kunde jeg derfor ikke være i mindste Tvivl om, at det „Fersborg“, som staar hos Skonvig 1627, er: „Færgeborg“, hvis Voldbanke — som sagt — ligger Øst for Tvorup Kirkes Ruin, fotografisk identiter med, hvad Skonvig saa i 1627. Hvor mange Gange har jeg ikke — af de Gamle fra Vang-Tvorup, naar vi røg vore Aftenpiber paa de romantiske Rester af den gamle Borg, hørt fortælle Sagn om den haarde Herre, der levede og regerede i den Borg — eller paa det Slot —, paa hvis Rester vi nu

laa. For os — viderekomne — stod Oldtiden — i den ofte pragtfuldt synkende Sol — op igen! Saa meget mere, som ingen Voldbanke i Thy er mere sagnomspundet end Færgeborgs Jordvolde.

Arkæologisk skal jeg oplyse, at der aldrig nogensinde er funden en brændt Mursten i Sjørind Volde eller Færgeborg Voldbanke, hvilket daterer disse til før ca. 1150 — da denne Teknik indførtes til Danmark fra Lombardiet (Sorø & Ringsted, i Følge Mag. Clemmensen). Desværre er Tiden ca. 1000 og Thy noget, der — til Dato — skjuler sig dybt i Jorden og derfor kun træffes ved tilfældige Dybdegravninger. Sophus Müllers Udgravning for ca. 60 Aar siden af Broen fra det høje Land mod Syd ind til „Sjøring Volde“ viste jo nærmest fra Slutningen af „Vikingetid“, ca. 1000, altsaa netop Runestenenes Tid.

I Tvorup Inskriptionen staves Stedet, hvor Aases Fader blev dræbt: Aufu Hede, hvilket let, gennem Tiderne, som ogsaa Moltke paa citerede Sted gaar ud fra, nu vilde være — Ove Hede. Herr Moltke gaar endog saa vidt — for Fuldstændigheds Skyld — at oplyse, at der i 1856 eksisterede en „Ove Hede“ i Ove Sogn, Aalborg Amt, Hindsted Herred, men med den Masse Mil mellem Tvorup og Ove Sogn kan vi, for aldeles sikkert, lade den Ove Hede ude af Betragtning. Men — atter — faldt jeg, da jeg læste Moltkes Afhandling, ligesaa øjeblikkeligt som da jeg læste „Fersborg“ tilbage paa mit indgaaende Kendskab til Thylands Topografi; thi der ligger jo da Syd for Tvorup den ret store og lange Sø, Ovesø (under Thy's største Herregaard „Tandrup), og hvorfor skulde der saa ikke være, eller have været, en Ove

Hede? Guderne skal vide, at der fra Ovesø til Tvorup, *indenfor den brede Vesterhavs-Klitrække*, ligger og er nok af Plads paa de øde Strækninger til en Hede.

Der synes ikke i Mands Mindes Tid at have været — paa nævnte Terrain — et saadant, der kaldtes Ove Hede. Familierne fra „Færgeborg“ og „Tandrup“ har meddelt mig, at de aldrig har hørt det, og ej heller har jeg kunnet faa dette oplyst gennem Stednavneudvalget eller Matrikel-Kontoret. Men helt bortset fra de 2 sidste Aarhundreders relativt korte Tid — vil jeg bestemt mene, at naar en — ganske øjensynlig saa energisk og højtstillet Kvinde som Aase — skrev paa sin Faders Sten, som hun skrev — (hvilket er uhyre tydeligt paa Skonvigs Tegning fra 1627) — saa var der ogsaa paa hendes Tid en Aufu Hede.

Jeg slutter mig ganske til Moltkes Bemærkning i cit. Værk (pag. 247) om, at Skikken at rejse Rune-stene har været en Modesag hos Datidens Overklasse og at det er bemærkelsesværdigt, at 2 af vore berømteste Runestene, Tryggevælde- og Glavendrup-Stenene, er rejst af samme Kvinde: Ragnhild, henholdsvis for sin I og II Mand, og Gnupas Dronning, Astrid, 2 Sten for sin Søn Sigtryg (Vedelspangstenene). Slige Forhold viser os, at Kvinden, ved Aar 1000, havde baade Myndighed, Magt og Indflydelse, hvis Forholdene førte det med sig.

Og saa slutter jeg denne lille Afhandling af med nogle Ord om Aase, der — jo mere jeg beskæftigede mig med Sagen — tog mine Tanker fangen og i min Fantasi og i hvad jeg véd om Danske ca. 1000 lod mig danne mig et Billede af hende:

Aase overlevede jo baade sin Fader (Ankiliir), der var saka iutis Hirdmand, og sin Mand, som var Hirdmand hos Finulf. Vel er det en Hypothese, men paa Grundlag af det foran oplyste, anser jeg det ingenlunde for usandsynligt, at Aases Fader var Hirdmand paa „Færgeborg“ og hendes Mand Hirdmand paa „Sjørind-Borg“. Ruinernes Alder er — ingenlunde — udelukket fra at være fra Runestenedes Tid, der — notorisk — er ca. 1000.

Et Skelbrev for Klim Sogn.

Ved A. SØRENSEN

EN SKELTRÆTTE er jo i sig selv ikke nogen Nyhed, men til den, der her skal berøres, knytter der sig det ret usædvanlige, at man stifter Bekendtskab med et saa gammelt Skelbrev som fra det Herrens Aar 1461, der nok kan paaregne en vis Interesse.

Den 15. Marts 1755 lod de gode Klim Bønder læse følgende Stævning paa Øster og Vester Hanherreds Ting:

„I Hvor vel vores Formend i Klim Sogen og Bye Laurs Jensøn Klim, Jens Thoft, Jacob Thomasøn Winther og Anders Svendsøn Faarbech, haver ved Hanherredsting dend 24 December 1729 og dend 7 og 14 January 1730 Ladet Publicere paa gandske Sognets vegne saaledes at de har fornummet, at over Klim Sogens Marchskiel Tiid efter anden, er indløben adskillige Misbrug med paafølgende Naboer i Giøtrup, Kollerup og Wester Taarup Sogner, der har indtrænget sig paa Klim bye og Sogens grunde og Eiendomme, nu med tørveskier og Lyngslet, nu med fædrift med videre da samme tid er vorden Publiceret Original Skielbref, Hvor efter een hver Sogens beboer Kunde vide sig at efterrette. Da vi underskrefne nu i de afdødes sted og fire beboere igien levende paa Samtlige Klim Sogens Vegne Renoverer

og Wester Taarup beboere efterdags endtholder sig, og iche Kommer over Klim Sogens Marchskiel, af Giøttrup, Kollerup og Wester Taarup endten at grave Tørv eller slaa Liung, eller have nogen fædrift med viedere brug af hvad Nafn Næfnes Kand uden de vil tage Skade som Kunde paafølge, denne vores Lysning vi nu underskrefne paa Egne og Sognets Vegne beder 3de tingdage maatte Publiceres paa Hanherredsting og Protokollen tilføres og os under Tingsvidne in Debita forma beskreven Extraderes, til vedbørlig efterretning maa forlanges, hvilcket vi undertegnede paa Egen og gandske Sognets Vegne Attesterer og under vores Hænder bekræfter.

Datum Klim d. 21 Febr 1755.

Niels Christensøn Klim. Svend Nielson Klim.

Svend Christensøn Faarbech.

Svend Andersøn Faarbech.“

Herefter er saa indført nævnte Skelbrev, der med Justitsprotokollens Ord lyder saaledes :

„Alle Mend dette Bref seer eller Høre Læse Helse Vi Laurits Dansøn Kongens Læns mænd i Hanherret, Gelaa Mortensøn Priier i Øe, Torben Madsøn Præst og Bischof i Kochedal, Tvord Jensen af Andrup Vebner, Esche Bonde i Borup, Anders Griies i Slet, Evindeligh med Gud Kundgiør vi med dette vort aabne bref at Sub anno Domini M.C.D.L. X.I. Mandagen næst for Sancti Laurentii dag var skicket for os og fleere gode Mænd paa Hanherretsting Hr. Stien Glob i Klim Eschet Louligen og fich et fuldt venlig Tingsvidne af VIII Dannemænd, som ere Esche Bunde, Anders Griis, Michel Himmerboe, Tomas

Jensen, Niels Trodsen i Telling, Olle Thyboe i Porup, Anders Kiildsen i Hiortdals, Poul Jensen i Aggersborg, hvilcke fornæfnte otte Dannemænd vunde paa deres goede Troe og Sanden, at de hørde og saae inden alle 4 Stoeche at Knud Jensen i Aggersborg med sine Medbrødre Sandemænd i Hanherret Kundgiorde og afsagde deres Tov om Klim Marchskiel, Først imellem Klim March og Kollerup march, ad dend steen som stander i Abkier og saa Nør til Kongens forstrand og saa lige synder til Bredaae, saa Lige med Breed, saa Lige Synder med dend gamle aae, saa ad øster nede af Klim Bredslør, saa ad Nord Ende af Goel jord, alt det som der er væsten for, er Klim march, og Sløen til mitstrømmen, Synder til Krog Høch, saa til Bredbech væsten Strand, og saa Synder til Klim aalgaardsted J fjorden til Dybs-høfvet, og saa væsten til dend Skielsteen som stander mellem Thaarup og Klim siden til Karholm og saa Nør til dend østerst gaard i Vullerup, saa ned Diget som ligger til Præstbroe, ogsaa Nør til een Døs, som Ligger Norden Thaarup steenbroe i Kiæret, og saa til een Døs ved Klitborgrøe og Lige Nør til Koldsbech til Kongens forstrand J alle disse fornefnte Articels Fiere vegne til Marchmoede giorde de goede Sandemænd deres Touv til fornefnte Klim march, Die et Loco Datum rei testimonium Segilla Nostra Sunt infra impressa, Die et Loco, Datum ut Supra. (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

Læst og Publiceret Skielbrevvet som in Singuleret er Trende Tingdage saa som dend 1ste, 8de og 15 Marty Ao 1755 og dernest Protokolleret.“

Hanherredernes Tinghus.

Ved A. SØRENSEN.

DA ØSTER OG VESTER HANHERREDER i 1687 blev sammenlagt til en Jurisdiktion bestemtes det, at Tinget skulde holdes i Brøndum i Kollerup Sogn. Her opførte man saa omkring 1690 et Tinghus med tilhørende Stald og Retirade. Nogen særlig solid Bygning har det dog ikke været, thi 16. Marts 1724 lader Herredsfogden syne Husets Brøstfældighed. Tilstanden var aabenbart ret elendig, eftersom Fogden udtaler, at det i samfulde 34 Aar ikke har været repareret undtagen lidt paa Taget, som han for nogen Tid siden lod udbedre for egen Regning, da der formedelst Utæthed ikke kunde holdes Ret i Huset.

Da nu Stiftamtmanden maa gøres bekendt med Husets slette Tilstand for at faa bevilget Penge til de nødvendigste Reparationer, lader man to Mænd fra Fjerritslev foretage en Synsforretning, og Resultatet heraf sees i Hanherredernes Justitsprotokol under 18. Marts 1724 og skal her gengives, uden dog at holde fast ved det noget knudrede Sprog.

„Sønderside af Tinghuset ganske forraaet, behøver 3 Egebjælker for 2 Rdl., En Løsholt 4 Sk., Tømmermanden for Arbejdet paa egen Kost 1 Rdl, Gavlen i Vesterende behøver 1 Tylt Fjæl for 1 Rdl. og 4 Sk., 2 Fjæl til Vindskær 1 Mk. 8 Sk. Til Gavlspær og Gavlbjælker 3 Strandlægter 4 Mk. 8 Sk. En Gavlstolpe 12 Sk. Tømmermanden til Arbejds løn

paa egen Kost og Fortæring 1 Rdl. Østerende af samme Hus behøver (her har Fugten fortæret 5—6 Linier). Taget paa Nordsiden ganske brøstfældig, behøver dertil 12 Læs Tag à 5 Mk. 8 Sk. Læsset, ialt 11 Rdl. Paa Sønderside fra Østerende til Midten 6 Læs à 5 Mk 8 Sk., er 5 Rdl. 3 Mk. Sime at sy med 1 Rdl. 12 Sk. Tækkemanden for Taget at lægge paa begge Sider af Huset paa egen Kost 3 Rdl. For Tækkerne at sy paa egen Kost 1 Rdl. 1 Mk. Til Skelrum i Tinghuset, for Vinduer at faa repareret 3 Træer à 12 Alen à 2 Mk. 8 Sk. Til en Dør i samme Skelrum 1 Mk. 4 Sk. for en Strandlægte. Tømmermanden for Arbejdsløn paa egen Kost 3 Mk. Ler til samme Skelrum 12 Læs à 2 Sk. Læsset, er 1 Mk. 8 Sk. Klinekvinder, til dem for at opslaa, 3 Mk. Væggen paa Sønderside under Løsholterne, Vesterende og Østerende under Løsholterne er brøstfældig paa Mursten, de gamle mestendels forraadnede, behøver i det mindste 500 Mursten, 8 Rdl. 2 Mk. Kalk dertil saa vel som Tinghuset indeni og udenpaa at kalke behøves i det mindste 10 Tønder for 5 Rdl. Murmesterens Arbejdsløn paa egen Kost og Fortæring pr. Fag 2 Mk., er 3 Rdl. Kalkslageren til Arbejdsløn paa egen Kost 1 Rdl. 4 Sk. Til Vindueskarme i Stedet for de forraadnede behøves 2 Fjæl til 2 Mk. Et Egetræ til Poster 10 Sk. Arbejdslønnen derfor paa egen Kost 2 Mk. Endnu en Vindueskarm i det mellemste Rum, dertil 1 Fjæl til 1 Mk. Et Egetræ til Vinduespost 8 Sk. Arbejdsløn paa egen Kost 12 Sk. 5 Vinduer i Stedet for de gamle og ubrugelige à 3 Mk., er 2 Rdl. 3 Mk. Vinduesskodder, dertil behøves $\frac{1}{2}$ Tylt Fjæl til 4 Mk. 8 Sk. 3 Strandlægter til Skodderne at løbe i 3 Mk. 8 Sk. En Snes Spiger til samme Skodder 1 Mk. Arbejdsløn paa egen Kost 3 Mk. Over Ting-

stalden behøves til Loft 2 Tylter og 2 Fjæl à 10 Mk. Tylten, er 3 Rdl. 4 Mk. 6 Sk. Arbejdsløn for dem at lægge 3 Mk. 6 Sk. Til Stalden behøves til Spiltove 1 Tylt Strandlægter til 3 Rdl. $\frac{1}{2}$ Tylt Fjæl til Krybber 4 Mk. 12 Sk. Planker i Spiltovene 3 Stk. à 4 Mk., er 2 Rdl. Spiger dertil 12 Sk. Arbejdsløn for Spiltove og Krybber 5 Mk. Tilforn har der ikke været Krybber og Spiltove, da Fogdens og Skrivers Heste har staaet i Byen, men nu, da der er Sygdom blandt Byens Bæster, vil Fogden og Skrivers have Stald for dem selv i Tinghuset, som der, fra det blev bygget, har været Rum til, men nu kan Hestene ikke staa der. Laas til Lemmen paa Loftet i Huset med Hængsler til, 4 Mk. Til 3 Døre i Tinghuset i Stedet for de forraadnede 1 Tylt Fjæl . . . (et Stykke bortædt af Fugt). Locum i Nordsiden af Tinghuset behøver 4 Strandlægter til 5 Mk., Fjæl dertil $\frac{1}{2}$ Tylt til 4 Mk. 8 Sk., Søm dertil 12 Sk. En Dør til samme Skidehus (ja, det staaer der med Respekt at melde) med 2 Fjæl 1 Mk. 8 Sk. og Hængsel til samme Dør 1 Mk. 2 Sk, Arbejdsløn for samme Hus og Dør paa egen Kost 3 Mk. 8 Sk. Huset at mønne, derfor med Tørv at hente, grave og lægge paa 1 Rdl. 2 Mk. For en Karl til at hente Søm og Kalk, Tømmer og andet i Aalborg 1 Rdl. 2 Mk. At føre Materialer fra Aggersund til Tinghuset 3 Rdl. 1 Mk. 8 Sk. Fra Stranden til Tinghuset at føre Lægter og Fjæl i Vognleje 1 Rdl. 2 Mk. 8 Sk. Summa Summarum 89 Rdl. 1 Mk.“

Det var jo svære Mangler, der aabenbares, og man tør haabe, at Stiftamtmanden i Naade har seet ned til Rettens Betjente og bidraget til et bedre Tinghus med de dertil hørende Udenomsbekvemmeligheder, hvis Existens man paa en saa drastisk Maade blev gjort opmærksom paa.

Et Stokkenævn 1528

om Grænsen mellem Thy og Harsyssel

Ved HENR. LAURSEN.

I DET REGISTER over Vestervig Klosters Breve, som blev optaget i 1599, anføres Jtt pergamentz tingsvidne aff Westerwig bircketingh om marcke skiell emellom Westerwig birck och Harboøer 1528. Dette Tingsvidne blev i 1661 lagt i Rette og læst paa Hassing Herredsting, og saaledes faar vi at vide, hvordan man — før „Pælediget“ blev til — bar sig ad med at bestemme Grænsen mellem Thy og Harsyssel, som dengang var i landfast Forbindelse med hinanden.

Vij effterneffnte Lass Sal i Velegord¹, foget till Vestervig bircke tingh, Jesper Matzen, Jenss Jensen i Ager gord, Simen Jensen i Alum, Niels Nielsen i Topenberigh, Christen Jensen i vester Ulsted, Josep Pedersen paa Ty ør, Michel Nielsen i Snested, gjør alle vittherlig meth thette vort obne breff, ath aar efter gudz byrd M: D: xxviiij mandag nest effter vor frue dagh assompcionis² var skicket indhen alle iiij stocke paa forneffnte tingh hederligh och renliffuet mand her Pouel Oluffsen prouest i Vester vig closter³, huilck loffligen esket och feck en fuld vindis stock neffn af xxiiij danne mend, som vonde meth

helgens ede i saa mader, ath saa leng som thennom kand lengst mindis och i hue komme, som⁴ xxxx aar och mier och som minder, huer effter sin alder, och som the haffuer ijdest⁵ hørdt och spordt aff theres gammell for elder, da haffuer thet verit rett søsel skiell i mellom Har søsel och Ty søsel, rett heretz skiell i mellom Vand fuld heret och Hasing heret⁶, och rett marck skielling i mellom Log øør och Ty øør⁷ paa then sted, nor som mand ganger aff nør och i sønden eller aff sønden och i nør paa stranden eller ther opp hoss stannder och kand først grandgiffueligen och ideligen⁸ see Huid berigh kircke paa Ty holm sønden om ath Ty bo røn, och haffuer thet vent for sig, thet till Ty paa then nør side, och paa then sønder side till Har søsel. Till ydermier vindesbyrd vor indzegel . . . .

Noter.

- 1) Vejlegaard.
  - 2) *assumptionis Mariæ*, Marias Himmelfartsdag den 15. August, var i 1528 en Søndag, Mandagen næst efter altsaa den 16. August.
  - 3) Poul Olufsen var Vestervig Klosters Provst 1525—30.
  - 4) *som*, nogen, somme.
  - 5) *idest*, altid, stedse.
  - 6) Agger Sogn hørte dengang til Hassing Herred.
  - 7) *Log ør*, Langer. I 15. Aarh. omtales to Gaarde og et Bol paa *Ty ør* tilhørende Vestervig Kloster.
  - 8) *idelig*, fuldkommen.
-

GRAVGAARD

Ved JENS SLOTH ODGAARD.

GRAVGAARD hørte i sin Tid under Smitthorp. Beerings Enke, og Leonhardt Marselis fik med Skødet paa Ørum 1661 ogsaa Skøde paa Godset, deriblandt Gaarden Gravgaard, der forblev under Ørum til omkring 1735, da Justitsraad Klingenberg's Enke, som ogsaa ejede Hindsels, kompletterede denne med en Del Gods, deriblandt ogsaa Gravgaard.

Da Isager ^{5/5} 1751¹⁾ fik Skøde paa Hindsels, fik han med Godset ogsaa Gravgaard, der maatte svare en aarlig Afgift af 8 Rigsdaler.

I 1664 beboedes Gaarden af *Mette Andersdaater*, der ifølge Matriklen af 1664 maatte svare følgende Afgift:

VII tønder biug	}	+ 7 Tønder	}	biug — 3 Tønder
I suin				arre — 1 Tønder
I gaas				høe — ½ lejz.
II Høns				rug — 1 Tønder(!)
II Snæs aal				
VI Tønder arre ²⁾				

I Matriklen for 1688 staar „Grafgaard“ for 4 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. Endvidere anføres: „Olluf Andersen, øde, nu Chr. Christensen“.

---

¹⁾ Aarbog 1938 S. 57.

²⁾ Havre.

Da Isager kom til Hindsels, beboedes Gravgaard af Fæstebonden Jens Jensen (Gravgaard). Han var født 1708 og gift første Gang med Kirsten Nielsdatter, f. ca. 1700, hun døde d. 11. December 1754 fra Mand og 3 Børn, og da der var Fattigdom i Gravgaard, hvilket fremgaar af Skiftet 12 Aar senere, kunde det synes, at det blev en trist Jul, som Jens Gravgaard gik i Møde. „Men Sorrig og Glæde de vandre til Hobe“. Allerede den 17. Januar 1755, 5 Uger og 2 Dage efter sin første Kones Død, indgaar han nyt Ægteskab med en anden Kirsten, nemlig Kirsten Christensdatter, f. 1723.

Efter Danske Lov skulde der hengaa 6 Uger efter Hustruens Død, inden Ægtemanden maatte indgaa nyt Ægteskab, men under særlige Omstændigheder kunde der dispenseres herfra. Og her maa jo være et Tilfælde, hvor Trangen til en ny Husmoder var stor: Fæstebonden i Armod, med moderløse Børn.

Efter godt 11 Aars Ægteskab dør Jens Gravgaard ^{9/10} 1766. Den 10. September 1766 møder Godsejer Peder Isager til Hindsels med tvende tiltagne Mænd¹⁾ i Gravgaard for at holde Skifte efter sin afdøde Fæstebonde.

I afdødes første Ægteskab er 2 Børn tilbage, nemlig Jens Jensen, „boendes i Semb, som anmeldede sig for at være sin Søster Anna Jensdatters Formyndere“. Enkens Broder, Lars Christensen Fumsgaard, var til Stede som Lavværge.

„Nock trende med bemeldte Koene umyndige aflede Børn, tvende Sønner og en Datter, den ældste Søn, Jens Jensen, 7 Aar gammel. Til hans For-

---

1) Gaardfæsterne Chr. Madsen og Lars Larsen, begge af Smerup.

mynder blev ansadt og antagen Enkens Svoger Søren Jensen¹⁾, i Semb boendes“.

Christen Jensen (død 1785, 23 Aar gammel). Til hans Formynder ansattes Søren (Christensen?) Jensen.

„Nock en liden Daater, Kjersten Jensdaatter, ungefær 2 Aar. Til dennes Formynder blev ligeledes ansadt Enkens Svoger Christen Jensen Mellegaard, boende i Egebjerg.“

Enken begærer at beholde Gaarden i Fæste, og hele Boet gøres op. Men det er et fattigt Bo. Gaarden er af Middelstørrelse, godt 4 Td. Htk. Enken med Lavværgen erklærede paa Forespørgsel, „at hun agtede fremdeles ifølge hendes salig Mands Fæste i Boet at besidde sin Gaard og den med Besætning at vedligeholde, at den icke bliver Hosbonden (Isager) forringet til nogen Præjudice, hvortil hun svarede, at hun nødigt vilde med hendes smaa umyndige Børn qvittere Gaarden, men forsikrede at gjøre ald sin Flid for at forblive ved den for at faa hendes smaa Børn opdragen. Tillige forsikrede Enken med Laugværgen, at hun ingenlunde skulde forringe Gaarden eller dets Besætning, men skulle gøre ald Flid for det at konservere, thi skulde hun fornemme, at det skulde blive hende for voxen og hun ey kunde bestride Udgifterne, skulde hun saa betids lade Hosbonden det vide, at Hosbonden icke derover skulde komme til ringeste tilkort. — Dernæst spurde Isager Enken med Laugværgen, om der fandtes nogen reede Penge eller andet fast Værdi, Stærftboen til Indtægt? Hvortil Enken svarede Ney. Hvad lidet, der kunde

---

¹⁾ Søren Jensen var Sognefoged i 1774 og underskrev da Kvægtællingen.

være, var udgivet til hendes salig Mands Jordefærd, saa hun icke aldeles kunde sige sig frie for Giæld, hvilken hun nærmere skulde undersøge og Retten bekendtgjøre ved første Samling.

Dernæst bad Isager, at Encken vilde angive og fremviise alt, hvad der forefandtes inden og uden Døre, levende og død.

Dernæst blev foretaget Vurdering som følger:

„I Dagligstuen:

1 Bord 3 Mark, 1 Skammel 1 Mark, 1 gammel Træstol 4 Sk. Paa en Hylde fandtes³⁾: 1 Bibel 5 Mark, 1 Salmebog 12 Sk., 1 gammel dito Salmebog 4 Sk., 2de gamle Bøger 6 Sk.

En liden Klocke, som viser, 1 Rdlr. 2 M., 1 Fyrfad 12 Sk., 6 røde Stenfade 1 Mk. 2 Sk., 6 Trætallerkener 6 Sk., 1 Krus 8 Sk., 1 Ølglas 6 Sk., 1 Thepotte 2 Sk., 18 Mælkebøtter 4 Mk. 8 Sk., 14 Lerkar 14 Sk., 1 Skab uden Laas 1 Mk. 8 Sk., 1 Skrin uden Laas 6 Sk., 1 Kiste med Laas 1 Rdlr. 4 Mark.

Udi foranferte Kiste fandtes den salig Mands Gangklæder som følger:

5 Skjorter 1 Rdlr. 4 Mk., 2 Par Halværmer og Svende-Kraver 4 Mk., 2 Lomklæder 1 Mk. 8 Sk., 1 Par ny og 3 Par gamle Vanter 1 Mk. 4 Sk., 2de Luer 2 Mk. 8 Sk., 2de Halsslag 2 Mk., 1 Hat 3 Mk., 2 Par nye Strømper 3 Mk., 2 Par dito gamle 1 Mk., 2 Par Sko med Spænder 2 Mk., 2 Par Træsko 8 Sk., 1 ny Vadmel's Kiol 3 Rdlr. 2 Mk., 1 ringere dito 1 Rdlr. 4 Mk., 1 Skindvæst, hvorudi var 3 Dusin Sølvknapper 5 Rdlr., 1 gammel Kledevæst 1 Rdlr., 1 Væst af brun hjemgjør Tøy 1 Rdlr. 2 Mk., 1 ringere dito 2 Mk., 1 gammel Skindvæst 3 Mk., 1 bunden Nattroye 5 Mk., Brøstdug af blaae hjemgjort Tøy 3 Mk., 1 ringere ditto 1 Mk., 1 Par nye Læderboxser 4 Mk.

Af Sænge forefandtes tvende, hvorudaf den eene var Enkens, som hun begjærede at maatte hende forlods tildelt, hvilke Retten med Børnenes Formynder icke kunde nægte.

---

³⁾ „Bogsamlingen“ svarer omtrent til den Størrelse, Professor Vilse giver af Bøndernes Bogsamlinger.

Paa den anden fandtes:

1 sribet Ollemerdugs Overdyne 1 Rdlr 4 Mk., 1 sort-sribet Ollemerdugs Underdyne 1 Rdlr. 4 Mk., 1 Decke 3 Mk., 1 Hølsklede 2 Mk., 1 Lagen 1 Mk. 8 Sk., 2 Hovepuder 3 Mk.

Paa den anden Seng:

1 sortstribet Ollemerdugs Overdyne 1 Rdlr. 2 Mk., 1 Rye Vaar 5 Mk., 1 Decke 1 Mk., 2de Lagener 1 Mk., 1 lang Pude 2 Mark.

Udi den liden Østerstue:

Derudi en Sæng, hvorpaa var:

1 blaastribet Ollemerdugs Overdyne 2 Rdlr. 4 Mk., 1 sort-sribet Underdyne 2 Rdlr. 4 Mk., 1 Overdecke 4 Mk., 2 Lagener 4 Mk., 4 smaa Hovedpuder 1 Rdlr., 1 Par Væveler 1 Rdlr. 2 Mk., 1 Stol 6 Sk.

I Kielderen:

1½ Øltønde 1 Rdlr. 1 Mk., 1 Tragt 4 Sk., 1 Vognskrin 2 Sk., 2 Grynfjærdinger 8 Sk., 3 Solde 1 Mk. 8 Sk., 1 Temse Brug 3 Mk., 1 Kiærne 8 Sk., 2 Grynkuber 8 Sk., 2 Truge 2 Sk., 2 Grynfjærdinger 8 Sk., 3 Solde 1 Mk. 8 Sk., 1 Temse 10 Sk., 1 Deintrug 12 Sk., 2 Seller 5 Sk., 4 gl. Sække 5 Mk., gl. Lygte 4 Sk., 1 Garnvindel og Haspetræe 6 Sk., 1 Stige 10 Sk.

Paa Loftet: 4 Lobe 1 Mk., 1 Skovel og Rive 2 Sk., 1 Halvtønde, grønmalt, 3 Mk., 8 Sk., 1 halv Tønde nye Erter 4 Mk.

I Fremmerset: 1 Ildklem og Rist 6 Sk., 1 Asketrug og Skovl 4 Sk., 6 Lergryder 6 Sk., 2 Melckespand 8 Sk.

I Bryggerset:

1 liden Kiedel i Gruen 5 Rdlr., 1 Ølkar 2 Mk., 1 mindre ditto 1 Mk. 8 Sk., 2 ditto mindre 1 Mk., 1 Dragtønde 8 Sk., 2 Karstole 12 Sk., 3 Bøvelspand 1 Mk. 8 Sk.

Paa Loftet:

4 Løve 1 Mk., 4 Skip Biug 3 Mk., 1 Barneuge (-vugge) 2 Mk. 8 Sk., 1 ditto Stol 8 Sk., 1 Træbaare 12 Sk., 2 Høleer med Tilbehør 1 Rdlr. 10 gl. Tyrer 4 Mk., 1 Liunglee 1 Mk. 8 Sk.

I Vognhuset:

1 gl. Sadel og Bidsel 1 Rdlr., 1 Vogn med 4re gl beslagen Hiul til 2de Bæster Dret dertil 8 Rdlr., 1 ditto med 4re gl. Træhiul samt Haver og 8 Møyfjæl og en Deel gl. Dret til 2 Bæster 2 Rdlr. 3 Mk., 1 gl Ploug med Plougjern 5 Mk., 2gl.

Harver 2 Rdlr. 4 Mk., 1 Tylt gl. Fjæl til Loft i Stalden 4 Mk. 8 Sk., 1 Plejl 4 Mk., 1 Rive 2 Sk., 1 Hiulbaar 1 Mk., 1 Kasteskovl og 1 Huulskæe 6 Sk., 1 Tylt Fiel 1 Rdlr., 1 Hackelskiste med Kniv 4 Mk., 2 Forcke 8 Sk., 1 Løb 10 Sk., 1 Øx 10 Sk., 1 gl. Stige 4 Sk., 1 Skarøx 6 Sk., Hammer og Hovtang 12 Sk., 1 Spegerbore 8 Sk., 2 Hulgjern 8 Sk., 1 Hæfl 6 Sk., 1 Sav 12 Sk., 1 Hvidlerhack 1 Mk. 8 Sk., 1 Spade 12 Sk., 2 Staalgreb (forslidt) 1 Mk. 8 Sk., 3 gl. Trægreb 8 Sk., 2 Skofler 12 Sk., 1 Slivsten 4 Mk., 1 Bistade 3 Mk.

Creature: 1 sort Hop, 8 Aar gl, med Føl 26 Rdlr. 4 Mk, 1 ditto, 7 Aar gl., med Føl 24 Rdlr., 1 anden Aarings Hesteplag 12 Rdlr., 1 ditto 8 Rdlr., 1 sortstiernet Koe, 9 Aar, 6 Rdlr., 1 graahielmet Koe, 7 Aar, 5 Rdlr., 1 sortstiernet ditto 5 Rdlr., 1 broget Qvie, 2 Aar, 3 Rdlr., 1 ditto 2 Rdlr. 4 Sk., 1 ditto, sortstiered, 2 Rdlr., 1 Kalv 1 Rdlr. 2 Mk., 16 Støcker gl. Faar a 4 Mark, 10 Rdlr. 4 Mk., 8 Lam a 20 Sk., 1 Rdlr. 4 Mk., 1 Svin 1 Rdl. 2 Mk. — *Summa* 187 Rdlr. 5 Mk. 14 Sk.

Nu er Aktiverne opgjort, og Enken sidder saa til Foraaret 1767, da der den 24. April holdes afsluttende Samling. — Godsejer Isager formanede Formynderne samt Vidnerne ved Skiftet, Christen Madsen og Lars Larsen, begge af Smerup, til at „observere og iagttage de umyndige Børns Tarv. — Hvorpaa der blev foretaget Boens Besvær:

Da for det første blev Brøstfældighed paa Salshuset foretaget, som bestod af 13 Fag, og befandtes til dets fornødne Reparation og lovforsvarlig Istandsættelse, som følger:

Til Been, Karm og Bielcker 3 Tylt dobbelt 10 Al.(?) a Stk. 2 Mk, er 12 Rdlr. Til Sparrer 2 Tylt enkelt ditto a Stk. 20 Sk., er 5 Rdlr., 1 Tylt Steen Lægter a 6 Sk. er 7 Rdlr., 2 Tylt Fiel til Loft og Dørre at forbedre a 15 Sk., 5 Rdlr.

10 Læs Tag a 6 Mk. = 10 Rdlr. Til Arbejdsløn til Tømmermænd paa egen Kost i 24 Dage a 1½ Mk., 12 Rdlr. For Taget at lægge til Kost og Løn a Læs 24 Sk., 2 Rdlr. 3 Mk. For Leeragen og Leerslagen i ringeste 2 Rdlr. 3 Mk.

Til Ladehuset manglede til dets Istandsættelse: 1 Tylt dobbelt 12 Aller til Been, Rem og Bielcker a Stk. 2 Mk. 6 Rdlr. 2 Tylter enkelte 12 Aller a 15 Mk. Tylt, 5 Rdlr., 9

Tylt Lægter a 6 Mk., 9 Rdlr. 1 Tylt Deeler¹⁾ til Døre med videre a 15 Mk., 2 Rdlr. 3 Mark.

Til Tømmermænds Kost og Logi tilsammen 4 Rdlr. 12 Læs Tag a 6 Mk. Læsset, 12 Rdlr. For samme at lægge a 24 Sk. Læsset er 3 Rdlr. For Leer at ælte og slaae 2 Rdlr.

Gaardens Besætning er af dets Hartkorn, som er 4 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.:

Forsvarlig Plougbæster efter Loven af Td. Hartkorn er saa af forberørte Hartkorn ansat for Stk. 13 Rd. 2 Mk., ialt 58 Rd. 1 forsvarlig Vogn med ald sin Behør 14 Rd. 1 Ploug med Behør 16 Mk. og 1 Harve 15 Mk., er tilsammen 5 Rd. 1 Mk.

Det Korn, som befandtes i Laden, forsickrede Encken med Laugværge saavel som til bemelte Børnenes Formynder at icke kunde tilstrecke til Skattekornet, Tiender, Æde- og Sædekorn; men eftersom Encken for det første vil blive ved sin Gaard som forhen er meldet, saa vilde hun icke besvære Stærboet med nogen Udgift dertil, men angav at havde ud-betalt i denne Vinter, medens Stærboet stoed under Behandling til Kgl. Skatter, Landgilde og alle daglige Udgifter som følger: Oektbr. Kvartal 15 Mk. 5 Sk., Jan. Qv. 15 Mk. 5 Sk. = 5 Rd. 10 Sk. Begge Terminers Kornskatspæng 7 Mk. 6 Sk. April Kvartal 9 Mk. 5 Sk. = 2 Rd. 4 Mk. 11 Sk. — I Ekstraskatter af sig selv i 8 Maaneder 4 Mk.

Til Folkeløn: Til en Karl sidste Aar: 3 Rd. 4 Mk. Til en Tærsker i Vindter: 1 Rd. 4 Mk. 1 Dreng fra Mechelii og til Paaske 1 Rd. 5 Mk.

Boens Besværing er dend Summa..... 192 Rd. 2 Mk. 10 Sk. og som da Boens Indtægt er kuns den

Sum ..... 187 Rd. 5 Mk. 14 Sk.

bliver Boen da skyldig til Hosbonden

(Isager) ..... 4 Rd. 2 Mk. 12 Sk.

Og som Encken væl begiærede udlagt til hinded Begravelse til lige med hinded Mands; mens som Skifte-retten saae, at der intet kunde blive til Skifte og Deeling, altsaa kunde hellericke hinde noget accorderes; eftersom der sees, at icke noget enten til stemplet

¹⁾ Fjæl.

Papir eller Skiftesalarium kunde blive, men derimod paastod, at Encken med Værge var ansvarlig til at Boen icke blev forringet“.

Isager ønskede Skiftet sluttet, og dette blev underskrevet af Isager samt Lavværgeren, Lars Christensen (Fumsgaard), der er Broder til Enken. — Endvidere underskriver Børnenes Formynder.

Gennem denne omstændelige Opgørelse faar man Indblik i de datidige Priser, Bohavets Størrelse, Møbler, Garderobe, Nødvendighedsgenstande m. m. — Endda skriver Professor Wilse omtrent paa samme Tid om Thyholm: „Kun de rige har Trægulv“, og „formedelst den Velstand, som en tiltagende Næring har voldt, ser man i de fleste Stuer Jernkakkellovn, Sejerværker og Paneling“.

1785 d. 4. Marts er der atter Skifte i Gravgaard. Da er Enken død, og Degnen Niels Trap foretager paa Laurits Breinholt's Vegne Registrering, bistaet af Niels Andersen, Smerupgaard, og Niels Knudsen Sloth i Barslev. Den afdøde Enke har ingen Gæld efterladt sig, hendes Tøj deler Børnene.

Hendes ældste Søn, Jens Jensen, har vist allerede overtaget Fæstemaalet af Gaarden. Han sidder da som gift Gaardbeoer paa Gaarden ved Folketællingen 1787 og er gift med Ane Jensdatter (Datter af store eller⁴⁾ lille Jens Larsen i Barslev). De er begge 28 Aar da. De faar 8 Børn, hvoraf de 2 dør. Da begges Fædre hedder Jens, giver de pligtskyldigst 2 Sønner Navnet Jens. (Fortsættes i næste Aarbog).

---

⁴⁾ Ved et Skifte efter Clemmen Christensen i Barslev d. 12/2 1778 er „lille Jens Larsen“, Barslev, med som Vidne, og han underskriver selv sit Navn „lille Jens Larsen“. (Af Helligkildegaard's Skifteprotokol 1754—90, Bl. 90).

Hassing Markskel 1523.

Ved HENR. LAURSEN.

PAA HASSING-REFS HERREDERS TING blev der i 1774 fremlagt og læst et Tingsvidne af Hassing Herredsting 1665, som indeholdt et ældre Tingsvidne af samme Ting, et Sandemandsbrev om Hassing Markskel 1523. Tingskriveren har iklædt de to Aktstykker sin egen Tids Sprogdragt; her er de forsøgt ført tilbage til den Sprogform, der brugtes henholdsvis ved Aar 1665 og ved Aar 1523.

Madtz Christenssøn i Schyum, den dag i dommersted paa Hassing herridsting, Morten Jepsøn i Bolumsgaard, Knud Nielssøn i Elsted och Thomis Pederssøn i Schyumgaard Giøre vitterlig, att aar effter Guds byrd torsdagen den 3 Augustj paa forbenefnte ting var schichet Niels Anderssøn paa Bach i Hassing, eschet och fich en fuld tings vinde aff 8 dannemend, som er forbenefnte Morten Jepsøn, Knud Nielssøn, Christen Pederssøn i Haae, Jens Madtzøn i Hassing, Christen Thøgerssøn i Knatterup, Mogens Christeenssøn i Haae, Jens Michellssøn rup, Mogens Christenssøn i Haae, Jens Michellssøn i Hassing och Jens Christenssøn ibm: Huilche forbenefnte 8 dannemend der vonde och bestod, att di søn och i dag den 3 gang, som hand beretter i for neste ting dage tilforn giort haffuer, och paa minnig

Hassing sogen mends vegne fremb esched och begierede aff hederlig vellert mand Her Peder Mortensson, sogen prest till Hassing och Willersleff sogner¹, den Sandmands breff och togh, som var gangen om Hassing march med stien och stabell², som hand for mintte fandis i hans vere³, att hand den her for retten vilde fremb lege, att hand maatte faa tings vinde der effter. Saa var møt her for retten Erlig velagt mand Michell Madtzøn i Hassing paa forbenefnte Her Peder Mortenssons vegne och i rette lagde forbenefnte Sandmands breff, som lyder saaledis:

Alle mend, som thette breff seer eller hører læsse, helse wij, Ib Mullij foget till Haszing herritz ting, Olluf Michelsen i Jestrup, Lass Nielsen i Dybdall, Christen Knudsen i Broegordh, Spliid Bang paa Ørum, Michel Ollesen i Gisselbeck och Niels Jepsen i Haszing, kwngiøre wij for alle meth thette wort obne breff, ath aar effter gudz byrd mdxxiiij then torsdagh nest effter sancti Laurentij martiris dagh⁴ var skicket for oss och flere dannemend, ath hederligh och velbyrdigh mand mester Morten Throhle⁵ esket och feck ett fulth tingswinde aff viij dannemend, som er Niels Jepsen i Hassing, Simen Jensen ibidem, Thomes Juul ibidem, Michel Olluffsen i Gisselbeck, Niels Pedersen i Haszing, Jens Thomsen ibidem, Peder Pedersen i Hørsted och Christen Nielsen i Haae, huilcke forbenefnte viij dannemend endrecteligh wonde paa theris tro, siell och sandhen, ath thennem fulwittherligh er, ath Jib Knudsen i Haszing haffde opkreffuet och tilfuld⁶ sandemend i Haszing herrit efter loffuen ath giøre rett marcke

skieling imellom theris Haszing marck. Først imellom Haszing marck och Bedsted marck. Første stien som saatt wort, bleff saatt østerst och norderst i Kornholm. Then andhen vesten till Troldegabs hyff⁷. Then thridie vesten till then hyff synden for Birckedall. Then fierde syndhen for same hyff. Then femte østen for Fouldkier. Then siete i nerhedhen aff then gammell dighe, som kommer fra Toftum hiede. Then siuffnde, som stander synden till veyen imellom Toftum hiede och Haszing hiede och Bedsted hiede. Saa øster imellom Wuisbye hiede och Haszing hiede till then gammelle skiell stien, som stor synden till Hiortmosse, och siden till the ij gammelle skiell stien, som tilforn war saatt imellom Wuisbye marck och Haszing marck. Ther fra till then stien, som stor i offuer ende aff Brwsdall. Ther fra till the ij stien, som stor imellom Wuisbye marck och Haszing marck, och saa till then stien i Lindagersmoesse, i then øster ende, och saa till then stien, som er hørne stien imellom Willersleff marck och Haszing marck och Wuisbye marck och Haszing marck, och saa till then stien, som stor paa alfar vey, som løber synden omkring Gundgordh, och siden till alle the stien, som stor twert offuer moessen mellom begi søer, imellom Haszing marck och Willersleff marck, och saa framdielis till Tiufhiede widh tager⁸, och saa till then stien, som stander imellom Tiufhiede och Willersleff hiede. Saa fra then stien och neder till Albeck till then stien, som stander nordhen til forneffnde beck. Saa fra then stien och till then stien, som stor synden till then grønne vey, som løber

synden om synder Tagkier. Saa fra then stien och till then stien, som stor norden till veyen, som liger østen och nordhen om Haszing haffuerland. Saa fra then stien till then stien, som stor udj then grønne kier, begyndendis imellom Haszing haffuerland och Gildberigh aggre. Saa fra then stien och til then, som stander synden Aabroe, i then grønne brinck imellom the hwl veye.

Item wittneth forbenefnde viij dannemend, thet the hørde och saa same dagh, ath sandemend stodhe inden alle iiij stocke, som er Olluf Michelsen i Tøtterup, Lass Nielsen i Dybdall och Christen Knudsen i Broegordt, kwngiorde och tilstodhe, ath the haffde giort sand marcke skielling omkringh forbenefnde Haszing marck, stien fra stien, som forbenefnde stor, wden all gunst och gaffue, och all wild och wenskab, effter de elste mends raad och samtøcke som i herridet bor och beste ther wdaff wed, hver mands steg⁹ eller stabell eller sierkiøb¹⁰ paa begi sidher wforkrencket i alle mader. In cujus testimonium sigilla nostra. Datum loco et die ut supra.

Och var same sandmands breff med 5 zignether forseglad och her i dag er lest och paa schreffuet. Item bestod med æd och opragtte finger Peder Pouelssøn i Hassing och Anders Jenssøn ibm., att di i dag var 3 vgher var till forbenefnte Her Peder Mortenssøns i Hassing preste gaard och talde med hans hustrue i hans gaard och steffnet hannem hid i dag till tingi till denne vindis beschriffuels.

Att dett saa for retten gangen er, stadfester vi med vores zignether. Datum ut supra.

(L S) (L S) (L S) Knud Nielsen
egen haand.

Noter.

- 1) Peder Mortensen var Præst i Hassing og Villerslev 1619—1670, fra 1654 tillige Provst i Hassing Herred. Under Svenskekrigen blev han ilde pint og mishandlet af Fjenderne.
  - 2) *stabel*, Kul og Flint, der blev lagt under Skelsten eller -pæle. Det var altsaa ikke noget nyt, men kun Stadfæstelse af gammel Vedtægt, naar Danske Lov senere bestemte, at „naar Sandemænd have udseet Markeskiellet, da skulle de det stable med Stok eller Steen og Kul og Flint derunder“.
  - 3) *vere*, Væрге, Forvaring.
  - 4) St. Laurentius' Dag den 10. August var i 1523 en Mandag, Torsdagen næst efter altsaa den 13. August.
  - 5) Uden Tvivl den daværende Præst i Hassing, som altsaa var Magister og af adelig Byrd.
  - 6) Naar Sandemænd skulde gøre Markskel, maatte efter Jydske Lov 2—6 Sagsøgeren først paa Tinge lade Sagen tillyse og Sandemændene indstævne til et Ting 14 Dage senere. Paa dette andet Ting *opkrævede* han de indvarslede Sandemænd til at gøre Markskel, og paa et tredje Ting, igen 14 Dage efter, tog to af Herredsfogden udnævnte Vidner hinanden i Haanden og „saatte fylding paa sandmend och dennem *tilfulde*“ (tilfyldte), d. v. s. bevidnede, at de var lovlig opkrævede og nu lovlig kunde sværge i Sagen. Derefter fulgte saa samme eller en følgende Dag Sandemændenes Tov (Ed) paa selve Aastedet. Den næste Tingdag mødte de paa Tinget og kundgjorde deres Tov, hvorom der blev taget Tingsvidne.
  - 7) *hyff*, Høj.
  - 8) *widh tager*, begynder.
  - 9) *steg*, Stok, Pæl, her Skelpæl.
  - 10) *sierkiøb*, Særeje, Jord, som ikke hører til Fællesjorden, men er Enkeltmands Eje.
  - 11) o: Till windesbyrd henger wij wor indzegel nedhen for thette breff. Giffuet stedh och dagh som for stander skreffuet.
-

C. K. BUNCH

R. af D.

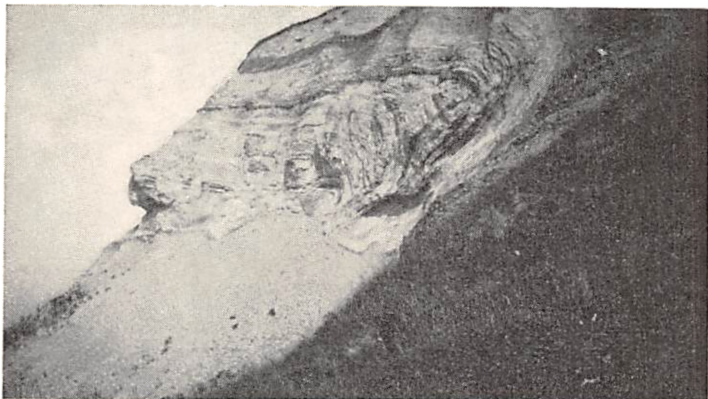
VED KUNSTDREJER C. K. BUNCHS DØD d. 12. December 1938 sluttedes i bogstavelig Forstand et Kapitel af Thisted Bys Historie; faa har som han været med til at præge sin By, idet han baade som Haandværker, Menneske og Borger ved sin uselviske Færd vandt Agtelse og Venkab til alle Sider.

Han var født i Thisted d. 23. September 1857 og tilbragte alle sine Aar her; han uddannedes som Kunstdrejer og hans Arbejder vidnede ikke blot om den dygtige Haandværker, men ogsaa om hans kunst-

neriske Snille, der prægede hans mange smukke Arbejder, særligt i Ben og Rav.

At nævne alle de Hverv, som Bunch var Indehaver af, baade i Byraad, Haandværkerforening o. m. fl., vil her føre for vidt. Her skal særligt nævnes, at han var med til at stifte Historisk Samfund i 1903 og blev da Medlem af Bestyrelsen, et Hverv, han røgtede lige til sin Død. Han var ligeledes Medlem af Museets Bestyrelse og fra 1934 Formand. Inden for disse to Institutioner, for hvilke han nærede stor Interesse, vil han blive stærkt savnet for hans Initiativ og hans store praktiske Erfaring, og her vil hans Minde blive bevaret og holdt i Ære.

Han Klit.

Historisk Samfund.

GENERALFORSAMLINGEN afholdtes den 2. Juni 1939, hvor det reviderede Regnskab fra forrige Aar fremlagdes; det balancerede med 2516 Kr., og Medlemstallet udgjorde over 580. I Stedet for afdøde Kunstdrejer Bunch valgtes Lærer Riis Olesen, Thisted, til Medlem af Bestyrelsen, ligesom der valgtes Medlemmer til et Udvalg til at undersøge Muligheden for at afholde et Hjemstavnstævne til næste Aar.

Da Historisk Samfund i Lighed med andre Historiske Samfund til sine Medlemmer vil udsende „Danmarks Riges Breve“, specielt kun de, der vedrører Nordjylland, vil Aar-bogen for i Aar udkomme med 8 Ark, 128 Sider.

Sammen med Turistforeningen afholdtes Sommerudflugt d. 27. August. Denne Gang gik Turen til Mors. Ved Sundby Kirke modtoges Forsamlingen af Amtsskolekonsulent Mejlgaard, der fortalte om Kirken, og Turen gik dernæst til Han Klit, hvis Geologi blev fortalt af Bibliotekar Grønkjær. Køreturen gennem det østlige Mors langs Livø Bredning med de

vide Udsigter blev højt paaskønnet, og efter at der var drukket Kaffe i Nykøbing og kørt en Tur gennem Byen sattes Kursen til Legind Bjerge. Men saa kom Regnen, og man valgte da at køre til Vildsund, hvor Aftensmaden blev spist. Men trods Torden og Regn var de ca. 150 Deltagere enige om, at Turen alligevel var vellykket.

Nye Medlemmer i Aarets Løb:

Thisted: Ørelæge P. J. Bertelsen, Maskinfabr. Lars Bach, Lærerinde Frk. S. Gjødese, Lærer H. P. Jensen, Frk. Magda Nielsen, Farvehandler E. Rosenberg,

Paa Landet i Thy: Pastor J. P. Bækgaard, Nors. Arbm. P. Boddum Dam, Agger. Dyrlæge C. Eberhardt, Ydby. Gdr. Senius Gravgaard, Flovlev. Gdr. Niels Hove Odgaard, Lyngs. Tømrer P. Kirk, Sundby. Pastor Knudsen, Boddum. Tømrer Edv. Larsen, Randrup. Sygeplejerske Frk. Nørgaard, Vestervig. J. Kirk Pedersen, Hundborg. Gdr. And. Ramsgaard, Tingstrup. Gdr. Otto Sørensen, Thorsted.

V. Han Herred: Red. E. Damsgaard, Fjerritslev. Cand. pharm. H. Jalk, Fjerritslev. Mejeribestyrer N. Kragholm, Vesløs. Rob. Lindstrøm, Fjerritslev. Uddeler Pedersen, Øsløs.

I det øvrige Land: Landsretssagf. J. V. Kirk, Vejle.

Bestyrelse.

Sygehuslæge *E. Toft*, Vestervig, Formand.

Redaktør *J. J. Lustrup*, Thisted, Kasserer.

Viceinspektør *P. L. Hald*, Thisted, Redaktør af Aarbogen.

Lærer *N. Sodborg*, Vesløs.

Lærer *T. Balle*, Thorsted.

Togfører *A. C. Svalgaard*, Thisted.

Lærer *Riis Olsen*, Thisted.

Revisorer.

Bibliotekar *N. Grønkjær*, Thisted.

Fotograf *L. H. Gram*, Thisted.

Repræsentanter.

Pastor *Thorlacius Ussing*, Fjerritslev. Statsplantør *Wit-trog*, Hjortdal. Friskolelærer *J. Rolighed*, Klim. Lærer *J. C. Jacobsen*, Øsløs. Lærer *Tranberg*, Tømmerby. Statsplantør *Kroggh*, Tovsig. Mejeribestyrer *H. Vogensen*, Nors. Statsplantør *Nielsen*, Tved. Gdr. *Anders Overgaard*, Hillerslev. Sognefoged *Chr. Hundal Kloster*, Sennels. Overklitfoged *Rasmussen*, V. Vandet. Sognefoged *Otto Foget*, Tingstrup. Pens. Lærer *A. C. Jensen*, Thisted. Skræderm. *Th. Thomsen*, Sjøring. Lærer *Vestergaard*, Sundby. Gdr. *Niels Kløjgaard*, Stagstrup. Lærer *M. Brunsborg*, Snedsted. Pens. Lærer *Christensen*, Koldby. Læge *Lützh. Christensen*, Koldby. Bygmester *Chr. Jensen*, Hassing. Pastor *Wolf*, Visby. Gdr. *P. Westergaard*, Ullerup, Heltborg. Smedemester *H. Kjær*, Ydby. Lærer *M. Jensen*, Helligsø. Lærer *J. Grusgaard*, Hvidbjerg. Amsraadsmedlem *A. Gadegaard*, Odbygaard. Gdr. *Chr. Gadegaard*, Søndbjerg. Sogneraadsformand, Gdr. *Chr. Boesen*, Aas. Smedemester *N. Kanstrup*, Hundborg. Lærer *N. C. Bundgaard*, Ørum. Lærer *Hagbart Kierkegaard*, Agger. Amsraadsmedlem *P. Eriksen*, Søvang, Bedsted. Red. *Kr. Andersen*, Hurup.

Historisk Samfunds Regnskabs- oversigt for 1938.

INDTÆGT.

1. Kassebeholdning fra forr. Aar	Kr.	273 16
2. Statstilskud	"	155 00
3. Thisted Amdsraad	"	200 00
4. Solgte Aarbøger	"	106 50
5. Medlemsbidrag (573 Medl.)	"	1698 00
6. Andre Indtægter	"	84 15
Ialt...	Kr.	<u>2516 81</u>

UDGIFT.

1. Aarbogen, Trykning og Indbinding.....	Kr.	954 00
2. Klicheer og Tryksager	"	80 15
3. Honorar for Bidrag til Aarbogen.....	"	308 00
4. Tilskud til Museet	"	500 00
5. Dansk historisk Fællesforening.....	"	30 00
6. Andre Udgifter (Porto, Kundgør., Udflugt m. m.)	"	179 95
7. Kassebeholdning	"	464 71
Ialt...	Kr.	<u>2516 81</u>

Historisk Samfund for Thy og Han Herred.

Medlemskontingentet er 3 Kr.

Nye Medlemmer kunne ved Henvendelse til Redaktør Lustrup eller Viceinspektør Hald erholde billigere udgivne Aarbøger til nedsat Pris; dog er Aarbøgerne 1906—1914, 1917—1923 og 1935 udsolgte. Aarbog 1924 „Af Thisted Købstads Historie“ kan endnu faas til nedsat Pris 2 Kr.

»Fortid og Nutid«.

Dette Tidsskrift udgives af „Dansk historisk Fællesforening“. Medlemmerne af vort Samfund erholder det for halv Pris, 2,50, og det anbefales til alle.

»Fra Nationalmuseets Arbejdsmark«.

Dette rigt illustrerede Aarsskrift, hvori Nationalmuseets Mænd fortæller om nye Fund, Udgravninger og Erhvervelser, kan tilbydes Medlemmerne til 2 Kr. pr. Bind (Bogladepris 3 Kr.).

Bestyrelsen for Museet for Thy og Vester Han Herred.

Viceinspektør P. L. Hald, Formand, Museumsbestyrer. Lærer V. K. Henriksen, Ø. Vandet. Direktør R. Hove, Thisted. Arkitekt J. Foged, Thisted. Lærer J. C. Jacobsen, Øsløs. Redaktør Lustrup, Thisted, Kasserer. Sygehuslæge Toft, Vestervig.